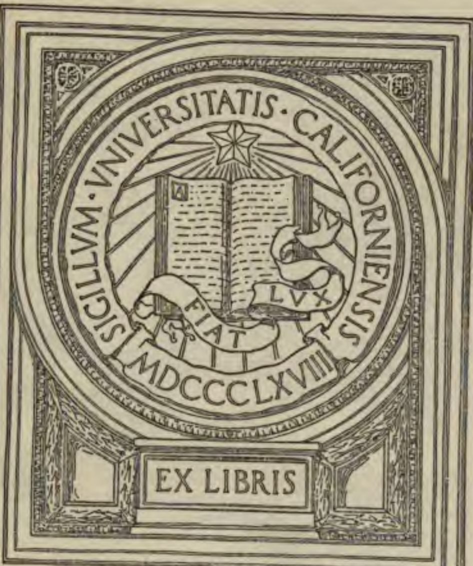
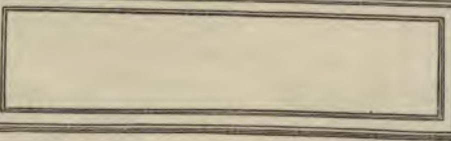

UC-NRLF
$B 62 954

SIGILLVM · VNIVERSITATIS · CALIFORNIENSIS
FIAT LVX
MDCCCLXVIII
EX LIBRIS

Hr. Precent. H.

FORNÍSLENZK
MÁLMYNDALÝSING

EPTIR

Dr. LUDV. F. A. WIMMER,
HÁSKÓLAKENNARA.

ÞÝTT HEFIR
VALTÝR GUÐMUNDSSON.

REYKJAVÍK.
Á FORLAG KRISTJÁNS Ó. ÞORGRÍMSSONAR.
1885.

PRENTARI: SIGM. GUÐMUNDSSON.

4

Fornislenzk

málmyndalýsing

eptir

Dr. Ludv. F. A. Wimmer,

háskólakennara.

Þýtt hefir

Valtýr Guðmundsson.

Reykjavík.

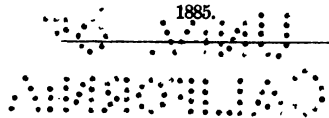
Á forlag *Kristjáns Ó. Þorgrímssonar.*

1885.

Reykjavík.

Prentari *Sigm. Guðmundsson.*

1885.

Formáli.

Þess hefir opt verið farið á leit við mig, að ég skyldi gefa út hina norrœnu málmyndalýsing mína af nýju, lagaða handa Íslendingum, en önnur störf hafa til þessa gert mér ómögulegt að verða við þessum áskorunum. Seint á næstliðnu ári skoraði einn af lærisveinum mínum fastlega á mig að gera þetta; það var Íslendingrinn *Valtýr Guðmundsson*, sem hefir lagt fyrir sig að stunda norðrlandamál að aðalnámi hér við háskólann; og einmitt um sama leyti leiddu fleiri mér það fyrir sjónir, að lengi hefði verið þörf á slíkri bók á íslenzku. Ég áleit því að ég gæti ekki lengr skorazt undan því að verða við þessum tilmælum. Eptir að við höfðum nokkrum sinnum rœtt þetta mál fram og aptr, þýddi hr. Valtýr bókina, eptir því sem ég lagði fyrir. Hefir hann, samkvæmt fyrirmælum mínum, lagt hina síðustu dönsku útgáfu („Oldnordisk formlære", Kbh. 1882) til grundvallar, og svo bœtt alstaðar athugasemdum við viðvíkjandi nýja málinu, og hefir hann þar að mestu leyti stuðzt við hina stóru sœnsku útgáfu („Fornnordisk formlära", Lund 1874). Seinna hefi ég, fyrst einn og síðan ásamt hr. Valtý, lesið handritið yfir, og gert þær breytingar, er ég áleit nauðsynlegar. Því miðr hefi ég ekki haft tíma til að athuga ýms smáatriði viðvíkjandi ný-íslenzku eins nákvæmlega og ég hefði óskað, og sökum fjarlægðar minnar er mér, sem eðlilegt er, fyrirmunað að lesa prófarkir af bókinni og leggja þannig síðustu hönd á verkið. Eigi að síðr hefi ég trygging

fyrir því, að þetta muni alt verða gert eins viðunanlega og ég get óskað mér, og þá trygging hefi ég í aðstoð þeirri, sem mínir lærðu vinir í Reykjavík, skólastjóri dr. *Jón Þorkelsson* og skólakennari dr. *Björn Magnússon Ólsen*, undir eins hétu mér, þegar það kom til tals að gera alvöru úr því að snúa bókinni á íslenzku. Tjái jeg þeim báðum mínar innilegustu þakkir fyrir þá miklu góðvild, sem þeir þannig hafa sýnt mér og starfa mínum.

Eins og eðlilegt er hefir mér verið mikil ánœgja að því, að bókin hefir í sínum danska, þýzka og sœnska búningi stuðlað til þess að útbreiða þekking á fornmáli Norðrlanda hjá mjög mörgum. Það mundi þó fá mér mestrar gleði og ég mundi telja mér það hin beztu laun fyrir starfa minn, ef bókin gæti einnig nú í sínum íslenzka búningi orðið Íslendingum sjálfum nokkuð til léttis til þess að fá fullkomnari þekking á móðurmáli sínu og hinum sögulega gangi þess. Þeim, sem vilja fá enn nákvæmari og vísindalegri framsetning á þessu, verð ég að vísa á hina sœnsku útgáfu af bókinni.

Kaupmannahöfn í maímán. 1885.

Ludv. F. A. Wimmer.

I. Hljóðfrœði.

Um bókstafina og framburð þeirra.

1. gr. Bókstafir íslenzkrar tungu eru 35, og eru þeir þessir: **a, á, b, d, ð, e, é (è), f, g, h, i, í, j, k, l, m, n, o, ó, p, r, s, t, u, ú, v, x, y, ý, z, þ, æ, œ, ǫ, ɵ.**

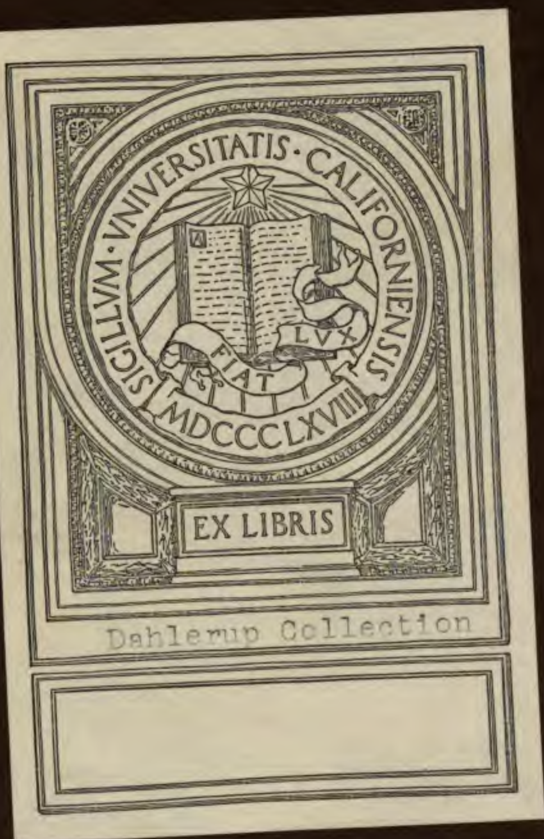
Athgr. Í flestum útgáfum er stafrinn ǫ hafðr til að tákna bæði ǫ og ɵ.

Hljóðstafir.

2. gr. Hljóðstafirnir **a, e, i, o, u, y** og enn fremr **ǫ** og **ɵ** vóru upprunalega stuttir; langir vóru aptr **á, é, í, ó, ú, ý** og enn fremr **æ, œ** og tvíhljóðarnir **ei, ey, au.**

Samkvæmt **framburði fornmanna**, er ákveðinn verðr með því að bera saman framburð hinna nýrri norðrlandamála við hina elztu ritgjörð í Snorra-Eddu um stafrofið og hin elztu íslenzku handrit, hefir íslenzk tunga á sínu elzta stigi haft hljóðstafakerfi það, er hjer skal sýnt, og er því skipað í hið alkunna töfluform, er kent er við Chladni. (Efri stafirnir í röð hverri tákna hin dönsku hljóð, en neðri stafirnir hina íslenzku stafi):

stuttir stafir			langir stafir		
	A **a**			A **á**	
Æ **e**	Ö **ɵ**	Å **ǫ**	Æ **æ**	Ö -	Å **ó**
E **e**	Ø **ø**	O **o**	E **é**	Ø **œ**	O **ó**
I **i**	Y **y**	U **u**	I **í**	Y **ý**	U **ú**
		tvíhljóðar:	**ei**	**ey**	**au**

SIGILLVM · VNIVERSITATIS · CALIFORNIENSIS
LVX
FIAT
MDCCCLXVIII
EX LIBRIS

Hr. docent K. Verner
[illegible]
frá forf.

FORNÍSLENZK
MÁLMYNDALÝSING

EPTIR

Dr. LUDV. F. A. WIMMER,

HÁSKÓLAKENNARA.

ÞÝTT HEFIR

VALTÝR GUÐMUNDSSON.

REYKJAVÍK.

Á FORLAG KRISTJÁNS Ó. ÞORGRÍMSSONAR.

1885.

PRENTARI: SIGM. GUÐMUNDSSON.

æ og **œ** hafa snemma fengið hið sama hljóð á Íslandi, þannig að *œ* breyttist í *æ;* það eru að eins hin allra elztu handrit, sem greina þessa stafi.

Sömuleiðis hafa **ei** og **ey**, **i** og **y**, **í** og **ý** og **ö** og **ø** runnið saman í framburðinum á Íslandi.

Samhljóðendr.

4. gr. Samhljóðendr íslenzkrar tungu eru þessir:

	dumbstafir	andendr		blístrstafir	nefhljóð	l- og r-hljóð	hálfhljóðar
gómstafir ..	k g	- g	h		n		j
tannstafir .	t d	þ ð		s, z	n	l, r	
varastafir..	p b	f f			m		v

Hér við bœtist hinn samsetti stafr **x** = **ks** og **gs**.

5. gr. Hinn núverandi framburðr samhljóðanda hefir, gagnstœtt því sem átti sér stað með hljóðstafina, í öllu verulegu haldið sér, eins og hann var í fornmálinu. Um hina einstöku stafi skal þessa getið:

1) Á undan *e (é), ei, ey, i, í, y, ý, æ, œ* og *ø* (en ekki *ö)* eru **k** og **g** borin fram sem *kj* og *gj: kenna, gøra* eða *gera.* Enn yngri er sá framburðr, að bera **gj** og **gi** á eptir hljóðstaf fram sem *j (jj)* og *ji (jji): vígja, bogi, degi,* frb. *víja, bojji, deiji.*

g er hart í framburði í upphafi orða og eptir samhljóðanda, en lint eptir hljóðstaf: *góðr, sorg, ungr; dagr.* Nú er *g* þó hart í framburði eptir hljóðstaf, er *n, l* eða *ð* fer á eptir: *logn, sigla, sagði.* — **gg** er ávalt hart: *egg.*

2) **þ** stendr að eins í framhljóði og **ð** að eins í aptrhljóði og verðr eigi tvöfaldað. Í núverandi máli er *d* haft í upphafi orða, tvöföldun og eptir *l, m* og *n;* aptr stendr *ð* eptir hljóðstafi og eptir *f, g* og *r.* Fyr á tímum var þó *ð* opt einnig brúkað, þótt öðruvísi væri ástatt, þar sem haft er *d* og *t* í hinu yngra máli (sbr. 84. gr.).

3) **p** er borið fram eins og *f* á undan *t: skapt, eptir.*

f er í upphafi orða og í stafsamfellunum *fk, ft, fs* og (í samsetningum) *ff* eptir hljóðstaf borið fram sem *f* í dönsku: *faðir, rífka, þýft, þýfska, haft, affall.* Í miðju orða er það borið fram sem *b* á undan *n, l* og *ð: nafn, tafl, lifði* frb. *nabn, tabl, libði.* Annars er það borið fram eins og *v: líf, lifa, hafa, höfuð* frb. *lív, liva, hava, hövuð.*

4) **s** og **z** eru bæði borin fram sem *s.*

5) **v** var í fornmálinu hálfhljóðr, en nú er það *vara-andandi,* og hefir það í vissum samböndum snemma breytzt á þá leið. Í fornum handritum er opt ritað *f* í stað *v (æfi, snjófar= ævi, snjóvar).*

6) Þess ber enn fremr að geta að **ll** og **rl** er borið fram sem *ddl (falla, jarl).* Sömuleiðis er *rn* og *nn,* er tvíhljóðr eða hljóðstafr með lengdarmerki fer á undan, borið fram sem *ddn (barn steinn).* Þó heldr *nn* sínum upprunalega framburði í eignarfornöfnunum *mínn, þínn, sínn,* og í þeim orðum styttist *í* snemma í *i;* enn fremr heldr og *nn* sínum upprunalega framburði sem hluti af greininum: *ánni.*

7) Þegar t v ö f a l d r s a m h l j ó ð a n d i fer á undan þriðja samhljóðanda, verðr framburðrinn hinn sami og hann væri einfaldr *(manns,* ef. af *maðr* hefir sama hljóð í framburði sem *mans,* ef. af *man* (þræll); *felldr* frb. sem *feldr* — ekki *feddldr).* Þó heldr tvöfaldr samhljóðandi framburði sínum á undan *r* og hálfhljóðunum *j, v (allr* frb. *addlur).* Fyrir því er vanalega ritaðr einfaldr samhljóðandi á undan *t* sem hvorugkynsendingu og á undan þátíðarendingu hinna veiku sagna *(alt* f. *allt,* hvk. af *allr; felda, feldr* f. *fellda, felldr,* þátíð og hlutto. fort. af *fella).*

6. g r. *Lengd hljóðstafa.* Nú getr sérhver hljóðstafr verið bæði stuttr og langr, en slíkt er gagnstœtt hinum forna framburði. L a n g i r eru hljóðstafirnir í áherzlusamstöfum, er enda á hljóðstaf, einn einfaldan samhljóðanda eða fleiri einfalda (ekki tvöfaldaða) samhljóðendr, sé hinn næstfyrsti þeirra *r (kné, ek, höf-uð, vil, akr, akrar);* ávalt annars (á undan tvöföldum samhljóðanda og samfellum samhljóðanda eru hljóðstafirnir s t u t t i r

(egg, höfði, vilja, vildi). Þegar talað er um langar og stuttar samstöfur í þessari bók hér á eptir, verðr að skilja þetta á annan veg. Hér eru þær samstöfur kallaðar **langar**, er hafa einhvern af hljóðstöfum þeim, er upprunalega voru langir (2. gr. upph.), tvíhljóð (*ei, ey, au*) eða tvo samhljóðendr eptir hljóðstafinn; **stuttar** kallast aptr þær samstöfur, er hafa hljóðstaf, er upprunalega hefir verið stuttr, og einfaldan samhljóðanda eptir hljóðstafinn.

7. gr. **Áherzla samstafna.** Aðaláherzlan liggr ætíð á **fyrstu** samstöfu. Í samsettum orðum liggr aðaláherzlan á fyrstu samstöfu en aukaáherzlan á fyrstu samstöfu seinni hlutans.

8. gr. **Í skiptingu samstafna** teljast allir þeir samhljóðendr, er fara eptir hljóðstaf, til hinnar undanfarandi samstöfu *(höfð-ing-i, svar-að-i)* Samsettum orðum er eins og eðlilegt er skipt eptir frumhlutum samsetningarinnar.

Hljóðbreytingar.

Hljóðstafir.

9. gr. **Hljóðskipti** kallast hljóðbreyting sú, er einkum kemr fram í hinni sterku beygingu sagnanna (sbr. 75. gr.), t. d.: *fara, fór; binda, batt, bundinn; bíta, beit, bitinn; bera, bar, bárum, borinn.*

10. gr. **Hljóðvarp** er mjög títt í íslenzku, og hefir mikla þýðing fyrir málið. Svo kallast áhrif þau, sem hljóðstafirnir *i* og *u* eða hálfhljóðarnir *j* og *v* hafa á **undanfarandi** hljóðstaf, þannig að sá hljóðstafr nálgast *i (j)* og *u (v)* að hljóði. Í íslenzku er hljóðvarpið tvenns konar, eptir því, hver sá stafr er, sem veldr því, nefnilega *u*-**hljóðvarpið**, sem *u* og *v* veldr, og *i*-**hljóðvarpið**, sem *i* og *j* veldr. *u*-hljóðvarpið er einkennilegt fyrir íslenzku og önnur norðrlandamál, en *i*-hljóðvarpið kemr einnig fyrir í öðrum málum í málaflokki þeim, er íslenzka telst til (þýzku, ensku).

11. gr. a) **u**-hljóðvarp er það, er *u* eða *v*, sem annaðhvort enn finnst í endingunni eða hefir átt þar heima á eldra stigi málsins, breytir **a** í rótarsamstöfunni í **ö**, t. d. *dagr*, þgf. flt. *dögum; félagi*, þgf. flt. *félögum; gata*, nf. flt. *götur; söðull; taka, tökum*. Stundum kemr stafr sá, er hljóðvarpinu veldr, að eins fram í einstökum myndum orðsins, og eigi allsjaldan er hann úr feldr, en áhrif þau, er hann eitt sinn hafði á orðið, haldast samt, t. d. *köttr*, þf. flt. *köttu; ör*, ef. *örvar* (sbr. e. *arrow); söngr*, nf. flt. *söngvar; sök, skömm* (f. **söku, *skömmu); land*, nf. flt. *lönd* (f. **löndu)*.

b) Sé **a** það, sem breytist, ekki í rótarsamstöfu, heldr í beygingar- eða afleiðsluendingu, þá breytist það með *u*-hljóðvarpi (ekki í *ö*, heldr) í **u**, t. d. *herað*, nf. flt. *heruð* (f. **heruðu)*, þgf. flt. *heruðum; dómari*, þgf. flt. *dómurum; leita, leituðum*. Þetta *u* breytir aptr *a* í rótarsamstöfunni í **ö**, t. d.: *annarr*, nf. kvk. *önnur; kalla, kölluðum* (hlutto. nút. sem endast á *-andi*, hefir *-öndum* en ekki *-undum* í þgf. flt., 46. gr. a, 1.).

Athgr. Í nokkrum orðum má finna bæði *u* og *ö* í beygingar- og afleiðsluendingum, og er hið síðar talda nú algengt í daglegu tali (*óðal*, flt. *óðul* og *óðöl; vesall*, nf. kvk. eint. og hvk. flt. *vesul* og *vesöl*).

c) Á hinum elztu tímum olli og *u* því hljóðvarpi, að **á** breyttist í **ó**, en *á* bar það þó síðar ofrliði og útrýmdi því. Þó hélzt *ó*-hljóðið jafnhliða í orðunum *nótt* og *nátt, ambótt* og *ambátt;* sömuleiðis í *ól* og *ál, spónn* og *spánn*. Nú eru að eins brúkaðar myndirnar *nótt, ól, spónn*.

d) Þegar **v** fer á eptir hljóðstöfunum **e** og **i**, hefir það þau áhrif, að þeir breytast í **ø** (en ekki í *ö*) og **y**, t. d.: *søkkva* af **sekkva (*sinkva); nøkkverr = nekkverr* (65. gr. a, 3); *syngva* (seinna *syngja)* af **singva*.

12. gr. i-hljóðvarpið er miklu fjölbreytilegra en *u*-hljóðvarpið, af því að þeir hljóðstafir eru miklu fleiri, er því hljóðvarpi taka. *i*-hljóðvarp er það, er **i** eða **j**, sem annaðhvort enn finnst í endingunni eða hefir átt þar heima á eldra stigi málsins, hefir þau áhrif á undanfarandi hljóðstaf, að

a breytist í **e**	**o** breytist í **y** (sj. **ø**, **e**)
á — **æ**	**ó** — **œ**

u	breytist í	**y**	**ú**	breytist í	**ý**
jo, **ju**	—	**y**	**jó**, **jú**	—	**ý**
			au	—	**ey**.

Dœmi: **a** — **e**: *tamr* — *temja*; *ben*, ef. *benjar; fagr* — mst. og yst. *fegri*, *fegrstr*. **á** — **æ**: *áss* — nf. flt. *æsir*. **o** — **y**: *sonr* — nf. flt. *synir*. Stundum breytist **o** með hljóðvarpi í **ø** (**e**): *koma* — *køm (kem)*; *hnot* — nf. flt. *hnøtr (hnetr)*. **ó** — **œ**: *bót* — nf. flt. *bœtr*, *bœta*; *stórr* — mst. og yst. *stœrri*, *stœrstr*. **u** — **y**: *fullr* — *fylla*; *ungr* — mst. yst. *yngri*, *yngstr*. **jo**, **ju** — **y**: *hjoggum*, *hjuggum* — *hyggi*. **ú** — **ý**: *mús* — nf. flt. *mýss; hús* — *hýsa*. **jó**, **jú** — **ý**: *skjóta* — *skýt*; *krjúpa* — *krýp*. **au** — **ey**: *lauss* — *leysa*; *hlaupa* — *hleyp*.

Athgr. 1. Eins og sjá má af dœmum þeim, er nú vóru tilfœrð, kemr *i*-hljóðvarpið mjög opt fyrir, þótt *i* það eða *j*, sem því hefir valdið, sé ekki framar til í orðinu. Hins vegar kemur *i* opt fyrir í endingum í íslenzku, sem engu hljóðvarpi veldr (*hani*, *stóli*, þgf. af *stóll*, *bundinn*, ekki *heni*, *stœli*, *byndinn)*; þetta kemr af því að þetta *i* er ekki *upprunalegt*, en er síðar inn komið í staðinn fyrir **e**, sem áðr hefir verið í endingunni. Þó eru þess stöku sinnum dœmi, að *i* veldr eigi hljóðvarpi, þótt það sé upprunalegt (*staðr* hefir í nf. flt. *staðir*, en ekki *steðir*).

Athgr. 2. Opt hefir **r** það, er upprunalega hefir verið „*lint*“ *s (z)*, sömu áhrif á undanfarandi hljóðstaf sem upprunalegt *i* eða *j*, t. d. **a** — **e**: *gler* (fornd. *glar); ker* (d. *kar*, got. *kas)*, **á** — **æ**: *lœr* (d. *lår*), *tvær*, *þær* (af *sá* sbr. got. *þôs)*; **o** — **ø**: *kørinn* (af *kjósa)*, *ør*-, neitandi forskeyti (*ørviti* o. s. frv., got. *uz*-); **ú** — **ý**: *kýr* (þf. *kú)*; *sýr* (þf. *sú*, lat. *sus)*; **jú** — **ý**: *dýr* (fornsœ. og fornd. *diur*, got. *dius)*; **au** — **ey**: *eyra* (got. *auso)*.

Athgr. 3. Stundum getr **k** og **g** breytt undanfarandi **a** í **e**: *taka*, hlutto. fort. *tekinn* (d. *tagen*), *draga*, hlutto. fort. *dreginn* (d. *dragen*).

13. gr. Þegar svo stendr á, að **a** ætti að taka bæði *u*- og *i*-hljóðvarpi (þ. e. þegar eptir það fer, eða á eldra stigi málsins hefir farið, annaðhvort **vi** eða **vj**), breytist það í **ø** (ekki í *ö*), t. d. *søkkva*, þát. *søkta* af **sakkvja* (*sankvja); *höggva* (af **haggva)*, nút. *høggr* (af **haggvir)*; *øx* (sbr. got. *aqizi* ɔ: *akvizi)*; *gøra*, eldra *gørva* (af **garvjan)*.

14. gr. Klofning kallast sú hljóðbreyting, er uppruna-

legt **e (i)** breytist í **ja**, eða, þegar *u*-hljóðvarp á sér stað, í **jö**. Þessi hljóðbreyting verðr vanalega á undan *r* og *l* með eptirfarandi samhljóðanda: *bjarga* (sbr. þ. *bergen*), *fjörðr*, ef. *fjarðar* (sbr. e. *firth); gjalda* (sbr. þ. *gelten); skjöldr*, ef. skjaldar (sbr. þ. *schild)*. Klofning verðr og, þótt öðruvísi sé á statt, en þó er það sjaldnar: *gjöf*, ef. *gjafar* (en *gefa*). Stundum eru tvær myndir af hinu sama orði alveg jafnhliða, önnur með klofningu, hin án hennar: *bjarg* og *berg*, *fjall* og *fell*, *spjall* og *spell*, *gjalla* og *gella*.—Klofning verðr aldrei, er *v* fer á undan: *verða*, *svella* (bólgna), sbr. þ. *werden, schwellen;* hún verðr og eigi í þeim myndum orða, er annars taka *i*-hljóðvarpi *(fjörðr, skjöldr*, þgf. *firði, skildi*, nf. flt. *firðir, skildir; bjarga, gjalda*, nút. *berg, geld*.

15. gr. Hljóðstafslenging. a) Hljóðstafir lengjast til uppbótar fyrir úrfelda samhljóðendr: *gás* (sbr. þ. *gans); lá* (f. **lag* af *liggja), þá* (f. **þag* af *þiggja), brá* (f. **bragð* af *bregða; í* (fors.; sbr. gr. *ἐν*, þ., e., lat. *in*). Í endingu einsatkvæðisorða lengjast hljóðstafirnir ávalt, þótt enginn samhljóðandi hafi fallið aptan af orðinu: *sá* vísiforn.

b) Sömuleiðis lengist hljóðstafr á undan **tt**, þegar þau eru fram komin á þann hátt, að undanfarandi gómstafr hefir tillíkzt *t: átta, nátt* eða *nótt, réttr, dóttir* (sbr. þ. *acht, nacht, recht, tochter)*.

c) Á undan *lk, lg, lp, lf* og *lm* hefir **a**, **o** og **u** töluvert snemma breytzt í **á**, **ó**, **ú** *(fólk, hjálpa, úlfr, hjálmr* o. s. frv.). Sömuleiðis *háls* og *skáld*. Þó breytist rótarstafr þessara orða í **e** og **y**, er þau taka *i*-hljóðvarpi, eins og rótarstafrinn væri **a**, **o** eða **u** *(kálfr — kelfa, tólf — tylft)*. Hins vegar breytist **á** ekki í **ö**, þótt **u** fari á eptir *(hjálmr* — þgf. flt. *hjálmum*, en ekki *hjölmum)*.

Athgr. Í núverandi máli verða enn fleiri hljóðlengingar, sem ekki finnast í fornmálinu, og skal hér getið þessara: a) Á undan **ng** og **nk** breytist: **a** í **á** *(lángr* f. *langr); **i** — **í** (þíng* f. *þing); **u** — **ú** (úngr, múnkr* f. *ungr, munkr*); **y** — **ý** *(lýng* f. *lyng);* **e** — **ei** *(leingi* f. *lengi*); **ö** — **au** *(laung, haunk* f. *löng, hönk*). — Þessi hljóðlenging er sjaldan sýnd í ritmáli, en er algeng í daglegu tali víðast hvar á landinu. — Eldri er hljóðlengingin í *kóngr*, með því að það er samandregin mynd í staðinn fyrir *konungr*. — b) Á undan **g** breytast opt, einkum þegar *i* eða *j* fer á eptir:

a — æ (*bæji, hæji* f. *bagi, hagi*); i — í (*hníji, klíja* f. *hnigi, kligja*); y — ý (*lýji* f. *lygi*); e — ei (*deiji, seija* f. *degi, segja*); ŏ — au (*saujin, draujin* f. *sögin, drögin*). Þessi lenging er heldr ekki sýnd í ritmáli. — c) Í þát. nokkurra sagna (81. gr.) breytist: e — é (*fékk, féll, gékk, hékk, hélt* f. *fekk, fell, gekk, hekk, helt*); ø (e) — é (*néri, snéri, gréri, réri* f. *gnøra, snøra, grøra, røra* eða *gnera* o. s. frv., sbr. 94. gr. a). — Einstöku sinnum hefir hljóðlenging orðið, þótt öðruvís sé á statt t. d. *Árni* f. *Arni*.

16. gr. Stytting hljóðstafa. Hljóðstafir styttast opt í íslenzku í einkvæðum orðum, er þau mynda fyrri hluta samsettra orða (t. d. *Þorsteinn* og önnur þau nöfn, er samsett eru með nafninu *Þórr*, ef seinni hlutinn byrjar ekki með hljóðstaf eða *h: Þóroddr, Þórhildr;* þó fylgir *Þórdís* ekki þessari reglu). — Sú stytting að **ei** breytist í **e** er í sumum orðum mjög gömul *(engi, ekki* f. **einn-gi, *eitt-ki).* Allgömul er og sú breyting að **í** breytist í **i** á undan **nn** og **tt** í eignarfornöfnunum: *mínn, þínn, sínn,* þótt *í* sé haldið fyrir framan einfalt *n.* — Gömul er og styttingin **á ó** í *gott* (hvk. af *góðr)* f. *gótt; utan, utar* (f. *útan, útar*; sbr. *út, úti), ytri, yztr* (f. *ýtri, ýztr*); *honum* og *hon* f. *hánum (hónum), hón.*

Athgr. Í núverandi máli styttast hljóðstafir opt sökum stöðu sinnar (við „position“) einkum á undan tvöföldum samhljóðanda (*drottinn* f. *dróttinn, litlir* o. s. frv. af *lítill*). Af öðrum hljóðstyttingum í núverandi máli má helzt telja breytinguna á *vá (vó)* í *vo: vo, voð, von, vopn, vorkunn, þvottr* o. s. frv. (f. *vá, váð, ván, vápn, várkunn, þváttr* o. s. frv.)

17. gr. Úrfelling hljóðstafa. Þegar talað var um *u-* og *i*-hljóðvarpið hér að framan, vóru tilfœrð nokkur dœmi til þess, að það *u* eða *i,* sem valdið hefði hljóðvarpinu, hefði síðar niðr fallið. Auk þess sem þar er getið falla hljóðstafir úr sem hér segir:

a) Í afleiðsluendingum þeim, sem enda á **l, n, r** með undanfarandi hljóðstaf, er sá hljóðstafr vanalega niðr feldr á undan þeim beygingarendingum, sem byrja á hljóðstaf: *gamall,* nf. flt. í kk. *gamlir; aptann,* þgf. *aptni; jötunn,* nf. flt. *jötnar; hamarr,* þgf. *hamri; auðigr,* nf. flt. í kk. *auðgir.* Sömuleiðis *höfuð,* þgf. *höfði.*

b) Stuttr hljóðstafr fellr niðr eptir langan, einkum **a** eptir

á; **u** eptir **á**, **ó** og **ú**; **i** eptir **é**, t. d.: *blár*, þf. eint. í kk. *blán* (f. **bláan*), þgf. eint. í kk. *blám* (f. **bláum*); *kló*, þgf. flt. *klóm* (f. **klóum*); *bú*, þgf. flt. *búm* (eða *búum*); *sénn* (f. **séinn*); *lé* (f. **léi*, nú *ljár*).

Athgr. Í hinum yngri handritum er og stuttum hljóðstöfum opt haldið eptir hina löngu. Í núverandi máli er þeim vanalega haldið (*bláan*, *bláum* o. s. frv.). Í einstökum orðum er þó að eins brúkuð samandregna myndin: *kúm*, *klóm*, *ám* (af *kýr*, *kló*, *ær* og *á*, — hins vegar *áum* af *áir*).

18. gr. Hljóðstafsinnskot. Þegar **r** stendr í niðrlagi orða eptir einhvern annan samhljóðanda en *r*, er í núververandi máli skotið **u** inn á milli *r*-sins og hins undanfarandi samhljóðanda: *hestur*, *maður*, *akur* o. s. frv. í stað hinna eldri mynda: *hestr*, *maðr*, *akr* o. s. frv. (hins vegar *stór* fyrir eldra *stórr*).

19. gr. **éa** og **éu** breytist í **já** nema þegar *v* fer á undan (sbr. 14. gr. niðrl.): *fé*, ef. *fjár* (f. *féar*, sem finna má í fornum kvæðum), þgf. flt. *fjám* (f. **féum*); *lé* þf. *ljá* (f. **léa*); *sjá* (f. *séa* í fornum kvæðum), flt. í nút. *sjám* (f. **séum*). Hins vegar hefir *vé* (= helgidómr) í þgf. og ef. flt. *véum*, *véa*.

Athgr. Í sagnorðum er í nýja málinu skotið *u* inn í endinguna eptir *já*, t. d. *sjáum*, *tjáum* f. *sjám*, *tjám* (sbr. 17. gr. b. athgr.).

20. gr. Aðrar hljóðbreytingar. Í hinum fornu handritum eru margar aðrar breytingar, og eru þær einkum í því fólgnar, að ýmsir stafir skiptast á, t. d.: **i** og **e** (*landi* og *lande*); **u** og **o** (*sunr* og *sonr*, *tungur* og *tungor*); **ú** og **ó** (*ú*- og *ó*-, neitandi forskeyti, *úr* og *ór*, *búandi* og *bóandi*); **y** og **ø** (*syni* og *søni*); **y** og **œ** (*flýja* og *flœja*); **y** og **i** (*fyrir* og *firir*, *þykkja* og *þikkja*).

Samhljóðendr.

21. gr. Tillíking.

a) Undanfarandi samhljóðandi tillíkist eptirfarandi samhljóðanda:

1. **ðt** breytist í áherzluatkvæði eptir hljóðstaf í **tt**: *bráðr*

hvk. *brátt* (f. **bráðt); glaðr*, hvk. *glatt;* eptir samhljóðanda og í endingu fleirkvæðra orða í **t**: *segja*, hlutto. fort. hvk. *sagt* (f. **sagðt); kalla*, hlutto. fort. hvk. *kallat* (f. **kallaðt).*

ddt breytist eptir hljóðstaf í **tt**: *ræða*, hlutto. fort. í hvk. *rætt* (f. **ræddt);* **dt** eptir samhljóðanda breytist í **t**: *blindr*, hvk. *blint* (f. *blindt).*

2. **nt, nnt** breytist stundum í **tt** í áherzluatkvæði: *vöttr* = d. *vante; hitt* f. **hint; mítt (mitt), þítt (þitt), sítt (sitt); sannr*, hvk. *satt* (f. **sannt*). Í endasamstöfunni *-int* breytist **nt** í **t**: *gefinn*, hvk. *gefit* (f. **gefint).* Sömuleiðis er hvorugkyn af greininum *(h)it* (en ekki *(h)int*).

3. **nk** breytist í **kk**: *drekka* (sbr. þ. *trinken); ekkja, bekkr* (= d. *enke, bænk).* Þó helzt *nk* í *hönk, hanki.*

4. Auk þessa verða þessar tillíkingar í einstökum orðum: **(t)tk** — **kk**: *ekki* (f. *et(t)-ki* úr **eitt-gi);* **mp** — **pp**: *svöppr* (d. *svamp); stappa* og *stampa; kappi* og *kempa;* **mb** — **bb**: *klumba* og *klubba;* **ðl** — **ll**: *brullaup* (f. *brúðhlaup), friðla* og *frilla, Hrolleifr* (f. *Hróðleifr), miðlum* og *millum;* **rl** — **ll**: *jarl* og *jall, karl* og *kall, Þorlákr* og *Þollákr;* **rs** — **ss**: *fors* og *foss, vers* og *vess.*

Athgr. Í núverandi máli verða enn fleiri tillíkingar í daglegu tali, t. d. *abbragð* (f. *afbragð*), *obboð* (f. *ofboð*) o. s. frv.

b) Eptirfarandi samhljóðandi tillíkist undanfarandi samhljóðanda:

nr og **lr** breytist eptir langa hljóðstafi og í afleiðsluendingum, og *stundum* endranær, í **nn** og **ll**: *steinn* (f. **steinr); vænn*, ef. flt. *vænna* (f. **vænr, *vænra); stóll* (f. **stólr), heill*, ef. flt. *heilla* (f. **heilr, *heilra); aptann* (f. **aptanr), lykill* (f. **lykilr).* Sömuleiðis *hann* og *vill.* Hins vegar verðr tillíkingin ekki í *sonr, dalr* o. s. frv., því að þar er rótarstafrinn stuttr.

sr breytist í **ss** í niðrlagi orða og opt í miðju þeirra: *íss* (f. **ísr); less* (f. **lesr); lauss* (f. **lausr),* ef. flt. *laussa* eða (seinna) *lausra.*

22. gr. Af öðrum breytingum samhljóðanda skal þessara getið:

1. Eptir **t** og **s** breytist **g** í **k**: *hvatki* (f. **hvat-gi*); *engi,*

ef. *enskis* (f. **ensgis).* *k* helzt og vanalega, þótt *t* og *s* sé niðr felt: *hvárki* = *hvártki*; *enkis* = *enskis.*

2. **nnr** breytist stundum í **ðr**: *maðr* (f. *mannr*, sem finna má í fornkvæðum), *annarr*, nf. í flt. í kk. *aðrir* (f. **annrir).*

23. gr. Tvöföldun samhljóðanda. Enginn samhljóðandi getr tvöfaldazt eptir annan samhljóðanda, t. d.: *hrista*, hlutto. fort. í kk. *hristr* (f. **hrist-tr)*; *senda*, þát. *senda* (f. **send-da)*; *fingr, vetr* (f. **fingr-r, *vetr-r)*; *háls*, ef. *háls* (f. **háls-s).* Hinn sami samhljóðandi getr því ekki heldr staðið þrysvar eða optar í röð, t. d.: *hitta*, hlutto. fort. í kk. *hittr*, kvk. *hitt*, hvk. *hitt* (f. **hitt-tr, *hitt-t, *hitt-tt)*; *kurr* (f. **kurr-r)*; *sess*, ef. *sess* (f. **sess-s).*

Athgr. 1. t tvöfaldast opt í niðrlagi orða eptir langan hljóðstaf: *grár*, hvk. *grátt, bjó, bjótt; þótt* (f. *þót* úr *þóat*). *r* og *s* geta og stundum tvöfaldazt sem beygingarendingar eptir langa hljóðstafi, t. d.: *grárr, grárri, gráss* = *grár, grári, grás* (*s* einnig eptir stutta hljóðstafi: *hirðiss* = *hirðis.*

Athgr. 2. Nú tvöfaldast *r* og *s* vanalega í vissum föllum nafnorða, lýsingarorða og fornafna (sjá beygingarfr.).

24. gr. Úrfelling samhljóðanda. Þess hefir verið getið og til þess færð nokkur dœmi, að hálfhljóðarnir *v* og *j* eru opt niðr feldir í beygingunni, en hljóðvarp það, er þeir hafa valdið, sýnir, að þeir hafa verið í orðinu (sjá 11.—13. gr.). Önnur dœmi, er sýni úrfelling samhljóðanda, má finna í 15. og 23. gr. Auk þessa skal þessara úrfellinga getið:

a) **r** fellr niðr 1) í nf. og þf. í hvk. og þf. í kk. í eint. af *annarr: annat, annan* (f. **annart, *annarn)*; 2) í 2. og 3. pers. eint. fyrir framan sigmyndarendinguna *-sk: (þú, hann) snýsk* af *snúa* (f. **snýr-sk)*; 3) í niðrlagi orða eftir *ss* og eptir einfalt *s, l,* og *n* með undanfarandi samhljóðanda: *sess* (f. **sessr), hvass* (f. **hvassr)*; *háls* (f. **hálsr), lax* (f. **laxr), vex* (f. **vexr)*; *fugl* (f. **fuglr)*; *hrafn* (f. **hrafnr).* Samkvæmt 23. gr. hlýtr það einnig að falla niðr á eptir *r* með undanfarandi samhljóðanda: *akr* (f. **akr-r).* Aptr er *r* haldið eptir *ll* og *nn*: *hallr, allr, fellr, munnr.*

Athgr. Stundum fellr *r* niðr eptir *n* með undanfarandi hljóðstaf: *son, vin, mun, Hákon* (f. *sonr, vinr, munr, *Hákonr*).

b) **g** fellr vanalega niðr í enda hinna sterku sagna í þátíð, þannig að *-ag* og *-óg* -breytist í *-á* (sbr. 15. gr. a.) og *-ó*, og *-aug* og *-eig* getr breytzt í *-ó* og *-é* (sjá 77.—80. gr.).

Athgr. Í upphafi orða fellr **g** snemma niðr á undan **l** í *líkr* (f. *glíkr*); enn fremr opt á undan **n**: *nógr, neisti, nauða* (f. *gnógr, gneisti, gnauða*).

c) **v** fellr niðr í niðrlagi orða, og þegar það stendr milli tveggja samhljóðanda, og vanalega á undan *o, ó, u, ý* og *œ*: *söngr*, þf. *söng* (f. **söngvr*, **söngv*, en þgf. *söngvi*); þgf. flt. *söngum; völva*, ef. *völu; verða*, þát. *varð*, flt. *urðu*, viðtengh. *yrða*, hlutto. fort. *orðinn; vaða*, þát. *óð*, viðtengh. *œða; v* er þó haldið eptir langan hljóðstaf á undan *u: sær*, þgf. flt. *sævum*.

Athgr. Þessi regla gildir einnig vanalega nú (þó helzt *v* nú einnig opt á undan *o, ó, u, ý* og *œ*, t. d.: *söngvum, vóð, væði*, (*vér*) *höggvum, völvu* o. s. frv.). Nú fellr og *v* stundum niðr, þar sem það hélzt í fornmálinu: *þí, so, sona* (f. *því, svá, svána*, sbr. 26. gr.).

d) **j** fellr niðr á undan *i: temið, vili* (f. **temjið*, **vilji*). Í miðju orðs fellr *j* og niðr á undan *a* og *u*, þegar rótarsamstafan er *löng*, en sé hún *stutt*, er því haldið. Í niðrlagi orða á hið gagnstœða sér stað; þar fellr *j* niðr, þegar rótarsamstafan er *stutt*, en er haldið, þegar hún er löng, og breytist þá í **i**: *dœma, dœmi, dœmum*, en *temja, tem, temjum*. Þau orð, er hafa langa rótarsamstöfu, sem endar á *k* eða *g*, halda þó *j* á undan *a* og *u* (*vígja*), og með þau orð, er hafa langa rótarsamstöfu, er endar á hljóðstaf, er farið eins og þau orð, er hafa stutta rótarsamstöfu (*dýja* = skekja).

Athgr. Nú helzt *j* á undan *i* eptir stutta rótarsamstöfu (*temjið, vilji*).

e) **h** fellr opt niðr í byrjun síðari hluta samsettra orða: *frjáls* (f. **fríhals*), *ør(h)œfi, afr(h)endr, lík(h)amr, ein(h)arðr, varð(h)ald, Ill(h)ugi*.

f) Þegar þrem eða fleiri samhljóðöndum lendir saman í niðrlagi samstöfu, er opt sá eða einhver þeirra, sem í miðið eru (sjaldan hinn fyrsti), úr feldr í framburðinum: *Íslans* f. *Íslands, danst* f. *danskt, hess* f. *hests, fystr* f. *fyrstr, þoskr* f. *þorskr* o. s. frv. Þar sem *r* og *t* sökum úrfellingar samhjóðanda lendir saman við eptirfarandi *s*, tillíkjast þeir því og verðr úr *ss: bass* f. *bar(n)s, Bjöss* f. *Björ(n)s, vass* f. *vat(n)s, boss* f. *bot(n)s*.

25. gr. Aðrar breytingar samhljóðanda.

1. **s** breytist í **r**: *vera* og (eldra) *vesa* (77. gr.), *er* og *es* (63. gr.).

2. **fn** og **mn** skiptast á: *jafn* og *jamn*, *safna* og *samna*, *sofna* og *somna*; *jafn-* og *jam-* í samsetningum.

3. **v** breytist í **j**: *syngja*, *byggja* (f. *syngva*, *byggva*) o. s. frv.

4. Margar breytingar, sem sjaldan eða aldrei finnast í hinum beztu handritum, eru algengar í nýja málinu; þannig breytist: **t** — **ð** í niðrlagi orða: *við*, *(þ)ið*, *lítið*, *(h)ið* (f. *vit* o. s. frv.); **k** — **g**: *ég*, *mjög*, *mig*, *þig*, *sig* (f. *ek*, *mjök* o. s. frv); **kn** — **hn**: *hnútr*, *hnífr*, *hné*, *hnappr* (f. *knútr*, *knífr* o. s. frv.); **fn** — **hn**: *hnjóskr*, *hnykr* (f. *fnjóskr*, *fnykr)*; **hv** — **kv** (víða): *kvur*, *kvurt* (f. *hverr* og *hvárr*, *hvert* og *hvort)*; **r** — **ð**: *freðinn*, *áfreðar* (f. *frørinn* o. s. frv.)

Athgr. Innskot samhljóðanda. Fyrir kemr það í núverandi máli, að samhljóðanda, sem ekki finnst í fornmálinu, er skotið inn í orð eða hann er skeyttr aptan við þau, t. d.: *s(k)jaldan*, *þau(g)*, *þetta(ð)*, *gjarna(n)*, *þenna(n)*.

26. gr. Samdráttr. **v** og eptirfarandi hljóðstafr dragast opt saman, svo að úr þeim verðr einfaldr hljóðstafr: **va** — **o**: *kvam* og *kom*; **ve** — **o** og **u**: *koma* (f. **kvema)*. *kona* (f. **kvena)*; *dagverðr* og *dögurðr*, *öndvegi* og *öndugi*; **vá** — **ó**: *kvámum* og *kómum*; **vi** — **y**: *kvirr* og *kyrr*, *einvirki* og *einyrki*; **ví** — **ý**: *svíkva* og *sýkva*.

27. gr. Stafavíxlan. Stafir hafa stundum sætaskipti í íslenzku og skal hér getið: **ro** — **or**: *brot(t)* og *bort* (*burt*), *hross* og *hors*; **ar** — **ra**: *argr* og *ragr*; **ri** — **ir**: *Grikkir* og *Girkir*.

Athgr. Nú verða enn fleiri stafavíxlanir í daglegu tali, einkum á undan *d* og *t*, t. d. **fl** — **lf**: *tefldi* og *telfdi*, *efldi* og *elfdi*, *teflt* og *telft*, *eflt* og *elft*; **lg** — **gl** og **gl** — **lg**: *telgdi* og *tegldi*, *sigldi* og *silgdi*, *stegldi* og *stelgdi*; **gn** — **ng**: *gegndi* og *gengdi*.

II. Beygingarfrœði.

Nafnorð.

28. gr. Beyging nafnorða í íslenzku verðr með tvennum hætti. Kallast önnur hin sterka, en hin hin veika. Í sterku beygingunni endar eignarfall eintölu ávalt á samhljóðanda, en í veiku beygingunni endar öll eintalan á hljóðstaf.

A. Sterka beygingin.

Þessi beyging skiptist í 3 flokka. Í fyrsta flokki eru bæði karlkend, kvennk. og hvorugk. orð, í öðrum karlkynsorð ein og í hinum þriðja bæði karlkyns og kvennkynsorð.

Fyrsti flokkr.

29. gr. a) Karlkyn og hvorugkyn endar í ef. eint. á **-s**, í þgf. á **-i**, kvk. í ef. á **-ar**, í þgf. á **-u** (eða er endingarlaust); flt. í kk. nf. og þf. á **-ar**, **-a**, kvk. á **-ar** (seinna opt **-ir**), hvk. er endingarlaust. Sem dœmi, er sýni beygingu þessa flokks, má taka í kk. *úlfr*, í kvk. *laug*, í hvk. *orð*.

		karlkyn	kvennk.	hvorugk.
Eint.	nf.	úlfr	laug	orð
	þf.	úlf	laug	orð
	þgf.	úlfi	laugu, laug	orði
	ef.	úlfs	laugar	orðs

	karlk.	kvennk.	hvorugk.
Flt. nf.	úlfar	laugar	orð
þf.	úlfa	laugar	orð
þgf.	úlfum	laugum	orðum
ef.	úlfa	lauga	orða.

b) Í þeim orðum, er hafa a í stofninum, breytist það með *u*-hljóðvarpi í ö (11. gr. a); þetta hljóðvarp verðr allsstaðar í þgf. flt., og auk þess í nf., þf. og þgf. eint. í kvk. og í nf. og þf. flt. í hvk. Sem dœmi má taka í karlk. *armr*, í kvk. *vök*, í hvk. *land*:

	karlk.	kvennk.	hvorugk.
Eint. nf.	armr	vök	land
þf.	arm	vök	land
þgf.	armi	vöku, vök	landi
ef.	arms	vakar	lands
Flt. nf.	armar	vakar, vakir	lönd
þf.	arma	vakar, vakir	lönd
þgf.	örmum	vökum	löndum
ef.	arma	vaka	landa

30. gr. a) Eins og kvennkynsorðin opt (mörg ávalt) eru endingarlaus í þgf. eint., þannig getr -i einnig fallið niðr í þgf. eint. í kk. (*eldi, eld* af *eldr*, *Þór* af *Þórr* og yfir höfuð opt í orðum, er hafa langan rótarhljóðstaf, þannig vanalega í þeim orðum, er enda á *-leikr)*. Í orðum þeim, er enda á *-ingr*, *-ungr* í kk. og *-ing*, *-ung* í kvk., fellr endingin og stundum niðr í þgf.; þó er það mjög sjaldan.

b) Fleirkvæð kvennkennd eiginnöfn endast á -u eigi að eins í þgf., heldr og í þf., t. d. *Ingibjörg, Guðrún*, þf. *Ingibjörgu, Guðrúnu*, ef. *Ingibjargar*, *Guðrúnar*. Fá orð önnur en eiginnöfn hafa *-u* í þf. í fornmálinu (*kerlingu*), en nú er slíkt algengt í orðum þeim, sem enda á *-ing* og *-ung* (*drottningu*, og ávalt með greininum *drottninguna*). Einkvæð eiginnöfn eru hins vegar endingarlaus bæði í þf. og þgf. (nf. þf. og þgf. *Hlíf, Hlökk*, ef. *Hlífar, Hlakkar*).

31. gr. Eins og orð þau, er hér hafa verið til fœrð sem dœmi, beygjast flest kk.- og hvk.-orð. Nokkur karlkynsorð hafa hins vegar -ar í ef. eint., eru vanalega endingarlaus í

þgf., og hafa -ir, -i í nf. og þf. flt. Sömuleiðis hefir mestr hluti kvennkynsorða í íslenzku að eins endinguna -ir í nf. og þf. flt. (og eru vanalega endingarlaus í þgf. eint.). Til þess að sýna beyging þessara orða má taka sem dœmi í kk. *burðr*, *staðr*, og í kvk. *sótt*, *önd*.:

	karlk.		kvennk.	
Eint. nf.	burðr	staðr	sótt	önd
þf.	burð	stað	sótt	önd
þgf.	burð(i)	stað	sótt	öndu, önd
ef.	burðar	staðar	sóttar	andar
Flt. nf.	burðir	staðir	sóttir	andir
þf.	burði	staði	sóttir	andir
þgf.	burðum	stöðum	sóttum	öndum
ef.	burða	staða	sótta	anda

32. gr. Nokkur kk.-orð mega að nokkru leyti teljast til 29. gr., en að öðru leyti til 31. gr., þar sem þau hafa *-s* í ef., en vanalega *-ir*, *-i* í flt.: *hamr*, ef. *hams*, nf. flt. *hamir*, þf. *hami*; *dalr*, ef. *dals*, nf. flt. *dalir* (sj. *dalar*), þf. *dali* (sj. *dala*). — Önnur hafa vanalega *-ar* í ef., en *-ar*, *-a* í flt.: *skógr*, ef. *skógar* (sj. *skógs*), nf. flt. *skógar*, þf. *skóga*; — *dagr* hefir í þgf. *degi*, en beygist að öðru leyti sem *armr*.

33. gr. Samkvæmt hljóðreglum þeim, er ritaðar hafa verið hér að framan, verða nokkrar breytingar á beygingunni og eru þessar hinar helztu:

a) Í þeim kk.-orðum er enda á einföldu -l og -n eða -r og -s með undanfarandi samhljóðanda fellr *r* niðr í nf. eint., sem þá verðr eins og þf.; í þeim, sem enda á -s, fellr *s* og niðr í ef. eint., sem þá verðr eins og nf. og þf., t. d.: nf., þf. *karl*, *hrafn*, *akr*, *háls*, ef. *karls*, *hrafns*, *akrs*, *háls*, nf. flt. *karlar*, *hrafnar*, *akrar*, *hálsar*. (Aptr er nf. *hall-r*, *munn-r*; þó er *hvinn* óreglulegt, *r*-laust í nf.; en um *kurr*, *sess* fer samkvæmt 23. gr. og 24. gr. a, 3).

Af orðum þeim, þar sem *r* heyrir stofninum til, og sem að öðru leyti beygjast sem *akr*, hafa *gróðr*, *meldr*, *rekstr*, *veðr* (= hrútr) *-ar* í ef.; enn fremr hefir *hlátr* vanalega *hlátrar* í ef. í fornmálinu, en nú *hlátrs*.

Athgr. Fyrir kemr það, þótt sjaldan sé, að *r* fellr niðr í öðrum orðum: *vinr* eða *vin*; *Hákon*, og nokkur önnur nöfn, t. d. *Auðunn* (af **Auðunr*

21. gr. b.) eða *Auðun*. — Orðin *guð* (upprunalega hvk.) og *biskup* (eldra *byskop*) hafa aldrei *r* í nf.

b) Í einkvæðum kk.-orðum, sem enda á -l, -n og -s með undanfarandi löngum hljóðstaf tillíkist **r** nefnifallsins hinu undanfarandi **l**, **n**, **s** og verðr **ll**, **nn**, **ss**, t. d.: *stóll, steinn, íss*, þf. *stól, stein, ís*, ef. *stóls, steins, íss*.

c) Tvíkvæð kk.-orð, sem eru mynduð með afleiðsluendingu á **l**, **n** eða **r** með undanfarandi hljóðstaf, enda í nf. eint. á **-ll**, **-nn**, **-rr** og fella niðr hinn undanfarandi hljóðstaf á undan þeim beygingarendingum, sem byrja á hljóðstaf (þgf. eint. og í allri flt.), t. d.: *dróttinn*, þf. *dróttin*, þgf. *dróttni*, nf. flt. *dróttnar, hamarr*, þgf. *hamri* o. s. frv. Sömu reglu fylgja og nokkur hvk.-orð: *gaman*, þgf. *gamni, sumar*, þgf. *sumri, höfuð*, þgf. *höfði*.

Athgr. Orðið *ketill* (sem einnig er eiginnafn) fær ekki hljóðvarp í hinum samandregnu myndum, (nf. eint. *ketill*, þf. *ketil*, þgf. *katli*, ef. *ketils*, nf. flt. *katlar*, þf. *katla*, þgf. *kötlum*, ef. *katla*). Af nafninu *Egill* og orðinu *lykill* má finna bæði hljóðörpnar myndir og hljóðvarpslausar (þgf. *Agli* og *Egli*; þgf. *lukli* og *lykli*, nf. flt. *luklar* og *lyklar*). — Í mörgum eiginnöfnum fellr hljóðstafrinn ekki niðr (*Gunnarr, Auðun(n)*, þgf. *Gunnari, Auðuni*). Kvk.-orðið *alin* beygist nú þannig: nf. þf., þgf. *alin*, ef. *álnar*, nf., þf. flt. *álnir*, þgf. *álnum*, ef. *álna*; en í fornmálinu hefir þetta orð í nf., þf., þgf. eint. vanalega *öln*, ef. *alnar*, nf., þf. flt. *alnar* og *alnir*, þgf. *ölnum*, ef. *alna*.

d) Í orðum, er enda á langan hljóðstaf, fellr eptirfarandi stuttr hljóðstafr niðr samkvæmt 17. gr. b, t. d.: kvk. *á* (nf., þf., þgf. *á*, ef. *ár*, nf., þf. flt. *ár*, þgf. *ám*, ef. *á*).

Athgr. 1. Kk.-orðið **skór** hefir í nf. flt. *skúar*, þf. *skúa*, þgf. *skóm*, ef. *skúa*. — Hvk.-orðin **kné**, **tré** hafa í nf. og þf. flt. *kné, tré*, þgf. *knjám, trjám*, ef. *knjá, trjá*, eptir 19. gr. — Hvk.-orðið **fé** hefir *-ar* í ef. (*fjár* úr **féar*), en beygist að öðru leyti eins.

Athgr. 2. Nú er beyging þessara orða nokkuð breytt, einkum að því leyti að stuttr hljóðstafr fellr sjaldan niðr eptir langan, þótt stofn orða endi svo; helzt verðr úrfelling í þgf. flt. og ef. flt., er greinirinn er skeyttr aptan við. Á orðunum *skór, kné, (tré), fé* verða þessar breytingar: **skór** hefir nú í flt. *skór, skó, skóm, skóa* (með grein. *skó-nna*); — **hné** og **tré** nú með greininum í eint. *hné-ð, tré-ð*, í flt. *hné-n, tré-n*; ef. flt. *hnjáa, trjáa* (með grein. *hnjá-nna, trjá-nna*); — **fé** nú í ef. *fjár* og *fés*, að öðru leyti sem *hné*.

34. gr. Í þeim orðum, þar sem meginhlutinn endast á v, fellr það niðr samkvæmt 24. gr. c, t. d. í kk. *söngr*, þf. *söng*,

þgf. *söngvi*, ef. *söngs*, nf. flt. *söngvar*, þf. *söngva*, þgf. *söngum*, ef. *söngva;* í kvk. *ör*, þgf. *öru*, ef. *örvar* o. s. frv.; í hvk. *öl*, þgf. *ölvi* o. s. frv. — Nú eru þessi kk.- og kvk.-orð endingarlaus í þgf. eint.: *söng, ör.*

Athgr. 1. Þannig (en með *-ar* í ef., sbr. 32. gr.) beygjast og kk.-orðin **snær** og **sær**, sem hafa þrefalda mynd: *snær*, *snjár*, *snjór; sær*, *sjár*, *sjór* (ef. eint. og nf. flt. *sævar*, *sjávar*, *sjóvar* o. s. frv.).

Athgr. 2. Nú fellr *v* vanalega niðr í orðunum *snjór* og *sjór* í öllum föllum, t. d.: nf. *snjór*, þf. og þgf. *snjó*, ef. *snjós*, *snjóar* (*snjóvar*), nf. flt. *snjóar* (*snjóvar*), þf. og ef. *snjóa* (*snjóva*), þgf. *snjóum* (*snjóvum*), og eins í hvk.-orðum: þgf. *öli*; ef. flt. *fræa* (eldra *fræva*).

35. gr. Mörg eru þau orð í öllum kynjum, þar sem meginhlutinn endast á **j**; þó fellr þetta *j* opt niðr í beygingunni eða breytist í **i**. Þessi orð skiptast í tvo flokka í hverju kyni, eptir því hvort rótarsamstafan er stutt eða löng; þó fylgja flest þau kk.-orð, er hafa *g* eða *k* í stofninum á undan *j* með langri rótarsamstöfu, sömu reglu og þau orð, er hafa stutta rótarsamstöfu (sbr. 24. gr. d.). Sem dœmi, er sýni beygingu þessara orða, má taka í kk. *hirðir, beðr*, í kvk. *heiðr, ben*, í hvk. *klæði, kyn:*

	karlkyn		kvennkyn		hvorugkyn	
	I.	II.	I.	II.	I.	II.
Eint. nf.	hirðir	beðr	heiðr	ben	klæði	kyn
þf.	hirði	beð	heiði	ben	klæði	kyn
þgf.	hirði	beð	heiði	ben	klæði	kyni
ef.	hirðis	beðs / beðjar	heiðar	benjar	klæðis	kyns
Flt. nf.	hirðar	beðir	heiðar	benjar	klæði	kyn
þf.	hirða	beði	heiðar	benjar	klæði	kyn
þgf.	hirðum	beðjum	heiðum	benjum	klæðum	kynjum
ef.	hirða	beðja	heiða	benja	klæða	kynja

Um hvert kyn fyrir sig skal þess getið, er hér segir:

a) Karlkyn. 1. Eins og **hirðir** beygjast þau kk.-orð í íslenzku, sem enda á *-ir*, en þau eru að tiltölu heldr fá í óbundnum stíl, t. d.: *hellir, hersir, læknir, mœnir, víðir, þyrnir,* og nokkur eiginnöfn (*Mjöllnir*, hamar Þórs, *Grettir*, *Skírnir*, *Sverrir*).

Athgr. 1. *eyrir* er hljóðvarpslaust í flt.: *aurar, aura, aurum.* — *endir* kemr vanalega ekki fyrir nema í nf. eint., en í hinum öðrum föllum eru brúkaðar tilsvarandi myndir af *endi.*

Athgr. 2. Nú helzt nefnifalls-r-ið vanalega gegnum alla beyginguna (þó sjaldan í ritmáli): nf., þf., þgf., *læknir*, ef. *læknirs* (*læknis*), nf. flt. *læknirar*, þf. *læknira*, þgf. *læknirum*, ef. *læknira*; nf., þf., þgf. *hellir*, ef. *hellirs*, nf. flt. *hellrar*, þf. og ef. *hellra*, þgf. *hellrum*. Nú er og *endir* brúkað í öllum föllum í eintölu: nf., þf., þgf. *endir*, ef. *endirs*.

2. Eins og **beðr** beygjast mörg kk.orð, t. d.: *byrr*, *dynr*, *glymr*, *herr*; *bær* eða *býr*, *gnýr*, og auk þess mörg orð, er hafa *g* og *k* í stofninum og hafa langa rótarsamstöfu: *bekkr*, *belgr*, *drengr*, *drykkr*, *eykr*, *leggr*, *lækr*, *mergr*, *serkr* (*berserkr* ɔ: maðr í bjarnarfeldi), *strengr*, *veggr*, *vængr*. Sum af þessum orðum hafa í ef. bæði **-s** og **-jar**, t. d.: *þvengr*, *elgr*, ef. *þvengs*, *elgs* og *þvengjar*, *elgjar*; önnur hafa að eins annaðhvort **-s** (*drengr*, *belgr*) eða **-jar** (*byrr*, *hryggr*). Endingin **i** kemr mjög sjaldan fyrir í þgf. eintölu þessara orða.

Athgr. Orðið **herr** vantar nf. og þf. flt.; (aptr er þgf. og ef. *herjum*, *herja*). — **niðr** er í nf. og þf. flt. *niðjar*, *niðja*, en beygist að öðru leyti sem *beðr*.

b) Kvennkyn. 1. Eins og **heiðr** beygjast t. d.: *byrðr*, *ermr*, *eyrr*, *festr*, *herðr* (mest í flt. *herðar*), *merr*, *veiðr*, *øx* (f. **øxr*); enn fremr mörg kvennk. eiginnöfn, sem enda á *-r*, *-unn* (*-unnr*, *-uðr*), *dís* (*Gerðr*; *Iðunn*; *Þórdís*, þótt orðið *dís* beygist eins og *sótt* 31. gr.).

Athgr. 1. Orðið *gørsimi* (ef. eint. og nf. flt. *gørsimar*) endar á **-i** í nf. eint. — Enn fremr *fiski* (að eins í eint.), sem heldr **j** í ef. (*fiskjar*). — **brúðr** og **vættr** beygjast eins og *heiðr*, en hafa í nf. og þf. flt. *brúðir*, *vættir* (eins og *sótt* 31. gr.).

Athgr. 2. Nú endar nf. eint. á **-i** (*heiði*, *byrði*, *ermi*, *eyri*) nema í eiginnöfnum og orðunum *brúðr* og *æðr*, en að öðru leyti er beygingin hin sama.

2. Eins og **ben** beygjast t. d.: *hel*, *minjar* (flt.), *nyt*, *skyn* *syn* (*nauðsyn*), *ey*, *þý*, *egg*, *eng*; enn fremr nokkur eiginnöfn (*Frigg*, *Hel*, *Sif*, *Sigyn*, o. fl.); þgf. endar stundum á **-ju** (*helju*, *eyju* og *ey*).

Athgr. 1. **mær** beygist í öllum öðrum föllum en nf. eins og *ben* (þf. *mey*, þgf. *meyju*, sjaldan *mey*, ef. *meyjar* o. s. frv.).

Athgr. 2. **eng** hefir nú myndina *engi* og beygist í eint. sem *klæði* (og er þá hvk.); enn fremr hafa mörg orð þessa flokks skipt um kynferði í eint.; eru þau nú hvk. og beygjast í eint. eins og *kyn* (t. d.: *ben* [kvk. og hvk.], *hel*, *klyf*, *skyn*, *þý*). Flest þessara orða halda þó sínu upprunalega kynferði og beygingu í flt. (*engjar*, *klyfjar* o. s. frv.). — Nokkur orð halda kynferði sínu, en hafa jafnframt hinum fornu myndum fengið endinguna **-ja** í eint.: *ey* og *eyja*, *mær* eða *mey* og *meyja*, *Hel* og *Helja*, þf. *ey* og *eyju* o. s. frv.

c) Hvorugkyn. 1. Eins og **klæði** beygjast öll þau hvk.-orð, sem enda á **-i**, t. d.: *dæmi*, *enni*, *erfiði*, *kvæði* o. s. frv. Í þeim orðum, er hafa **g** eða **k** í stofninum, helzt **j** á undan *u* og *a* (í þgf. og ef. flt.), t. d.: *merki*, *ríki*, þgf. flt. *merkjum*, *ríkjum*, ef. *merkja*, *ríkja*.

Athgr. Orðið *læti* (flt.) hefir í þgf. og ef. *látum*, *láta*.

2. Eins og **kyn** beygjast t. d.: *ber*, *fen*, *flet*, *fyl*, *gren*, *men* (hálsfesti), *nef*, *net*, *nes*, *rif*, *sel*, *stef*, *veð*, *ver*, *grey* (tík), *egg*, *ný* (nýtt tungl), *skegg*, *ský*.

Athgr. *Þili* er í fornmálinu óreglulegt að því leyti, að það hefir **-i** í nf. og þf. eint. eins og *klæði*, en beygist að öðru leyti sem *kyn*.

Annar flokkr.

36. gr. Til þessa flokks teljast nokkur kk.-orð, sem enda á **-ar** í ef. eint., á **-ir** í nf. flt., á **-u** í þf. Þar sem hljóðstafr stofnsins getr tekið hljóðvarpi, fá orðin *u*-hljóðvarp í nf. og þf. eint. og í þf. og þgf. flt., og *i*-hljóðvarp í þgf. eint. og nf. flt. Enn fremr verðr og klofning í mörgum af þessum orðum. Sem dæmi má taka: *viðr*, *völlr*, *fjörðr*:

Eint.	nf.	viðr	völlr	fjörðr
	þf.	við	völl	fjörð
	þgf.	viði	velli	firði
	ef.	viðar	vallar	fjarðar
Flt.	nf.	viðir	vellir	firðir
	þf.	viðu	völlu	fjörðu

þgf.	viðum	völlum	fjörðum
ef.	viða	valla	fjarða

Athgr. Nú hafa öll þau orð, er beygjast eptir þessum flokki (eins og *viðr*, *völlr*, *fjörðr*), ávalt hina sömu mynd í þf. flt. sem í þgf. eint. (-i með *i*-hljóðvarpi, í staðinn fyrir -u með *u*-hljóðvarpi): *viði*, *velli*, *firði*.

a) Eins og **viðr** beygjast þau orð, er engu hljóðvarpi taka, t. d.: *kviðr* (úrskurðr), *kvistr*, *liðr*, *limr*, *litr*, *siðr*, *tigr* eða *tugr*. Orðin *friðr*, *kviðr* (magi) *verðr* (*dagverðr* eða *dögurðr*; *náttverðr* eða *nátturðr*) eru að eins höfð í eint.

b) Eins og **völlr** beygjast: 1. Þau orð, sem hafa **a** í stofninum, sem fá bæði *u*- og *i*-hljóðvarp, t. d.: *börkr*, *göltr*, *höttr*, *knörr* (ef. *knarrar*), *kökkr*, *köttr*, *lögr*, *mökkr*, *mölr*, *spölr*, *svöppr*, *völr* (sívalningr, stafr), *vöndr*, *vöttr* (vetlingr).

Athgr. Nú eru nokkur af þessum orðum stundum endingarlaus í þgf. eint. og fær þá þgf. sömu mynd og þf.; þó er hin upprunalega þágufallsmynd vanalegri (*kekki* og *kökk*, *mekki* og *mökk*) nema í eiginnöfnum (*Höð* og *Heði* af *Höðr*). — Sum orð hafa skipt um kynferði og þá um leið fengið aðra beygingu, t. d.: *þröm*, *örn* (áðr *þrömr*, *örn* kk., nú kvk.) beygjast nú eins og *önd* (31. gr.). Sum orð hafa klofnað í tvær orðmyndir, t. d.: *höttr* og *hattr*, *kökkr* og *kekkr*, og hefir þá hin nýja mynd fengið aðra beygingu; *hattr* beygist eins og *armr* (29. gr.), en *kekkr* eins og *beðr* (35. gr.). — *gröptr* heldr nefnifalls-*r*-inu í þgf. og ef. eint. *greptri*, *graptrar*. — *göltr* hefir í þgf. eint. bæði *gelti* og *gjalti* („verða að gjalti").

2. Þau orð, sem hafa **á** í stofninum, geta að eins tekið *i*-hljóðvarpi (*dráttr*, þf. *drátt*, þgf. *drætti*, ef. *dráttar*, nf. flt. *drættir*, þf. *dráttu*, þgf. *dráttum*, ef. *drátta*). Þannig beygjast t. d.: *árr*, *áss*, *blástr*, *gráðr* (græðgi), *spánn*, og þau kk.-orð, er enda á *-áttr*: *háttr*, *máttr*, *þváttr* o. s. frv.; að eins orðið *váttr* (vitni) beygist eins og *úlfr* (29. gr.).

Athgr. Á hinum elztu tímum breyttist *á* með *u*-hljóðvarpi í *ó* (11. gr. c), sem hélt sér í orðinu *spónn*, og hefir það algjörlega útrýmt *á* í því orði (nf. *spónn*, þf. *spón*, þgf. *spæni*, ef. *spóns*, nf. flt. *spænir*, þf. *spæni*, þgf. *spónum*, ef. *spóna*). — Af öðrum orðum, er teljast til þessa flokks, breyttist *þváttr* í *þvottr* (16. gr. athgr.), sem beygist eins og *úlfr* (29. gr.). — *árr* hefir nú optast myndina *ári* og beygist þá eins og *bogi* (42. gr.). — Í orð-

inu *blástr* helzt nefnifalls-*r*-ið í þgf. og ef. eint. og í allri flt. (þgf. *blæstri.* ef. eint. og nf. flt. *blástrar* o. s. frv.).

3. Orðin **bógr** og **sun(r)** eða **son(r)** beygjast þannig: nf. *bógr, son(r),* þf. *bóg, son,* þgf. *bægi, syni* (*søni*), ef. *bógar, sonar,* nf. flt. *bægir, synir* (*sønir*), þf. *bógu, sonu,* þgf. *bógum, sonum,* ef. *bóga, sona.*

Athgr. Nú beygist *bógr* eins og *úlfr* (29. gr.). — *sonr* er opt *r*-laust í nf. eint. (ávalt þegar það er skeytt aptan við eiginnöfn) og má snemma finna báðar myndirnar (sbr. 33. gr. a, athgr.).

e) **Í fjörðr** helzt hinn upprunalegi hljóðstafr að eins í þeim föllum, er enda **á i** eða **ir**; annars hefir hann breytzt í klofninginn **ja** (sbr. 14. gr.), sem aptr með *u*-hljóðvarpi breytist í **jö**. Þannig beygjast t. d.: *björn, hjörtr, kjölr, mjöðr, skjöldr, Njörðr.*

Athgr. Nú er eiginnafnið *Njörðr* og ýms sameignarnöfn opt endingarlaus í þgf. og verðr þá myndin hin sama og í þf. (*Njörð, kjöl,* f. *Nirði, kili*). — *kjölr* hefir optast *kjöls* í ef. eint. — *björn* hefir og opt *björns* í ef. í stað *bjarnar,* einkum sem eiginnafn, bæði einstakt og sérstaklega þegar það er skeytt framan við orðið *son: Björnsson.* — *mjöðr* hefir nú optast myndina *mjöð,* kvk., í eint., og beygist þá eins og *önd* (31. gr.).

Þriðji flokkr.

37. gr. Eptir þessum flokki beygjast þessi 5 kk.-orð: **maðr, nagl, fingr, vetr, fótr,** og mörg kvk.-orð. Það er einkenni allra þessara orða, að þau fá í nf. og þf. flt. **-r** með *i*-hljóðvarpi, þegar hljóðstafr stofnsins getr tekið hljóðvarpi.

38. gr. Karlkyn. Þessi 5 orð beygjast þannig:

Eint.	nf.	maðr	nagl	fingr	vetr	fótr
	þf.	mann	nagl	fingr	vetr	fót
	þgf.	manni	nagli	fingri	vetri	fœti
	ef.	manns	nagls	fingrar	vetrar	fótar
Flt.	nf. þf.	menn	negl	fingr	vetr	fœtr
	þgf.	mönnum	nöglum	fingrum	vetrum	fótum
	ef.	manna	nagla	fingra	vetra	fóta.

Í orðunum *nagl*, *fingr*, *vetr* fellr *r* niðr í nf. eint. og nf. og þf. flt. (23. gr. og 24. gr. a, 3); enn fremr varð og myndin *menn* mjög snemma svo algeng, að hún útrýmdi hinni fornu mynd *mennr* (eða *meðr* eins og *maðr* 22. gr. 2).

Athgr. 1. Orðið *mánaðr* beygist þannig: nf. *mánaðr* eða *mánuðr*, þf. *mánað* eða *mánuð*, þgf. *mánaði*, ef. *mánaðar* eða *mánaðr* (*mánuðr*); nf. flt. *mánaðr* (*mánuðr*) eða *mánaðir*, þf. *mánaðr* (*mánuðr*) eða *mánaði*, þgf. *mánuðum*, ef. *mánaða*.

Athgr. 2. Nú hefir orðið **nagl** skipt bæði um kyn og mynd, og heitir nú *nögl*, kvk., og beygist þannig; nf., þf., þgf. *nögl*, ef. *naglar* (*nagls* í samsetningum: *naglsrót*), nf., þf. flt. *naglir*, *neglur* og *nöglur*, þgf. *nöglum*, ef. *nagla*. — **fingr** hefir í ef. eint. *fingrs*, og **vetr** bæði *vetrs* og *vetrar*; **fótr** í ef. *fótar* og *fóts*. — *fingr* og *fótr* eru vanalega kvk. í flt. í daglegu tali (nf., þf. flt. *fingr*, *fœtr*, með greininum: *fingrnar*, *fœtrnar*). — **mánaðr** hefir nú myndina *mánuðr* og beygist þannig: nf. *mánuðr*, þf. *mánuð*, þgf. *mánuði*, ef. *mánaðar*, nf. flt. *mánuðir*, þf. *mánuði*, þgf. *mánuðum*, ef. *mánaða*.

39. gr. Kvennkyn. Kvennkynsorð þau, er teljast til þessa flokks, eru margfalt fleiri enn kk.-orðin. Í eint. beygjast þau vanalega eins og þau kvk.-orð, sem talin vóru í 29. gr. og 31. gr.; þó geta mörg orð, einkum þau, sem hafa **g** og **k** í stofninum, fengið **-r** og *i*-hljóðvarp í ef. eint. eins og í nf. og þf. flt. Sem dœmi má taka *geit*, *önd* (sbr. *straumönd*), *rót*, *mús*:

Eint.	nf., þf.	geit	önd	rót	mús
	þgf.	geit	önd	rót	mús
	ef.	geitar	andar	rótar	músar
Flt.	nf., þf.	geitr	endr	rœtr	mýss
	þgf.	geitum	öndum	rótum	músum
	ef.	geita	anda	róta	músa

a) Eins og **geit** beygjast þau orð, er engu hljóðvarpi geta tekið, t. d.: *eik*, *greip*, *grind*, *hind*, *kinn*, *kverk*, *mjólk*, *rist*, *síld*, *skeið* (skip), *sæ(i)ng*, *vík*. — *kverk*, *mjólk*, *vík* hafa í ef. eint. *kverkr*, *mjólkr*, *víkr*; nokkur önnur orð hafa bæði *-r* og *-ar* í ef. eint. (*eikr* og *eikar*, *tíkr* og *tíkar*). — *grind* og

skeið hafa í flt. bæði *grindr*, *skeiðr* og *grindir*, *skeiðir* eða *skeiðar*.

Athgr. Nú hafa mörg þessara orða fengið endinguna *-ar* í nf. og þf. flt. (*greipar*, *kinnar*, *kverkar* f. *greipr*, *kinnr*, *kverkr*); önnur hafa fengið endinguna *-ir* (*hindir*, *síldir*).

b) Eins og **önd** beygjast þau orð, sem hafa **a** í stofninum, t. d. *mörk*, 1) = skógr (ef. *markar* og *merkr*), 2) = mörk í peningum (silfrs), vog eða mæli (ef. *merkr*), *rönd*, *spöng*, *strönd*, *stöng*, *töng*, *tönn*, *örk*. — Sum þessara orða geta haft endinguna *-u* í þgf. eint. (*ströndu* og *strönd*), og bæði *-ir* og *-r* í flt. (*strandir* og *strendr*). — **hönd** er í þgf. *hendi*, en beygist að öðru leyti sem *önd*.

Athgr. Nú hafa því nær öll þessi orð bæði *-ir* og *-r* í nf. og þf. flt. (*randir*, *strandir* (ætíð í eiginnafninu *Strandir*), *andir*, *spangir*, *tangir* og *rendr*, *strendr*, *endr*, *spengr*, *tengr*), og sum *-ir* eingöngu (*arkir*).

c) Eins og **rót** beygjast: 1. Þau orð, sem hafa **ó** í stofninum, t. d. *bók*, *bót*, *brók* (mest í flt. *brækr*), *glóð*; *kló* (flt. *klær*, þgf. *klóm*, ef. *klóa*), *fló*, *ló*, *ró* (á nagla og eggjárni), *þró*.

Athgr. *glóð* beygist nú eins og *sótt* (31. gr.); *þró* er í flt. *þrór*; — *ló* hefir fengið myndina *lóa* og beygist nú eins og *tunga* (42. gr.).

2. Þau orð, sem hafa **á** í stofninum, t. d. *gás* (flt. *gæss*); *tá* (ef. *tár*, flt. *tær*, þgf. *tám*, ef. *tá*). — Orðið **nátt** eða **nótt** beygist þannig:

Eint.	nf. / þf.	nátt, nótt	Flt.	nf. / þf.	nætr
	þgf.	nátt, nótt		þgf.	náttum, nóttum
	ef.	nætr, náttar		ef.	nátta (nótta).

Athgr. Orðið *gás* heitir í nýísl. optast *gæs*, flt. *gæsir*, en sé fornu myndinni haldið, þá er flt. *gásir*, og beygist því eins og *sótt* (31. gr.), hvor myndin sem brúkuð er.

3. Þau orð, sem hafa **ú** í stofninum (eins og *mús*): *brún* (flt. *brýnn*), *lús* (flt. *lýss*).

Athgr. *brún* hefir nú bæði *brúnir* og *brýr* í flt. (sbr. *fjallabrún*, *augnabrún* — *fjallabrúnir*, *augnabrýr*) — nf.-*s*-ið (úr *r*) fellr nú niðr í flt. (*lýs*, *mýs*).

4. Þau orð, sem hafa **o** og **u** í stofninum: *hnot* (flt. *hnøtr, hnetr*), *stoð* (flt. *støðr, steðr*); *dyr(r)* (að eins í flt., þgf. *durum*, ef. *dura*).

Athgr. Orðið *hnot* hefir nú skipzt í tvær myndir, *hnot*, flt. *hnetr* eða *hnotir*, og *hneta*, flt. *hnetur*, eins og *tunga* (42. gr.). — *stoð* beygist nú eins og *sótt* (31. gr.); — *dyrr* beygist nú eins og í fornmálinu, nema að því leyti að hljóðvarpið helzt í öllum föllum, og nf.-*r*-ið fellr ætíð niðr (*dyr, dyrum, dyra*).

40. gr. Fáein orð, sem hafa **á** og **ú** í stofninum, beygjast að því leyti á annan veg en þau orð, er talin vóru í 39. gr., að þau hafa **-r** og *i*-hljóðvarp eigi að eins í nf. og þf. flt. heldr og í nf. og ef. eint.; þessi orð eru: *kýr*, *sýr* (gylta, kvennsvín) og *ær* og beygjast þau þannig:

Eint.	nf.	kýr	sýr	ær
	þf.	kú	sú	á
	þgf.	kú	sú	á
	ef.	kýr	sýr	ær
Flt.	nf. þf.	kýr	sýr	ær
	þgf.	kúm (17. gr. b).	súm	ám
	ef.	kúa	súa	á.

Athgr. *ær* hefir nú *áa* í ef. flt. (með grein. *ánna*).

41. gr. Frændsemisnöfnin *faðir, bróðir, móðir, dóttir, systir*, hafa eins og þau orð, er talin voru í 37.—40. gr., **-r** í flt. og *i*-hljóðvarp, sem einnig hefir komizt inn í þgf. og ef. Í eint endar nf. á **-ir**, hin föllin á **-ur**:

Eint	nf.	faðir	bróðir	móðir	dóttir	systir
	þf. þgf. ef.	föður	bróður	móður	dóttur	systur
Flt.	nf. þf.	feðr	brœðr	mœðr	dœtr	systr
	þgf.	feðrum	brœðrum	mœðrum	dœtrum	systrum
	ef.	feðra	brœðra	mœðra	dœtra	systra.

Í flt.-myndunum *feðr* o. s. frv. hefir *r* fallið niðr samkv. 23. gr. — *faðir* og *bróðir* hafa einnig myndina *feðr* og *brœðr* í þgf. eint. — Í Eddukvæðunum er myndin *föðr* hin vanalega í staðinn fyrir *faðir*, þegar það stendr sem síðari hluti sam-

setningar (*alföðr*, *herjaföðr* o. s. frv,) og er þá í nf., þf., þgf. *föðr*, ef. *föðrs*).

Athgr. Nú hafa *faðir* og *bróðir* opt í daglegu tali í ef. *föðrs* og *bróðrs* (og ávalt með greininum *föðrsins*, *bróðrsins*). Öll þessi orð nema *faðir* eru og opt óbeygjanleg í daglegu tali: nf., þf., þgf., ef. eint.: *bróðir móðir*, *dóttir*, *systir*.

B. Veika beygingin.

42. gr. a) Þessi beyging, sem er mjög einföld, grípr að eins yfir einn flokk, og í honum eru orð af öllum kynjum. Eptir honum beygjast kk.-orð, sem enda á -**i**, kvk.-orð, sem enda á -**a** (og nokkur á -**i**), og hvk.-orð, sem enda á -**a**. Öll eintalan endar á hljóðstaf og ef. flt. í kvk. og hvk. á *-na*. Sem dœmi má taka í kk. *bogi*, í kvk. *tunga*, í hvk. *auga:*

Eint.	nf.	bogi	tunga	auga
	þf. þgf. ef.	boga	tungu	auga
Flt.	nf.	bogar	tungur	augu
	þf.	boga	tungur	augu
	þgf.	bogum	tungum	augum
	ef.	boga	tungna	augna

b) Þau orð, sem hafa **a** í stofninum, taka *u*-hljóðvarpi, og breytist þá *a*-ið í **ö** (í afleiðsluendingum í **u**, 11. gr. a og b). Sem dœmi, er sýni þessa hljóðbreyting, má taka í kk. *hani*, *dómari*, í kvk. *gata*, í hvk. *hjarta:*

Eint.	nf.	hani	dómari	gata	hjarta
	þf. þgf. ef.	hana	dómara	götu	hjarta
Flt.	nf.	hanar	dómarar	götur	hjörtu
	þf.	hana	dómara	götur	hjörtu
	þgf.	hönum	dómurum	götum	hjörtum
	ef.	hana	dómara	gatna	hjartna

43. gr. Í þeim orðum, sem hafa langan hljóðstaf í stofninum, fellr stuttr hljóðstafr niðr, er hann fer næst á eptir hinum langa, 17. gr. b, t. d. í kk. *pái*, þf., þgf., ef. *pá* (f. **páa*); *lé* (f. **léi*), þf., þgf., ef. *ljá* (19. gr.); — í kvk. *umsjá*, þf., þgf., ef. *umsjá*; *trúa*, þf., þgf., ef. *trú*. — Orðið *frú* er óbeygilegt í eint. (flt. *frúr*).

Athgr. *lé* heitir í nýísl. nf. *ljár*, þf., þgf. *ljá*, ef. *ljás*, nf. flt. *ljáir*, þf. *ljái*, þgf. *ljáum*, ef. *ljáa*. — Kvk.-orð þau, er enda á *-sjá*, bœta nú *r* við í ef. eint., *umsjá*, ef. *umsjár*; *trúa* heitir nú *trú*, ef. *trúar*. — *frú* er nú í ef. *frúar* og *frúr*; þó er hinni fornu eignarfallsmynd haldið á undan eiginnöfnum (*frú Sigríðar*).

44. gr. Í þeim orðum, sem hafa **v** í stofninum, fellr þetta *v* niðr á undan *u* t. d. í kvk. *völva* (spákona), þf., þgf., ef. *völu*, nf. og þf. flt. *völur*; *Röskva* (eiginnafn), þf., þgf., ef. *Rösku*.

Athgr. Nú er *v* haldið annaðhvort í öllum föllum eða engu, og verðr þá ekkert *u*-hljóðvarp í nf. eint., t. d. *valva* og *vala*, þf. *völvu* og *völu* o. s. frv., flt. *völvur* og *völur*.

45. gr. Mörg orð, bæði kk. og kvk., hafa **j** í stofninum, sem í kk. fellr niðr á undan **i** í nf. eint., enn er haldið í öllum öðrum föllum, t. d. *höfðingi* (þf., þgf., ef. *höfðingja*, nf. flt. *höfðingjar*, þf. og ef. *höfðingja*, þgf. *höfðingjum*). Þannig beygist t. d. *aðili*, *bryti*, *einheri*, *guðsifi*, *kleggi*, *steði*, *vili*, og þau orð, er hafa endinguna *-byggi*, *-ingi*, *-nyti*, *-skeggi*, *-veri*, *-virki* (*-yrki*). — Í kvk.-orðunum fellr *j* niðr í ef. flt. eptir *g* og *k* (*kirkja*, ef. flt. *kirkna*); annars er *j* haldið og fellr þá *n* niðr (*gyðja* ef. flt. *gyðja*); þó kemr ef. flt. sjaldan fyrir af þessum orðum.

Athgr. Kk.-orð þau, sem hafa *j* í stofninum, halda nú þessu *j* í öllum föllum, nema í þeim orðum, þar sem *g* eða *k* fer næst á undan *j*; þau hafa **-i** í nf. eint., öll önnur hafa **-ji** (*steðji*, *vilji*, en *erfingi*, *einvirki*). Í nokkrum af þessum orðum hefir **j** algjörlega horfið, og hefir sú breyting orðið töluvert snemma (*aðili*, *bryti*, nf. flt. *aðilar*, *brytar* f. *aðiljar*, *brytjar*).

46. gr. Að því er snertir hvert kyn fyrir sig, skal þessa enn fremr getið:

a) Karlkyn. 1. Hluttaksorð nútíðar, sem endar á **-andi**, er opt brúkað sem nafnorð og beygist þá sem *hani* í eint., en í nf. og þf. flt. fær það **-r** með *i*-hljóðvarpi (eins og orðin í 37.—41. gr.). Hlutto. nút. af sögnunum *búa*, *fjá* (hata) og *frjá* (elska) eru orðin hrein og bein nafnorð, og beygjast þau

eins: *búandi* eða *bóndi, fjándi, frændi.* Sem dœmi má taka: *gefandi* og *búandi, bóndi:*

Eint.	nf.	gefandi	búandi—bóndi
þf., þgf.,	ef.	gefanda	búanda—bónda
Flt.	nf. þf.	gefendr	búendr—bœndr
	þgf.	geföndum (gefendum)	búöndum—bóndum (búendum—bœndum)
	ef.	gefanda	búanda—bónda.

frændi er í flt. *frændr, fjándi* — *fjándr* hljóðvarpslaust.

Athgr. Nú halda öll slík hlutto. (og eins þau sem eru orðin hrein nafnorð) *i*-hljóðvarpinu í öllum föllum flt. (þgf. *gefendum, bœndum,* ef. *gefenda, bœnda*). — *fjándi* heitir í nýísl. *fjandi* (sbr. 16. gr.) flt. *fjendr* og *fjandar.*

2. Orðið *uxi, oxi* beygist í eint. eins og *bogi* (42. gr. a), en í flt. er það í nf. og þf. *yxn (øxn),* þgf. *yxnum (øxnum),* ef. *yxna (øxna).* — Orðin *herra* (flt. *herrar*) og *síra (séra,* án flt.) eru óbeygileg í eint. — Nokkur kk.-eiginnöfn enda á *-a* og beygjast þá sem *tunga,* t. d. *Sturla, Úrœkja,* ef. *Sturlu, Úrœkju.* — Nokkur orð, sem mest eru brúkuð í skáldskap, hafa bæði **-a** og **-na** (sem annars ekki kemr fyrir í kk.) í ef. flt. *(gumi,* ef. flt. *guma* og *gumna);* í mörgum slíkum orðum hefir *n* fœrzt frá ef. inn í öll föll flt. *(gumnar, skatnar* og *gumar, skatar).* Sama er að segja um flt.-myndirnar *bragnar, flotnar, gotnar.*

Athgr. *uxi* beygist í nýísl. eins og *bogi* bæði í eint. og flt. (Hinni fornu eignarfallsmynd er þó haldið í eiginnöfnum, t. d. *Øxnadalr*).

b) Kvennkyn. 1. **kona** (f. **kvena,* 26. gr.) hefir í ef. flt. *kvenna,* en beygist að öðru leyti sem *tunga.*

2. Nokkur kvk.-orð, sem því nær öll tákna einhvern eiginlegleika, og næstum öll eru mynduð af lýsingarorðum með *i*-hljóðvarpi, ef hljóðstafrinn getr tekið hljóðvarpi, enda á **-i** í öllum föllum eint., en eru aldrei brúkuð í flt., t. d. nf., þf., þgf. og ef. *elli.* Þannig beygjast t. d.: *gleði, mildi, reiði, snilli, speki, œvi,* mörg sem enda á *-gi, -li, -ni, -semi, -vísi (kyngi, gjöfli* [örlæti], *beiðni, nytsemi, lævísi), kveðandi, kunnandi* og mörg fleiri; þannig beygjast og fáein eiginnöfn *(Mœri, Skáni, Þyri).*

Athgr. Stundum hafa nokkur af þessum orðum *s* í ef., einkum í samsetningum, t. d. *frændsemistala*, *úgleðisklæði* (sorgarbúningr).

c) Hvorugkyn. Eins og *auga* beygjast þau fáu hvk.-orð, sem enda á -a: *bjúga, eista, eyra, flagbrjóska, heima, hnoða, leika* (leikfang), *lunga* (mest í flt. *lungu*), *nýra, síma* (þráðr), *viðbeina* (líka *viðbein* eins og *orð*, 29. gr. a), *ökla* (síðar *ökli*, kk.).

Athgr. 1. (við 28.—46. gr.). Af mörgum orðum, einkum karlkendum, má finna bæði sterka og veika mynd, sem er brúkuð jöfnum höndum, og er þá sterka myndin því nær ávalt eldri og upprunalegri, t. d.: *hlutr* og *hluti, hólmr* og *hólmi, lík(h)amr* og *lík(h)ami, múgr* og *múgi, niðr* og *niði; andr, öndurr* og *andri* (flt. *andrar* = skíði). Sérstaklega eru endingarnar *-ingr* og *-leikr* brúkaðar jöfnum höndum og *-ingi* og *-leiki: leysingr* og *leysingi, sannleikr* og *sannleiki* o. s. frv. Þessi tvímyndan nær og til eiginnafna: *Björn* og *Bjarni, Örn* og *Arni, Þórhallr* og *Þórhalli* o. s. frv. — Fáein kvennkend orð hafa og bæði sterka og veika mynd: *rós* og *rósa, sál* og *sála, sin* og *sina.* — Af hvorugkendum orðum má nefna: *viðbein* og *viðbeina.* — Stundum hafa tveir orðstofnar verið brúkaðir jöfnum höndum frá elztu tímum, og það í öllum föllum (*sinn, systkin* og *sinni, systkini*).

Athgr. 2. Af nokkrum orðum má finna fleirkynja myndir, sem standa jafnhliða: *limr* (= grein) kk., flt. *limar* kvk., *lim* (= safn af greinum) hvk., *gísl* kk., flt. *gíslar* eða *gíslir* kvk.; *iðrar* (flt.) kvk., *iðr* (flt.) hvk.; *dyrr* (flt.) kvk. og hvk., *ben, eng,* kvk. og *ben, engi,* hvk. Enn fremr má jafnhliða hinum hvorugkendu myndum *síma, ökla* finna hinar karlkendu myndir *sími, ökli.* — Þess skal og getið, að ýms hvorugkend nafnorð geta orðið kvennkend, er þau eru brúkuð sem eiginnöfn, t. d. í fleirtöluorðunum: *Holtar, Torgar, Túnir (Sigtúnir), Grenjar, Nesjar,* þótt orðin *holt, torg, tún, gren, nes* sé ávalt hvk. í eint. — Þess hafa verið talin nokkur dœmi í beygingarfrœðinni, að kynferði orða hefir í núverandi máli opt tekið breytingum frá því, er var í fornmálinu (sbr. 38.—46. gr.). Hér við má enn fremr bœta, að hin fornu kk.-orð: *þorn, blómstr, hrúðr, hungr, klungr, skriðr* (ef. *þorns, blómstrs, hrúðrs, hungrs, klungrs, skriðar*) eru nú orðin hvk. (ef. *þorns, blómstrs,* o. s. frv., *skriðs); hið forna kk.-orð *þurðr* (ef. *þurðar*) hefir nú myndina *þurð* og er kvk. — Fleirtöluorðið *órar,* sem í fornmálinu var kvk., er nú orðið kk. — Kvk.-orðið *tál* (ef. og nf. flt. *tálar*)

er nú hvk. í eint. (ef. *táls*), en í flt. er það kvk. sem í fornmálinu (*tálar*).

Lýsingarorð.

47. gr. Eins og sýnt hefir verið hér að framan, hafa nafnorð í íslenzku *annaðhvort* sterka *eða* veika beygingu; öðru máli er að gegna með lýsingarorðin; sérhvert þeirra getr vanalega haft *bæði sterka og veika* beygingu. Sterka beygingin er brúkuð, þegar lýsingarorðið stendr *greinislaust* (óákveðið: *ríkr maðr)*, en hin veika, þegar það er *með greininum* (ákveðið: *inn* eða *hinn ríki maðr).*

A. Sterka (óákveðna) beygingin.

48. gr. Þau lýsingarorð, er beygjast eptir þessari beygingu, fá í mörgum föllum hina sömu mynd og nafnorð þau, er beygjast eptir sterku beygingunni.

Í þeim, sem hafa **a** í stofninum, breytist það með *u*-hljóðvarpi í **ö**; þetta verðr alstaðar í þgf. flt., auk þess í nf. eint. í kvk., þgf. eint. í kk. og hvk., og enn fremr í nf. og þf. flt. í hvk., sem ávalt hefir hina sömu mynd og nf. eint. í kvk. Sem dœmi má taka *sjúkr og spakr:*

		kk.	kvk.	hvk.	kk.	kvk.	hvk.
Eint.	nf.	sjúkr	sjúk	sjúkt	spakr	spök	spakt
	þf.	sjúkan	sjúka	sjúkt	spakan	spaka	spakt
	þgf.	sjúkum	sjúkri	sjúku	spökum	spakri	spöku
	ef.	sjúks	sjúkrar	sjúks	spaks	spakrar	spaks
Flt.	nf.	sjúkir	sjúkar	sjúk	spakir	spakar	spök
	þf.	sjúka	sjúkar	sjúk	spaka	spakar	spök
	þgf.		sjúkum			spökum	
	ef.		sjúkra			spakra	

Í afleiðsluendingum breytist **a** með *u*-hljóðvarpi í **u**, sem svo aptr breytir undanfarandi *a* í **ö** (11. gr. b), t. d. *gamall,*

kvk. *gömul; kallaðr*, kvk. *kölluð*. — Við myndun hvk.'s í. eint. verðr að fara eptir reglum þeim, er taldar vóru í 21. gr. a, 1—2 og 23. gr., t. d. *breiðr*, kvk. *breið*, hvk. *breitt; góðr*, kvk. *góð*, hvk. *gótt* (sem snemma styttist og verðr *gott); harðr*, kvk. *hörð*, hvk. *hart; fastr*, kvk. *föst*, hvk. *fast; heiðinn*, kvk. *heiðin*, hvk. *heiðit*.

49. gr. Þær breytingar, sem verða samkvæmt reglum hljóðfræðinnar og getið er um við nafnorðin (33. gr.), verða einnig í beygingu lýsingarorða, þannig:

a) Í þeim lýsingarorðum, er enda á einföldu -n, -r eða -s með undanfarandi samhljóðanda, fellr r niðr í nf. eint. í kk., og í þeim, sem enda á -r og -s, einnig í öðrum föllum, þar sem endingin byrjar með *r* (þgf. og ef. eint í kvk.; ef. flt.). Þau orð, sem enda á -s, geta heldr ekki bœtt *s* við í ef. eint. í kk. og hvk., t. d. *jafn, fagr, frjáls*, í ef. eint. *jafns, jafnrar; fagrs, fagrar; frjáls, frjálsar* (seinna *frjálsrar)*. (Hins vegar *all-r, þunn-r*, ef. *alls, allrar;* en *þurr, hvass*, ef. *þurrs, þurrar, hvass, hvassar* (seinna *hvassrar)* samkv. 23. gr. og 24. gr. a, 3.).

b) Í þeim lýsingarorðum, sem enda á -l, -n og -s með undanfarandi löngum hljóðstaf, tillíkist **r** hinu undanfarandi **l, n, s** og verðr úr **ll, nn, ss**, t. d. *heill, vænn, víss*, ef. eint. *heils, heillar; væns, vænnar; víss, víssar* (seinna *vísrar*).

c) Í tvíkvæðum lýsingarorðum, sem mynduð eru með afleiðsluendingum á **l** og **n** með undanfarandi hljóðstaf, tillíkist *r* einnig undanfarandi **l, n** og verðr úr **ll, nn**, og fellr þá hljóðstafrinn niðr á undan þeim beygingarendingum, er byrja á hljóðstaf. Í orðunum *lítill* og *mikill* og í þeim orðum, sem enda á **-inn**, endar nf. og þf. eint. í hvk. á **-it** og þf. eint. í kk. á **-inn**. Sem dœmi má taka *gamall* og *heiðinn:*

		kk.	kvk.	hvk.	kk.	kvk.	hvk.
Eint.	nf.	gamall	gömul	gamalt	heiðinn	heiðin	heiðit
	þf.	gamlan	gamla	gamalt	heiðinn	heiðna	heiðit
	þgf.	gömlum	gamalli	gömlu	heiðnum	heiðinni	heiðnu
	ef.	gamals	gamallar	gamals	heiðins	heiðinnar	heiðins
Flt.	nf.	gamlir	gamlar	gömul	heiðnir	heiðnar	heiðin
	þf.	gamla	gamlar	gömul	heiðna	heiðnar	heiðin
	þgf.		gömlum			heiðnum	
	ef.		gamalla			heiðinna	

Athgr. Nú styttist í í orðinu *lítill* í **i** í hinum samandregnu myndum (*litlir* f. *litlir* 16. gr. athgr.); sú stytting átti sér aldrei stað í fornmálinu.

Enn fremr fellr og hljóðstafr opt niðr í lýsingarorðum

þeim, er enda á **-igr** og **-ugr**, t. d.; *auðigr*, þf. eint. *auðgan, auðga, auðigt*; nf. flt. *auðgir, auðgar, auðig* o. s. frv. — Orðin *heilagr* og *ýmiss* eru og ýmist samandregin eða ósamandregin og styttist þá *ei* ávalt og *ý* stundum í *e* og *y* í hinum samandregnu myndum.

Samdráttr á sér einnig stað í hlutto. fort., er hafa endinguna **-iðr**, af veikum sögnum, er stofn þeirra endar á **ja** og þær hafa stutta rótarsamstöfu (87. gr.); en hinar ósamandregnu myndir eru naumast brúkaðar nema í nf. í kk. og kvk., nf. og þf. í hvk., ef. í kk. og hvk., og seinna fellr *i* einnig niðr í þessum myndum, t. d.: *telja*, hlutto. fort. nf. í kk. *taliðr*, kvk. *talið*, hvk. *talit* (seinna í kk. *talðr, taldr;* kvk. *tölð, töld;* hvk. *talt*), þf. *talðan* (*taldan*), *talða* (*talda*), *talit* (*talt*); nf. flt. *talðir* (*taldir*), *talðar* (*taldar*), *talið* (*tölð, töld*) o. s. frv. Í stað þeirra mynda, er hafa endinguna *-iðr*, má seinna, og í nýja málinu vanalega, finna *-inn: talinn*, kvk. *talin;* þó er *-inn* aldrei brúkað í hinum samandregnu myndum (flt. *taldir*, ekki *talnir*) og greinist af því frá hlutto. fort. af hinum sterku sögnum, sem beygist sem *heiðinn*.

d) Í þeim orðum, sem enda á langan hljóðstaf, tvöfaldast **t** í hvk; í þeim fellr og hljóðstafr beygingarendingarinnar niðr samkv. 17. gr. b, t. d. *blár* þf. eint. *blán, blá, blátt* o. s. frv.

Athgr. Þessi úrfelling verðr ekki í núverandi máli.—Þess ber enn fremr að gæta, að í þessum lýsingarorðum tvöfaldast *r* nú í þgf. og ef. eint. í í kvk. og ef. flt. í öllum kynjum (*blárri, blárrar, blárra*), sem vanal. var einfalt í fornmálinu.

50. gr. Í nokkrum lýsingarorðum, sem hafa **v** eða **j** í stofninum, falla þessir stafir burt samkv. 24. gr. c—d, t. d.: *fölr, miðr:*

		kk.	kvk.	hvk.	kk.	kvk.	hvk.
Eint.	nf.	fölr	föl	fölt	miðr	mið	mitt
	þf.	fölvan	fölva	fölt	miðjan	miðja	mitt
	þgf.	fölum	fölri	fölu	miðjum	miðri	miðju
	ef.	föls	fölrar	föls	miðs	miðrar	miðs
Flt.	nf.	fölvir	fölvar	föl	miðir	miðjar	mið
	þf.	fölva	fölvar	föl	miðja	miðjar	mið
	þgf.		fölum			miðjum	
	ef.		fölra			miðra	

Eins og *miðr* beygist og *nýr*.

Athgr. Nú fellr **v** opt niðr í öllum föllum. Sama er að segja um **j**; í mörgum orðum, sem í fornmálinu beygðust upphaflega eins og *miðr*, kemr

það aldrei fram (*frægr, sterkr, -tækr [fátækr],* þf. *frægan, sterkan, -tækan* fyrir *frægjan, sterkjan, -tækjan*).

B. Veika (ákveðna) beygingin.

51. gr. Beyging lýsingarorða með greininum eða í hinni ákveðnu mynd er mjög einföld; í eint. beygjast þau eins og nafnorð þau, er beygjast eptir veiku beygingunni (42. gr.), en í flt. enda þau á -u, í nf., þf. og ef. og í þgf. á -um:

	kk.	kvk.	hvk.	kk.	kvk.	hvk.
Eint. nf.	sjúki	sjúka	sjúka	spaki	spaka	spaka
þf.	sjúka	sjúku	sjúka	spaka	spöku	spaka
þgf.	sjúka	sjúku	sjúka	spaka	spöku	spaka
ef.	sjúka	sjúku	sjúka	spaka	spöku	spaka
Flt. nf.	sjúku			spöku		
þf.	sjúku			spöku		
þgf.	sjúkum			spökum		
ef.	sjúku			spöku		

Reglur þær, er taldar vóru í 49. gr. c—d og 50. gr., gilda einnig fyrir hina ákveðnu mynd: nf. eint. *gamli, gamla; heiðni, heiðna; litli, -a; auðgi, -a; blái, blá;* þf., þgf. og ef. *blá;* — *fölvi, fölva* (þf., þgf. og ef. í kvk. *fölu); nýi, nýja (miðr* er ekki brúkað í hinni ákveðnu mynd og sama er að segja um *allr).*

Athgr. Nú endar öll flt. á -u, eins í þgf.

52. gr. Allmörg lýsingarorð, helzt samsett, beygjast eptir hinni veiku beygingu, hvort sem þýðing þeirra er ákveðin eða óákveðin; þessi orð enda á -i eða (seinna) á -a í nf. eint. í kk., en á -a í öllum öðrum föllum, nema þgf. flt., sem endar á -um, t. d.: nf. eint., í kk. *jafnaldri (-aldra),* kvk. og hvk. *jafnaldra;* nf., þf., ef. flt. *jafnaldra,* þgf. *jafnöldrum.* Þannig beygjast og *andvani, fulltíði, samfeðri, sammæðri, ørviti, dumbi* (mállaus), *lami, brúnvölvi* (alvarlegr), *einteiti* (mjög glaðr), *eintómi* (annalaus), *algangsi* (algengr), *hugsi* (hugsandi), *hvimsi* (hvumsa), *ofrölvi* (mjög drukkinn) og mörg fleiri.

C. Stigbreyting lýsingarorða.

53. gr. **Miðstig** og **yfirstig** lýsingarorða myndast annaðhvort með því að bœta við endingunni **-ri** og **-str**, eða **-ari** og **-astr** við meginhlutann; þegar fyrri endingin er höfð, verðr *i*-hljóðvarp, ef hljóðstafr meginhlutans getr tekið því, t. d.:

a) **-ri** og **-str**:

frumstig	miðstig	yfirstig
langr	lengri	lengstr
lágr	lægri	lægstr
stórr	stœrri	stœrstr
ungr	yngri	yngstr

b) **-ari** og **-astr** — þá endingu fá flest lýsingarorð:

spakr	spakari	spakastr

Nokkur orð hafa bæði endingarnar **-ri**, **-str** og **-ari**, **-astr** í miðstigi og yfirstigi, t. d.: *djúpr, dýrr,* — *dýpri* og *djúpari, dýrri* og *dýrari,* — *dýpstr* og *djúpastr, dýrstr* og *dýrastr.* Sum hafa **-ri** í miðstigi og **-astr** í yfirstigi, t. d.: *makligr, vegligr,* — *makligri, vegligri,* — *makligastr, vegligastr.*

54. gr. Reglur þær, er taldar vóru í 49.—50. gr. við beyging lýsingarorða, gilda einnig við stigbreyting þeirra, t. d.:

a)	fagr	fegri (f. *fegrri)	fegrstr
b)	heill	heilli (f. *heilri)	heilastr
c)	vænn	vænni (f. *vænri)	vænstr (vænastr)
d)	smár	smæri	smæstr
e)	röskr	röskvari	röskvastr
f)	nýr	nýri	nýjastr

Athgr. Nú tvöfaldast r ætíð í miðstigi eptir langan hljóðstaf (*smærri, nýrri*). — Í þeim lýsingarorðum, sem hafa *v* og *j* í stofninum fellr *v* og *j* seinna vanalega niðr í miðstigi og yfirstigi (*röskari, röskastr; ríkari, ríkastr*). — *miðr* er að eins haft í frumstigi.

55. gr. Í nokkrum lýsingarorðum er miðstig og yfirstig myndað af öðrum stofni en þeim, er kemr fram í frumstigi:

gamall	ellri (eldri)	ellstr, ellztr
góðr	betri	beztr
illr, vándr	verri	verstr
margr	fleiri	flestr
lítill	minni	min(n)str
mikill	meiri	mestr

56. gr. Eigi allsjaldan er miðstig myndað af atviksorði eða forsetningu, og vantar þá frumstig, t. d.:

(norðr)	*nyrðri, nørðri (norða[r]ri)*	*nyrztr, nørztr (norðastr)*
(suðr)	*syðri*	*synnstr (syðstr)*
(austr)	*eystri*	*austastr*
(vestr)	*vestri (vestari)*	*vestastr*
(fram)	*fremri (frama[r]ri)*	*fremstr (framastr)*
(aptr)	*eptri (aptari)*	*epztr, aptastr*
(inn)	*innri (iðri)*	*innstr*
(út)	*ýtri, ytri*	*ýztr, yztr*
(niðr)	*neðri*	*neðstr, neztr*
(of)	*øfri, efri*	*øfstr, efstr*
(fyrir)	*fyrri*	*fyrstr*
(síð)	*síða(r)ri (síðri)*	*síðastr (síðarstr)*
(heldr)	*heldri*	*helztr*
(sjaldan)	*sjaldnari*	*sjaldnastr*
(fjarri)	*firri, firnari*	*firstr*
(ná-, ísamsetn.)	*næ(r)ri*	*næstr*
—	*hindri* (síðari)	*hinztr (innstr)*
—	*æðri*	*æðstr (æztr)*
—	*hægri*	—
—	*vinstri*	—

57. gr. Miðstig beygist ætíð eptir hinni veiku beygingu eins og hin ákveðna mynd lýsingarorða (51. gr.); þó er sá munr á, að kvk. beygist eins og *elli* (46. gr. b, 2) og að nf., þf. og ef. flt. endar á -i, t. d.:

		kk.	kvk.	hvk.
Eint.	nf.	spakari	spakari	spakara
	þf. }			
	þgf. }	spakara	spakari	spakara
	ef. }			
Flt.	nf. }	spakari		
	þf. }			

Flt.	þgf.	spökurum
	ef.	spakari

Eins og miðstig beygist og hluttaksorð nútíðar, þegar það er brúkað sem lýsingarorð (sbr. 46. gr. a, 1).

Athgr. Nú hefir hlutto. nút. -i í öllum föllum eint. og flt.; sama er að segja um miðstig lýsingarorða, nema hvk. eint. hefir *a* í öllum föllum.

58. gr. Yfirstig beygist eptir sterku beygingunni (48. gr.), þegar það er brúkað sem óákveðið (kk. *spakastr*, kvk. *spökust*, hvk. *spakast*; kk. *dýpstr*, kvk. *dýpst*, hvk. *dýpst* o. s. frv.), en eptir veiku beygingunni (51. gr.), þegar það er haft ákveðið (kk. *spakasti*, kvk. og hvk. *spakasta* o. s. frv.).

Fornöfn.

59. gr. Hin persónulegu fornöfn eru:

		1. persóna	2. persóna	3. persóna kk.	3. persóna kvk.
Eint.	nf.	ek	þú	hann	hón (hon)
	þf.	mik	þik	hann	hana
	þgf.	mér	þér	hánum, honum	henni
	ef.	mín	þín	hans	hennar
Tvít.	nf.	vit	it, þit		
	þf. þgf.	okkr	ykkr		
	ef.	okkar	ykkar		
Flt.	nf.	vér	ér, þér		
	þf. þgf.	oss	yðr		
	ef.	vár	yðvar, yðar		

Sem fornafn 3. pers. í hvk. eint. og flt. í öllum kynjum er brúkað hvk. og flt. af vísifornafninu *sá* (62. gr.).

Athgr. Nú eru þessar myndir frábrugðnar: 1. pers. nf. *ég*, þf. *mig*, nf. tvít. *við*; ef. flt. *vor*, 2. pers. þf. *þig*; nf. tvít. *þið*; 3. pers. nf. í kvk. *hún*. — Fleirtölumyndirnar eru nú horfnar úr daglegu máli og er nú tvítalan brúkuð, hvort sem talað er um tvo eða fleiri, nema þegar menn eru þéraðir og flt. þannig brúkuð um einn mann. Þó er flt.-myndunum optast

haldið í ritmáli. Hinar styttri myndir *it* og *ér* eru algjörlega horfnar úr málinu.

60. gr. Hið aptrbeygilega fornafn er eins í öllum kynjum og tölum og beygist þannig: þf. *sik*, þgf. *sér*, ef. *sín*.

Athgr. Nú er þf. *sig*.

61. gr. Eignarfornöfnin eru *mínn, þínn, sínn; okkarr, ykkarr, várr (órr), yðvarr* eða *yðarr*. Þau beygjast eins og hin óákveðna mynd lýsingarorða að öðru leyti en því, að nt í hvk. af *mínn, þínn, sínn* verðr tt; enn fremr enda þau öll á -n í þf. eint. í kk. í staðinn fyrir -an, og í *okkarr, ykkarr, yð(v)arr* fellr *a* niðr á undan þeim beygingarendingum, sem byrja á hljóðstaf. Í *mínn, þínn, sínn* hefir *í* snemma styzt á undan *nn* og *tt* og orðið *i*, t. d. *minn, mín, mitt*. Sem dœmi má taka.:

Eint.	nf.	mínn	mín	mítt	okkarr	okkur	okkart(okkat)
	þf.	mínn	mína	mítt	okkarn	okkra	okkart(okkat)
	þgf.	mínum	mínni	mínu	okkrum	okkarri	okkru
	ef.	míns	mínnar	míns	okkars	okkarrar	okkars
Flt.	nf.	mínir	mínar	mín	okkrir	okkrar	okkur
	þf.	mína	mínar	mín	okkra	okkrar	okkur
	þgf.		mínum			okkrum	
	ef.		mínna			okkarra	

Athgr. Nú eru eignarfornöfnin eiginlega ekki nema 3, *minn, þinn, sinn;* hin eru aldrei brúkuð í nútíðarmáli, nema ef vera skyldi *várr* (sem nú heitir *vor)*, sem er eigi allsjaldan brúkað í ritmáli. — Í stað þessara eignarfornafna eru nú brúkaðar eignarfallsmyndir tvítölunnar af hinum persónulegu fornöfnum: *okkar, ykkar (yðar* þegar þérað er).

62. gr. Vísifornöfnin eru *sá, þessi (sjá), hinn.*

a) **sá** og **þessi (sjá)**, beygjast þannig:

		kk.	kvk.	hvk.	kk.	kvk.	hvk.
Eint.	nf.	sá	sú	þat	þessi, sjá	þessi, sjá	þetta
	þf.	þann	þá	þat	þenna	þessa	þetta

	kk.	kvk.	hvk.	kk.	kvk.	hvk.
þgf.	þeim	þeir(r)i	því	þessum	þessi / þessar(r)i	þessu
ef.	þess	þeir(r)ar	þess	þessa	þessar / þessar(r)ar	þessa
Flt. nf.	þeir	þær	þau	þessir	þessar	þessi
þf.	þá	þær	þau	þessa	þessar	þessi
þgf.		þeim			þessum	
ef.		þeir(r)a			þessa, þessar(r)a	

Í nf. eint. í kk. og kvk. er *sjá* opt (í hinum elztu ritum ávalt) brúkað í sömu þýðingu og *þessi*. Í sömu þýðingu og *þessum* og *þessu* eru eigi allsjaldan brúkaðar þgf.-myndirnar *þeima* og *þvísa*.

Athgr. Nú eru þessar breytingar á orðnar: nf. og þf. í hvk. af *sá* er nú í eint. *það* og í flt. *þaug;* þf. í kk. af *þessi* er *þennan;* — í þgf. og ef. eint. í kvk. og ef. flt. hefir *sá* nú tvöfalt *r* og útrýmdi það einnig í fornmálinu snemma hinu einfalda *r*, en *þessi* hefir nú í sömu föllum einfalt *r* (tvöfalt í fornmálinu). Myndirnar *sjá* (nf. í kk. og kvk.), *þessi*, *þessar* (þgf. og ef. í kvk.) og *þessa* (ef. flt.) eru nú úreltar.

b) **hinn** beygist eins og *minn* (61. gr.): nf. eint. kk. *hinn*, kvk. *hin*, hvk. *hitt* o. s. frv. — Þegar þetta orð er brúkað sem ákveðinn **greinir** á undan lýsingarorðum, hefir það myndirnar **enn** (elzt), **inn**, **hinn**, kvk. *en*, *in*, *hin*, hvk. *et*, *it*, *hit* (með einföldu *t*). Þegar það er brúkað sem ákveðinn greinir við nafnorð, hefir það myndina **enn** (eldri) eða **inn** og er þá skeytt aptan við nafnorðið og beygjast þá bæði orðin reglulega. Þó fellr *i* niðr í greininum, þegar nafnorðið endar á **-a**, **-i**, **-u** og enn fremr í flt., þegar það endar á **r**; í sjálfum nafnorðunum fellr **m** niðr í þgf. flt., sem þá endar á **-u** og fellr **i** eins niðr úr greininum, þegar hann er skeyttr aptan við það. Sem dœmi má taka, eptir sterku beygingunni í kk. *úlfr*, kvk. *laug*, hvk. *orð* (29. gr.), eptir veiku beygingunni í kk. *bogi*, kvk. *tunga*, hvk. *auga* (42. gr.):

Eint. nf.	úlfr-inn	laug-in	orð-it
þf.	úlf-inn	laug-ina	orð-it
þgf.	úlfi-num	laugu-nni, laug-inni	orði-nu
ef.	úlfs-ins	laugar-innar	orðs-ins

Flt.	nf.	úlfar-nir	laugar-nar	orð-in
	þf.	úlfa-na	laugar-nar	orð-in
	þgf.	úlfu-num	laugu-num	orðu-num
	ef.	úlfa-nna	lauga-nna	orða-nna
Eint.	nf.	bogi-nn	tunga-n	auga-t
	þf.	boga-nn	tungu-na	auga-t
	þgf.	boga-num	tungu-nni	auga-nu
	ef.	boga-ns	tungu-nnar	auga-ns
Flt.	nf.	bogar-nir	tungur-nar	augu-n
	þf.	boga-na	tungur-nar	augu-n
	þgf.	bogu-num	tungu-num	augu-num
	ef.	boga-nna	tungna-nna	augna-nna

i getr þó stundum fallið úr greininum þótt öðruvísi sé ástatt, en talið hefir verið hér að framan; þannig er það algengt í þgf. eint. í kk. í þeim orðum, sem vanta endinguna *i: dal-num* (sj. *dal-inum), sal-num.* — Í þf. eint. í kvk. má einnig finna *sól-na* og *sól-ina* jöfnum höndum, o. s. frv. Í þeim orðum, er enda á langan hljóðstaf fellr **i** vanalega niðr í hinum tvíkvæðu myndum greinisins, t. d.: *á-in, ey-in, tré-it, tré-in,* en *á-na, á-nni, ey-na, tré-nu* o. s. frv. — Orðið *maðr* hefir í flt., þegar greinirinn er skeyttr aptan við það, bæði *menn-inir* og (seinna) *menn-irnir.*

Athgr. 1. Þegar orðið *hinn* er brúkað sem vísifornafn, hefir það nú í hvk. *hitt,* eins og í fornmálinu, en þegar það er haft sem greinir á undan lýsingarorðum, hefir það *hið* í hvk., en það á sér nú að eins stað í ritmáli. Að öðru leyti er beygingin hin sama og í fornmálinu, nema **i** greinisins getr fallið heldr optar niðr, t. d. vanalega á eptir *é* í hvk. *tré-ð, hné-ð, fé-ð, tré-n* o. s. frv. — Eins og fyrir kemr í fornmálinu, er greinirinn nú stundum tvítekinn: *hin stærri konan.* — Í daglegu máli er *sá* nú haft í staðinn fyrir *hinn* sem ákveðinn greinir með lýsingarorðum.

Athgr. 2. Ákveðni greinirinn er ekki mjög gamall og finnst næstum aldrei í Sæm. Eddu. Enn yngri er hinn óákveðni greinir, og finnst hann mjög sjaldan í eldri ritum; seinna fóru menn að brúka hin óákveðnu fornöfn: *einn, ein(n)hver(r)* og *nökkurr* (*nokkur*) sem óákveðinn greini, og svo er enn.

63. gr. Tilvísunarfornöfnin eru **er** (eldra **es**) og **sem** (upphaflega samanburðarorð); þau eru óbeygileg; þegar myndin *es* er brúkuð, rennr hún opt saman við undanfarandi vísi-orð, t. d.: *sás, þanns, þars,* fyrir *sá es* o. s. frv.

64\. gr. Spurnarfornöfnin eru *hvat, hvárr, hverr, hvílíkr.*

a) **hvat** er að eins brúkað í eint. í hvk., og þgf. og ef. eint. í kk. sem nafnorð. Í stað þeirra mynda, sem vanta, eru brúkaðar myndir af *hverr.*

	kk.	hvk.
Eint. nf.	—	hvat
þf.	—	hvat
þgf.	hveim	hví
ef.	hvess	hvess

Myndin *hvers* (ef. af *hverr, hvert)* útrýmdi snemma ef.-myndinni *hvess.*

b) **hvárr** (fyrir *hvaðarr)* beygist eins og *sjúkr* (48. gr.), **hverr** eins og *miðr* (50. gr.); þó er þf. eint. í kk. *hvárn, hvern* (sj. *hverjan).*

c) **hvílíkr** beygist reglulega sem *sjúkr* (48. gr.). Til þess svarar vísifornafnið *þvílíkr* eða *slíkr.*

Athgr. *hvat* hefir nú myndina *hvað* og er að eins brúkað í nf. og þf. hvk. í eint. og er nafnorð. — Í ritmáli er þó venjulega haft þgf. *hví,* en í daglegu tali er í stað þess brúkað *því.* — *hvárr* og *hverr* heita nú *hvor* og *hver.* — Í daglegu tali eru þessi tvö orð vanalega runnin saman í eitt orð, sem heitir *hvur.* — Af nafnorðinu *hvað* hefir nú myndazt nýtt spurnarfornafn **hvaða**; það er brúkað sem lýsingarorð og er óbeygilegt.

65\. gr. Óákveðin fornöfn eru: a) *einn, einnhverr, nökkurr;* b) *hvatvetna, hvatki;* c) *hvárgi, hvárigr; hvergi, hverigr;* d) *annarr, annarrhvárr, annarrhverr, annarrtveggja, hvárrtveggja, báðir;* e) *engi, neinn, manngi* (= enginn), *vættki* (ekkert). Þessi orð beygjast sem hér segir:

a) 1. **einn** beygist sem *mínn* (61. gr.).

2\. **einnhverr** (eða *einhverr*), kvk. *einhver,* hvk. *eitthvert,* er samsett af *einn* og *hverr* (64. gr. b); að undanskildu nf. eint. og þf. eint. í kk. og hvk. beygist vanalega að eins seinni hlutinn *hverr,* en fyrri hlutinn *ein* helzt óbreyttur (þgf. *einhverjum, einhverri, einhverju*); á hinu eldra stigi fornmálsins beygist *einn* vanalega líka (þgf. *einumhverjum* o. s. frv.); sem nafnorð er brúkað **eitthvat,** en þó að eins í nf. og þf. eint. í

hvk. — *sérhverr* er samsett af *sér* og *hverr* og má jafnvel skrifa það í tveimr orðum (flt. *sér hverir*, *sér hverjar* o. s. frv.).

3. **nökkurr**, kvk. *nökkur*, hvk. *nökkut*; þf. *nökkurn*, *nökkura*, *nökkut*, beygist að öðru leyti sem óákveðið lýsingarorð. Jafnframt myndinni *nökkurr* finnast einnig hinar eldri myndir *nakkvarr*, *nekkverr* (*nökkvarr*, *nøkkverr* og fleiri), sem beygjast eins og *hvárr* og *hverr*.

Athgr. *einnhverr* hefir nú myndina *einhver* og *ein-* óbreytt í öllum föllum, nema nf. og þf. eint. í hvk. (*eitthvert*); — *eitthvat* heitir nú *eitthvað*. — *nökkurr* heitir nú *nokkur* og beygist sem í fornmálinu að öðru leyti en því, að það er nú vanalega samandregið í þeim föllum, er endingin hefst á hljóðstaf.

b) **hvatvetna** (einnig *hvetvetna*, *hotvetna*) og **hvatki** (myndað af *hvat* og neitunarorðinu *-gi*, 22. gr. 1) eru að eins brúkuð í eint. í hvk. (þgf. *hvívetna*; *hvígi*, ef. *hvesskis*).

c) **hvárgi** og **hvergi** (mynduð af *hvárr*, *hverr* og neitunarorðinu *-gi*) eru sjaldan brúkuð nema í eint. í kk. og hvk. og beygjast þannig:

		kk.	hvk.
Eint.	nf.	hvárgi	hvártki (hvárki)
	þf.	hvárngi, hvárngan	hvártki (hvárki)
	þgf.	hvárungi	hvárugi
	ef.	hvárskis (hvárkis)	hvárskis (hvárkis)

hvergi hefir í þgf. eint. í kk. *hverjungi* (þgf. í hvk. finnst ekki), en beygist að öðru leyti eins. Í stað þeirra mynda, sem vanta (kvk. og flt.) eru brúkaðar myndir af orðinu **hvárigr**, (flt. *hvárigir*) og **hverigr**, sem beygjast eins og regluleg lýsingarorð.

Athgr. 1. Hvk. af *hvárgi* er optast brúkað sem samtenging: *hvártki* (vanalega *hvárki*) — *né*.

Athgr. 2. *hvárigr* heitir nú *hvorugr* (*hvurugr*), en beygist sem í fornmálinu. — *hvártki* heitir nú *hvorki* (*hvurki*), haft sem samtenging.

d) 1. **annarr** beygist eins og *okkarr* (61. gr.); þó fellr *r* ávalt niðr í þf. eint. í kk., og nf. og þf. eint. í hvk.; í því orði breytist og *nnr* í *ðr:*

	kk.	kvk.	hvk.
Eint. nf.	annarr	önnur	annat
þf.	annan	aðra	annat
þgf.	öðrum	annarri	öðru
ef.	annars	annarrar	annars
Flt. nf.	aðrir	aðrar	önnur
þf.	aðra	aðrar	önnur
þgf.		öðrum	
ef.		annarra	

2. **annarrhvárr** og **annarrhverr** er samsett af *annarr* og *hvárr, hverr* (64. gr. b). Hvortveggju orðin beygjast (þgf. eint. í hvk. *öðru-hváru; öðru-hverju).*

3. **annarrtveggja** og **hvárrtveggja** eru samsett af *annarr, hvárr* og *tveggja* (ef. af *tveir,* 67. gr.) og tekr að eins fyrri hlutinn fallbreytingu, en *tveggja* helzt óbreytt. Jafnframt þessum myndum eru og brúkaðar myndirnar **annarrtveggi** og **hvárrtveggi** og beygist þá hvortveggi hlutrinn, *annarr* og *hvárr,* eptir hinni sterku beygingu, sem hér að framan, en *tveggi* eptir hinni veiku sem *nýi* (51. gr. niðrl.).

Athgr. Hvk. eint. af þessum fornöfnum er mjög opt brúkað sem samtenging: *annathvárt — eða* og *annattveggja — eða; hvárttveggja — ok.*

4. **báðir** beygist þannig:

	kk.	kvk.	hvk.
Flt. nf.	báðir	báðar	bæði
þf.	báða	báðar	bæði
þgf.		báðum	
ef.		beggja	

Athgr. 1. Hvk. *bæði* er mest brúkað sem samtenging: *bæði — ok (enda).*

Athgr. (við d, 1.—4.). Í orðinu *annarr* er nú sú breyting á orðin, að *rr* í hinum ýmsu myndum er nú *r* (*annar, annari* o. s. frv.); — *á* hefir breyzt í *o* (*u*) á eptir *v* (*hvortveggja, hvurtveggja*) og *t* í *ð* í endingu á eptir hljóðstaf (*annað*).

e) 1. **engi** (myndað af *einn* og neitunarorðinu *-gi*) beygist vanalega þannig:

	kk.	kvk.	hvk.
Eint. nf.	engi (engr)	engi	(etki), ekki
þf.	engi, engan	enga	(etki), ekki
þgf.	(einungi), engum	engri	(einugi), engu
ef.	einskis, einkis enskis, enkis	engrar	einskis, einkis enskis, enkis
Flt. nf.	engir	engar	engi
þf.	enga	engar	engi
þgf.	engum	engum	engum
ef.	engra	engra	engra

Allar þessar myndir, að undanskildum *engi*, *ekki* (*einungi* og *einugi)*, og *einskis (einkis, enskis, enkis)*, geta einnig haft *ø* í staðinn fyrir *e* (*øngan* o. s. frv.) og *v* á undan þeim endingum, sem byrja með *a* og *i* (*øngvan* o. s. frv.). Auk þessa er stundum brúkað í kvk. í eint. (nema nf.) og í flt. (nema nf. og þf. í hvk.) lýsingarorðið **einigr** sem svarar til *engi* á sama hátt og *hvárigr* til *hvárgi*.

Athgr. *engi* hefir nú myndina *enginn* í nf. eint. í kk. og *engin* í nf. eint. í kvk. og flt. í hvk. og *ekkert* í nf. og þf. eint. í hvk, en að öðru leyti er beygingin hin sama og í fornmálinu.

2. **neinn** (samandregið fyrir *ne* [fornt neitunarorð = ekki] *einn*) beygist sem *einn*.

3. **manngi** eða **mangi** (af *mannr* = *maðr* og *-gi*) er mest brúkað í skáldskap og að eins í eint. í kk. (þf. *manngi*, þgf. *mannigi*, ef. *mannskis)*. — **vættki** er að eins brúkað í eint. í hvk. (þgf. *vættugi*, ef. *vættugis*).

Athgr. (við 65. gr.). Enn eru nokkur orð, sem samkvæmt þýðingu sinni opt eru talin til óákveðinna fornafna, en eptir beygingunni eru ýmist nafnorð (*maðr*) eða lýsingarorð (*sjálfr*, *samr*, *allr*, *margr*, *fár*, *sumr*, *ýmiss* o. s. frv.).

Töluorð.

66. gr. a) Frumtölur.	66. gr. b) Raðartölur.
1. einn	fyrstr, fyrsti
2. tveir	annarr
3. þrír	þriði
4. fjórir	fjórði
5. fimm	fim(m)ti
6. sex	sétti
7. sjau	sjaundi
8. átta	átti (áttundi, -andi)
9. níu	níundi
10. tíu	tíundi
11. ellifu	ellifti
12. tólf	tólfti
13. þrettán	þrettándi
14. fjórtán (fjog(u)rtán)	fjórtándi (fjog(u)rtándi
15. fim(m)tán	fim(m)tándi
16. sextán	sextándi
17. sjautján (sjaután)	sjautjándi (sjautándi)
18. átján	átjándi
19. nítján	nítjándi
20. tuttugu (tvítján)	tuttugundi, -andi (tvítjándi)
21. tuttugu ok einn (einn ok t.)	tuttugundi ok fyrsti eða einn (fyrsti eða einn ok t.)
22. tuttugu ok tveir (tveir ok t.) o. s. frv.	tuttugundi ok annar (annarr ok t.) o. s. frv.
30. þrír tigir (tugir)	þrítugundi, -andi
40. fjórir tigir (tugir)	fertugundi, -andi
50. fimm tigir (tugir)	fim(m)tugundi, -andi
60. sex tigir (tugir)	sextugundi, -andi
70. sjau tigir (tugir)	sjautugundi, -andi
80. átta tigir (tugir)	áttatugundi, -andi
90. níu tigir (tugir)	nítugundi, -andi

100. tíu tigir (hundrað, sjá 68. gr.)
110. ellifu tigir (hundrað ok tíu)
120. hundrað (sjá 68. gr.)
200 (240). tvau hundruð

1000 (1200). þúsund
2000 (2400). tvær þúsundir.

Athgr. Nú heita tölurnar 7, 11 og 17: *sjö, ellefu* og *sautján(seytján)*.

67. gr. **Af frumtölunum** beygjast fjórar hinar fyrstu; um beygingu á *einn* er talað í 65. gr. a., 1. Hinar beygjast þannig:

	kk.	kvk.	hvk.	kk.	kvk.	hvk.
Flt. nf.	tveir	tvær	tvau	þrír	þrjár	þrjú
þf.	tvá	tvær	tvau	þrjá	þrjár	þrjú
þgf.		tveimr, tveim			þrimr, þrim	
ef.		tveggja			þriggja	

	kk.	kvk.	hvk.
Flt. nf.	fjórir	fjórar	fjogur (fjugur)
þf.	fjóra	fjórar	fjogur (fjugur)
þgf.		fjórum	
ef.		fjogurra (fjugurra)	

Athgr. *tveir* hefir nú í þf. í kk. *tvo*, í nf. og þf. í hvk. *tvö*; *þrír* hefir nú í þgf. *þremr* og *þrem*, og *fjórir* í nf. og þf. flt. *fjögur* (*fjegur*) og í ef. *fjögra* (*fjögurra*).

68. gr. Frumtölurnar frá 5—20 beygjast ekki. Hins vegar eru tölurnar frá 30—90 myndaðar af nafnorðinu *tigr, tegr* (einnig *tugr, togr)* og beygjast því eins og það orð (36. gr. a) og tekr eptirfarandi nafnorð til sín í ef. *(þrír tigir kúa; með sex tigu manna)*. — Seinna runnu þessi tvö orð saman í eitt: *þrjátigi* o. s. fr., og loks varð *-tigi* að *-tíu* og sú mynd er nú hin almenna: *þrjátíu, fjörutíu, fim(m)tíu, sextíu, sjötíu, áttatíu, níutíu.* Þegar tölurnar *1, 2, 3, 4* eru brúkaðar í samsetningum, fá þær myndirnar: *ein-, tví- (tve-, tvö-, tvæ-), þrí- (þré-,þre), fer- (fjór-, fjöru-, fjeri-)*.—*hundrað* er nafnorð, hvk. (flt. *hundruð)*. Vanalega táknar *hundrað* í fornmálinu stórt hundrað, án þess nákvæmar sé ákveðið, ɔ: **120**, og er það einnig kallað *hundrað tólfrætt,* mótsett smátt hundrað ɔ: **100**, sem ýmist er kallað *hundrað tírætt* eða *tíu tigir* (þannig t. d. *hálft annat hundrað langra skipa,* ɔ: 120 + 60). — *þúsund* er nafnorð, kvk., og beygist sem *sótt* (31. gr.), flt. *þúsundir;* vanalega táknar það 10 stór hundruð (ɔ: **1200**).

Athgr. Allar frumtölurnar eru nú brúkaðar sem lýsingarorð, og eru þær óbeygilegar frá **5—90**; *hundrað* er nú brúkað ýmist sem lýsingarorð eða nafnorð og hefir það sem lýsingarorð ekki aðra beygingu en þá, að það hefir aðra mynd í flt. (*hundrað*, flt. *hundruð*). *þúsund* er nú bæði (vanalega í eint.) hvk. og kvk., og má brúka það sem lýsingarorð, þegar það er hvk., bæði í eint. og flt., og er þá óbeygilegt. Þegar það er kvk., er það haft sem nafnorð. — Að bæði *hundrað* og *þúsund* þó eru nafnorð lýsir sér í því, að þau taka til sín önnur lýsingarorð, sem einnig haldast óbreytt í öllum föllum (*tvö hundruð mönnum; mörg þúsund hestum*). Nú er og inn komið orðið *miljón*, en í fornmálinu var ekkert eitt orð yfir þá tölu, og hét hún þá *þúsund þúsunda*.

69. gr. Raðartölurnar, að undanskildum tveim hinum fyrstu, beygjast eptir hinni veiku beygingu eins og hin veika mynd lýsingarorða (*þriði* sem *nýi*, 51. gr. niðrl., kvk. og hvk. *þriðja*, flt. *þriðju* o. s. frv., hin önnur sem *sjúki*, 51. gr.). *fyrstr* beygist bæði eptir hinni sterku og veiku beygingu (*fyrsti)*, *annarr* að eins eptir hinni sterku (sjá 65. gr. d, 1).

Athgr. Nú hafa nöfn nokkurra talna fengið aðra mynd en í fornmálinu og eru þær þessar: 2. *annar;* 3. *þriðji* (*þriði*)*;* 6. *sjötti* (*sétti*)*;* 7. *sjöundi;* 8. *áttundi;* 11. *ellefti;* 17. *sautjándi* (*seytjándi*)*;* — enn fremr hafa raðartölurnar frá **20—90** breytt endingu sinni. Upprunalega var endingin *-tugundi* (*-tugandi*), seinna breyttist hún í *-tugti* (*tuttugti*, *þrítugti* o. s. frv.), og nú er hún *-tugasti* (*tuttugasti*, *þrítugasti* o. s. frv.). Af orðunum *hundrað* og *þúsund* vóru engar raðartölur myndaðar í fornmálinu, en nú eru raðartölur hafðar af þeim með sömu endingu og tugatölurnar (*hundraðasti*, *þúsundasti*).

70. gr. Af töluorðunum eru enn fremr mynduð nokkur lýsingarorð, nafnorð og atviksorð, og teljast því undir þau:

a) 1. Lýsingarorð, sem tákna aldr, lengd, dýpt eða hæð; eru þau mynduð fyrir tugatölurnar **20—70** af stofni einingarinnar með endingunni *-tugr*, en fyrir **(70)**, **80** til **100** og **120** með endingunni *-rœðr:*

tvítugr	sjautugr, sjaurœðr
þrítugr	áttrœðr
fertugr	nírœðr
fimmtugr	tírœðr
sextugr	tólfrœðr

Af þessum lýsingarorðum eru aptr mynduð ný lýsingarorð með því að bœta *hálf-* fyrir framan þau, sem táknar, að 5 skuli draga frá aðaltölunni (helzt um aldr og rúmatölu á

skipum: *hálffertugr*, 35 ára; *hálfþrítugt skip*, skip með 25 rúmum). — Af töluorðunum myndast og orðin *tvævetr* og *þrevetr*.

2. Deilitölur (lýsingarorð sem tákna skiptingu); þær eru *tvennir* (kvk. *tvennar*, hvk. *tvenn* og stundum *tvenni), þrennir, fernir;* tákna þær tölu á því, sem í sjálfu sér er tvöfalt eða margfalt; þó eru þær opt brúkaðar í alveg sömu þýðingu og frumtölurnar *tveir, þrír, fjórir.* Þessar tölur beygjast reglulega sem lýsingarorð, og eru að eins brúkaðar í flt., nema tvær hinar fyrstu, þær má brúka í eint. *tvennr* (kvk. *tvenn*, hvk. *tvent*) í merkingunni tvöfaldr, *þrennr* þrefaldr.

Athgr. Nú er og brúkuð talan *einir* auk hinna ofantöldu (*einir sokkar, tvennir vetlingar, þrennir skór, fernir prjónar*); *tvennir, þrennir* og *fernir* er nú og haft í eint., einkum í hvk.

3. Margföldunartölur. Þær eru myndaðar af stofni einingarinnar og endingunni *-faldr: einfaldr, tvífaldr* (nú *tvöfaldr*), *þrífaldr* (síðar *þrefaldr), ferfaldr* (nú einnig *fjórfaldr*), *fimmfaldr* o. s. frv.

b) Af töluorðunum eru og mynduð nafnorð, sem tákna fjölda: 1) kvennkynsorð með endingunni *-t, -d*, sem beygjast eins og *sótt* (31. gr.): *fimt, sjaund, níund, tíund, tylft, tvítugt, þrítugt* (sbr. a, 1); 2) kvk.-orð með endingunni *-ing*, sem beygjast eins og *laug* (29. gr.): *eining, tvenning, þrenning* (sbr. a, 2); 3) karlkynsorð með endingunni *-ungr*, sem beygjast eins og *úlfr* (29. gr.) og tákna nokkurn hluta heildarinnar: *þriðjungr, fjórðungr, fimtungr, séttungr* (nú *sjöttungr), sjaundungr, áttungr, tólftungr.* Auk þessa orðið *helmingr (helfningr)* eða *helfð* (nú *helft).*

c) Töluatviksorð. Þau eru: *tvisvar* eða *tysvar* og *þrysvar;* þó er einnig sagt *tveim* eða *tvisvar sinnum, þrim* eða *þrysvar sinnum,* og þannig eru hin önnur töluorð brúkuð í þgf. með nafnorðinu *sinn* (29. gr.) eða *sinni* (35. gr. c), t. d. *fjórum sinnum, tíu sinnum, fimm tigum sinna* o. s. frv. Hér til má og telja: *fyrsta, annat, þriðja, fjórða, fimta* o. s. frv. *sinn(i);* með því má og brúka greininn, *et þriðja* o. s. frv. *sinn(i);* enn fremr er sagt: *í annat sinn(i)* og *öðru sinni, eitt (eitthvert) sinn(i)* eða *einu (einhverju) sinni.*

Sagnir.

71. gr. **Mynd** sagna í íslenzku er eiginlega ekki nema ein: gjörmynd.

Sigmyndin (eða *miðmyndin*) er sem sé ekkert annað en gjörmyndin, sem hið aptrbeygilega fornafn er runnið saman við, og þolmyndin er mynduð með samsetning á hlutto. fort. og hjálparsögninni *vera (verða).*

Tíðirnar eru að eins tvær: nútíð og þátíð; allar aðrar tíðir eru samsettar og myndaðar með hjálparsögnum.

Hættirnir eru: framsöguháttr, viðtengingarháttr og (í nútíð) boðháttr. Hér við bætist enn fremr nafnháttr nútíðar (fortíðar mjög sjaldan) og hluttaksorð nútíðar og fortíðar.

Tölurnar eru tvær, eintala og fleirtala, og er hin síðartalda einnig brúkuð í stað tvítölunnar, sem horfin er úr málinu.

72. gr. Sagnirnar skiptast í tvær beygingar, hina sterku og hina veiku. Munrinn kemr fram í þátíð, sem í sterku beygingunni er einkvæð og mynduð með hljóðskipti, en í hinni veiku fleirkvæð og mynduð með endingarviðbót.

Endingarnar eru hinar sömu í nútíð í báðum beygingum, en í þátíð skilr þær á, sem sjá má af yfirliti því, er hér fylgir:

Nútíð:

		framsh.	viðtengh.	boðh.	nafnh.
Eint.	1.	—	-a (seinna: -i)		-a
	2.	-r	-ir	—	
	3.	-r	-i		hlutto.
Flt.	1.	-um	-im	-um	-andi (57. gr.)
	2.	-ið (-it)	-ið (-it)	-ið (-it)	
	3.	-a	-i		

Þátíð:

	sterk beyging:			veik beyging:		
	framsh.	viðtengh.	[nafnh.	framsh.	viðtengh.	[nafnh.
Eint. 1.	—	-a(-i)	-u]	-ða (-ði)	-ða(-ði)	-ðu]
2.	-t	-ir		-ðir	-ðir	
3.	—	-i	hlutto.	-ði	-ði	
Flt. 1.	-um	-im	-inn (49.gr.	-ðum	-ðim	hlutto.
2.	-uð(-ut)	-ið(-it)	c)	-ðuð(-ðut)	-ðið(-ðit)	-ðr
3.	-u	-i		-ðu	-ði	

Athgr. 1. Í 1. pers. flt. er *-m* endingarinnar opt slept, þegar fornöfnin *vit* og *vér* fara rétt á eptir, t. d.: *tóku vit*, *tóku vér* í stað *tókum*. Í 2. pers. flt. er *-ð* endingarinnar vanalega, þegar fornöfnin *it* og *ér* fara á eptir, flutt yfir á þessi fornöfn (*tóku þit*, *tóku þér* í staðinn fyrir *tókuð it*, *tókuð ér*), svo að þessi fornöfn fengu seinna ávalt myndina *þit*, *þér*, og á undan þeim er þá *-ð* (*-t*) sagnarinnar vanalega slept. *-ð* getr og fallið niðr á undan öðrum orðum, sem byrja með *þ* og jafnvel optar (*drepi þá!*). — Í fornum handritum hefir 1. pers. eint. nút. í einstökum orðum stundum sömu mynd og 3. pers. (þannig opt: *ek er*, *hefir*, *segir* f. *em*, *hefi*, *segi*). Töluvert snemma má og finna þá breyting á 1. pers. eint. í viðtengh., að hún hefir endinguna *-i* í stað hinnar eldri *-a*; sama er að segja um *-ði* f. *-ða* í 1. pers. eint. í þát. í framsh. í hinni veiku beygingu. Aptr eru endingarnar *-um*, *-uð*, *-u* í viðtengh. f. *-im*, *-ið*, *-i* yngri. — Þegar fornafnið **ek** og neitunarviðskeytin *-a*, *-at*, *-t* renna saman við sögnina, verða stundum nokkrar breytingar: 1. pers. eint. endar í Sæm. Eddu opt á: **-i-g-a** í stað **a-k-a**, t. d.: *kalliga ek* (= *kalla-ek-a ek*), *gørðiga ek* (= *gørða-ek-a ek*), *ek vildigak* (= *ek vilda-ek-a ek*), í viðtengh. *ek bjargigak* (= *bjarga-ek-a-ek*), *ek stöðvigak*, *myndigak*. — Stundum verða og breytingar í öðrum persónum, þegar neituninni er hnýtt aptan við: *gára þú* (= *gáir-a-þú*); *þú, hann gørra* (= *gørir-a*); *at þú deilit* (= *deilir-a*), *at þú kveliat* (= *kvelir-a*). — Fornafnið **þú** rennr opt saman við undanfarandi sögn í 2. pers. eint., og fær það þá ýmsa mynd samkvæmt hinum vanalegu hljóðreglum (*-ðú*, *-dú*, *-tú*, *-ú*), og styttist þá *ú* vanalega í *u*: *seg-ðu*, *snú-ðu*, *brenn-du*, *sit-tu*, *haltu* (f. *halt-tu*), *sendu* (f. *send-du*).

Athgr. 2. Nú eru endingarnar hinar sömu, nema þessar: **Nútíð:** 2. pers. eint. í framsh. fær endinguna **-rð** í þeim sögnum, er annaðhvort ganga eptir sterku beygingunni eða eptir 2. flokki hinna veiku sagna og enda á langan hljóðstaf eða *r* og verður þá myndin ávalt einkvæð, t. d.: *berð* (af *bera*), *skerð*, *ferð* (af *fara*), *sverð* (af *sverja*), *slærð*, *hlærð*, *færð*,

deyrð, snýrð; berð (af *berja*), *smyrð, flýrð* o. s. frv. Þau er enda á *-s*, fá með sama hætti endinguna *-st*, t. d.: *lest, kýst*. — *ð* og *t* í þessum myndum eru eiginlega leifar af hinu viðskeytta fornafni *þú* (sbr. athgr. 1, niðrl.). 1. pers. eint. og flt. í viðtengh. **-i**, **-um**, (í stað *-a*, *-im*. **Þátíð:** 2. pers. eint. í framsh. hinna sterku sagna **-st** (í stað *-t*); 1. pers. eint. í viðtengh. **-i** (í stað *-a*) og 1., 2. og 3. pers. flt. í viðtengh. **-um**, **-uð**, **-u** (í stað *-im -ið -i*).

A. Sterka beygingin.

73. gr. Frummyndirnar (kennimyndirnar), sem hinar aðrar myndir eru myndaðar af, eru: nútíð nafnháttar, 1. pers. eint. og flt. af þátíð framsöguháttar, og hluttaksorð fortíðar, t. d.:

bera — ek bar, vér bárum — borinn.

Af þessum frummyndum myndast svo hinar aðrar myndir sem hér segir:

a) Nútíð í framsh. í **eint.** myndast af stofni nafnháttar með *i*-hljóðvarpi, þegar hljóðstafrinn getr tekið hljóðvarpi *(taka—ek tek)*; 1. pers. er endingarlaus, en 2. og 3. pers. bœta við **-r** *(tekr)*, sem tillíkist undanfarandi **n** og **s**, svo úr verðr **nn** og **ss** (21. gr. b), t. d.: *skína, ek skín, þú, hann skínn* (f. **skínr)*; *lesa, ausa, ek les, eys, þú, hann less, eyss.* Stundum getr það og tillíkzt **l** og orðið úr **ll**, t. d.: *gala, stela, ek gel, stel, þú, hann gelr, stelr* eða *gell, stell.* Hins vegar fellr **r** alveg niðr eptir **rr** (23. gr.) og eptir þær samfellur samhljóðanda, sem getið var um í 24. gr. a, 3, t. d.: *þverra, ek, þú, hann þverr; vaxa, ek, þú, hann vex; fregna, ek, þú, hann fregn.* — Í nút. framsh. í **flt.** verðr ekkert *i*-hljóðvarp (nema í þeim sögnum, er enda á **-ja**); hún myndast með endingunum **-um** (sem hljóðverpir **a** í **ö**), **-ið** (**it**) og **-a**: *tökum, takið (-it), taka;* 3. pers. hefir ávalt sömu mynd og nafnháttr.

Athgr. Nú er sú breyting á orðin, að þegar 2. pers. í *eint.* í fornmálinu hefir endað á **r** eða **rr** og **ss** með undanfarandi hljóðstaf, þá bœtist nú **ð** við á eptir **r**, **rr** og **t** á eptir **ss**, og fellr þá annað *r*-ið og *s*-ið niðr (sjá 72. gr., athgr. 2). Þegar 1. pers. endar á **n**, bœtist engin ending við í 2. og 3. pers. og fær þá eintalan hina sömu mynd í öllum persónum *(ég, þú, hann skín)*. Þegar 1. pers. endar á **s** eða **r**, fær og 3. pers. sömu mynd *(ég, hann eys, les, sker, fer)*.

b) **Nútíð í viðtengh.** hefir í 1. pers. eint. sömu mynd og nafnháttr *(taka — ek taka,* seinna *taki)*; 2. og 3. pers. endar á -ir, -i; flt. á -im, -ið (-it), -i.

Athgr. Nú endar 1. pers. eint. ávalt á -i *(ég taki)* og 1. pers. flt. á -um *(tökum)*.

c) **Boðháttr nút.** hefir í 2. pers. eint. sömu mynd og nafnháttr, þegar endingin er af tekin *(tak)*; 1. og 2. pers. flt. hefir sömu mynd og 1. og 2. pers. nút. í **framsh.**

d) **Þátíð framsh.** hefir í 1. og 3. pers. eint. hina sömu mynd *(ek, hann tók)*; 2. pers. myndast með því að bœta -t við *(þú tókt)*. Á undan þessu t breytist t (tt) í z: *brjóta, ek braut, þú brauzt; láta, ek lét, þú lézt; binda, ek batt, þú bazt.* Hins vegar breytist ðt í fornmálinu í tt (21. gr. a, 1): *bjóða, ek bauð, þú bautt; ráða, ek réð, þú rétt; biðja, ek bað, þú batt.* Seinna fengu þó einnig þessar myndir zt *(brauzt, rézt, bazt)*.— Fortíð í framsh. í flt. endar á -um, uð (-ut), -u.

Athgr. 2. pers. eint. í þát. myndast nú ávalt með því að bœta -st við 1. pers.

e) (Athgr. við c og d). Í 1. og 3. pers. eint. fort. í framsh. og vanalega í 2. pers. eint. í boðhætti breytist í samstöfulok:

nd í tt:	*binda*	boðh. *bitt*	þát. *batt*
ng - kk:	*ganga*	— *gakk*	— *gekk*
ld - lt:	*halda*	— *halt*	— *helt.*

f) **Þátíð í viðtengh.** myndast af stofni fort. í framsh. í *flt.* með *i*-hljóðvarpi, þegar hljóðstafrinn getr tekið hljóðvarpi *(ek tók, vér tókum — ek tœka; ek batt, vér bundum — ek bynda).* Endingarnar eru hinar sömu og í nútíð í framsh. (sjá b).

Athgr. Nú hefir 1. pers. eint. ávalt endinguna *-i* *(tœki, byndi)* og 1. 2. og 3. pers. flt. -um, -uð, -u eins og flt. fort. í framsh. og er þá *j* skotið inn á undan endingunni á eptir *g* og *k* *(tœkjum, byndum)*.

74. gr. a) Í þeim sögnum, þar sem stofninn endar á v, fellr *v* niðr í beygingunni, nema á undan þeim endingum, sem byrja með a og i (þó fellr það og vanalega niðr á undan *-inn* í hluttaksorði fort.), t. d.: *höggva,* nút. *ek høgg, þú, hann*

høggr, vér höggum, (þ)ér höggvið, þeir höggva, hluttaksorð fort. *höggvinn; — syngva, søkkva*, fort. *söng, sökk*, hlutto. fort. *sunginn, sokkinn.*

b) Nokkrar sagnir styrkja í **nútíð** stofninn með **j**, sem þó fellr niðr í beygingunni, nema á undan þeim endingum, sem byrja með **a** og **u**, t. d.: *sitja*, nút. *ek sit, þú, hann sitr, vér sitjum, (þ)ér sitið, þeir sitja.*

Athgr. Nú helzt þetta **j** einnig á undan **i** (*sitja, sitjið, sitjum*).

75. gr. Sagnir þær, sem beygjast eptir hinni sterku beygingu, skiptast í 6 flokka eptir hinum ýmsu myndum, sem **hljóðskipti** þeirra tekr; þessa flokka má greina í sundr og þekkja á eptirfylgjandi aðaleinkennum (hinum mismunandi hljóðstaf í fort.):

I.	Þát.	í	framsh.	í	eint.	**a** (**ö**),	flt.	**u**
II.	—	-	—	-	—	**a**,	—	**á**
III.	—	-	—	-	—	**ó**,	—	**ó**
IV.	—	-	—	-	—	**ei**,	—	**i**
V.	—	-	—	-	—	**au**,	—	**u**
VI. (A)	—	-	—	-	—	**e, é**	—	**e, é**
VI. (B)	—	-	—	-	—	**jó**,	—	**jó** (**jo, ju**).

Af þessum 6 flokkum má kalla I—III *a*-**flokkinn**, af því að **a** kemr hér fram sem frumhljóðstafr, í I og II í eint. þát. í framsh., og í III í nafnh. nút.: I hefir **stuttan** rótarhljóðstaf með eptirfarandi **tveim** samhljóðöndum; II **stuttan** rótarhljóðstaf með eptirfarandi **einum** samhljóðanda; III hefir í nafnh. nút. **a** með eptirfarandi **einum** samhljóðanda (nokkur orð hafa aukið stofn sinn í nút. með **j**; í *vaxa* fer samsettr samhljóðandi [tví-samhljóðandi] eptir **a**). IV má kalla *i*-**flokkinn** (**i** í flt. þát. í framsh.), V *u*-**flokkinn** (**u** í flt. þát. í framsh.). VI hefir ýmsa rótarhljóðstafi, og er eiginlega ekki hljóðskiptisflokkr. — Í yfirliti því, er hér fer á eptir, yfir hinar helztu sterku sagnir, eru þessar myndir tilfœrðar: nafnh., 1. pers. eint. nút. í framsh., 1. pers. eint. og flt. þát. í framsh. og hlutto. fort. (Hin síðast talda mynd er sýnd í nf. eint. í kk., jafnvel þótt hún komi ekki fyrir nema í hvk. í einstökum orðum).

76. gr. **Fyrsti flokkr.**

	nafnh.	nút.	þát. eint.	þát. flt.	hlutto. fort.
A)	i, e, ja (klofning)	i, e	a	u	u, o
B)	y, ø (hljóðvarp)	y, ø	ö (hljóðv.)	u	u, o
A)	binda	bind	batt	bundum	bundinn
	bresta	brest	brast	brustum	brostinn
	bjarga[1]	berg	barg	burgum	borginn
B)	syngva eða syngja	syng	söng	sungum	sunginn
	stökkva	støkk[2]	stökk	stukkum	stokkinn

Þannig beygjast enn fremr:

A)	finna	finn	fann	fundum / funnum	fundinn / funninn
	hrinda[3]	hrind	hratt	hrundum	hrundinn
	spinna	spinn	spann	spunnum	spunninn
	springa	spring	sprakk	sprungum	sprunginn
	stinga	sting	stakk	stungum	stunginn
	svimma[4] (=synda)	svimm	svamm	summum[4]	summinn[4]
	vinda	vind	vatt	undum[4]	undinn[4]
	vinna	vinn	vann	unnum	unninn
	bregða	bregð	brá (15. gr., a)	brugðum	brugðinn
	brenna (áhrifsl.)[5]	brenn	brann	brunnum	brunninn
	drekka	drekk	drakk	drukkum	drukkinn
	renna (áhrifsl.)[5]	renn	rann	runnum	runninn
	detta	dett	datt	duttum	dottinn
	hverfa	hverf	hvarf	hurfum	horfinn
	skreppa	skrepp	skrapp	skruppum	skroppinn
	sleppa	slepp	slapp	sluppum	sloppinn

1) Nú er þessi sögn optast veik: *bjarga*, — *bjargaði*, *bjargað(r)*.

2) Nú í nútíð: *ég stekk*.

3) Nú líka veik: *hrindi, hrinti, hrint*.

4) Beygist einnig eptir öðrum flokki í fornmálinu: *svima, svim, svam, svámum, suminn* og einnig eftir hinni veiku beygingu: *svima, svimaða*. — *v* fellr hér og í eptirfarandi sögnum niðr samkv. 24. gr. c.

5) Þegar *brenna, renna, spretta* (og *skella*) eru áhrifssagnir, beygjast þær eptir hinni veiku beygingu; þát.: *brenda, renda, spretta* (og *skelda*).

nafnh.	nút.	þát. eint.	þát. flt.	hlutto. form.
snerta[1]	snert	snart	snurtum	snortinn
spretta (áhrifsl.[2])	sprett	spratt	spruttum	sprottinn
svelga[1] eða svelgja	svelg	svalg	sulgum	sólginn
svella	svell	svall	sullum	sollinn
svelta	svelt	svalt	sultum	soltinn
sverfa	sverf	svarf	surfum	sorfinn
vella	vell	vall	ullum	ollinn
velta	velt	valt	ultum	oltinn
verða	verð	varð	urðum	orðinn
verpa[3]	verp	varp	urpum	orpinn
þverra[4]	þverr	þvarr	þurrum	þorrinn
gjalda	geld	galt	guldum	goldinn
gjalla[5]	gell	gall	gullum	gollinn
hjálpa[6]	help	halp	hulpum	hólpinn
skjálfa	skelf	skalf	skulfum	skolfinn
skjalla[5]	skell	skall	skullum	skollinn
B) slyngva eða slyngja	slyng	slöng	slungum	slunginn
tyggva eða tyggja	tygg	tögg[7]	tuggum	tugginn
þryngva eða þryngja	þryng	þröng	þrungum	þrunginn
hrøkkva	hrøkk[8]	hrökk	hrukkum	hrokkinn
kløkkva	kløkk	klökk	klukkum	(klokkinn)
søkkva	søkk	sökk	sukkum	sokkinn

1) Nú veik: *snerta, svelgja; snerti, svelgi; snerti, svelgdi; snertr, svelgdr.*

2) Sjá bls. 59, neðanmálsgr. 5.

3) Nú líka veik: *verpa, verpi, verpti.*

4) Nú veik: *þverra — þverraði.*

5) Þessar sagnir höfðu og stundum myndina *gella, skella* í nafnh. í fornmálinu, og þá mynd hafa þær ávalt nú.

6) Nú veik: *hjálpa, hjálpaði.*

7) Nú veik í þát.: *tugði,* flt. *tugðum.*

8) Nú *hrekk, sekk* í nút.; þegar *søkkva* og *støkkva* eru áhrifssagnir, eru þær veikar (þát. *søkða* [-*ta*], *støkða* [-*ta*], nú *sökti, stökti*).

77. gr. **Annar flokkr.**

nafnh.	nút.	þát. eint.	þát. flt.	hlutto. fort.
A) e, i		a (-ag	á	e
B) e		breytist í -á)		o, u
A) gefa	gef	gaf	gáfum	gefinn
biðja[1]	bið	bað	báðum	beðinn
B) bera	ber	bar	bárum	borinn
nema	nem	nam[2]	námum	numinn

Þannig beygjast einnig:

A) drepa	drep	drap	drápum	drepinn
feta[3]	fet	fat	fátum	(fetinn)
freta[3]	fret	frat	(frátum)	(fretinn)
geta (= fá)	get	gat	gátum	getinn
kveða	kveð	kvað	kváðum	kveðinn
leka	lek	lak	lákum	lekinn
lesa	les	las	lásum	lesinn
meta	met	mat	mátum	metinn
reka	rek	rak	rákum	rekinn
vega	veg	vá[4]	vágum	veginn
liggja[5]	ligg	lá	lágum	leginn
sitja[5]	sit	sat	sátum	setinn
þiggja[5]	þigg	þá	þágum	þeginn
B) skera	sker	skar	skárum	skorinn
stela	stel	stal	stálum	stolinn

Sérstakar óreglur koma fram í þessum sögnum:

koma (f. *kvema)	køm / kem	kvam / kom	kvámum / kómum	kominn

1) Jafnhliða þessari mynd er og höfð hin veika mynd *beiða*, *beidda* (nú *beiddi*); *biðja* hefir aukið stofn sinn í nút. með *j*, sem hefir breytt *e* í *i*.

2) Nú líka í þát. *numdi*, *numdum*.

3) Nú eptir hinni veiku beygingu (*feta*, *fetaði*; *freta*, *fretaði*).

4) Nú í þát. *vo* (*vó*, *óg*), flt. *ógum* og *vógum*.

5) Þessar sagnir hafa aukið nútíðarstofn sinn með **j**, sem hefir breytt *e* í *i* og í *liggja* og *þiggja* auk þess *g* í *gg*. — *þiggja* beygist nú líka eptir hinni veiku beyg. (þát. *þáði*, flt. *þáðum*, hlutto. *þáð*).

nafnh.	nút.	þát. eint.	þát. flt.	hlutto. fort.
sofa (f. *svefa)	søf / sef	svaf	sváfum / sófum	sofinn
troða	trøð / treð	trað[1]	tráðum	troðinn
vefa	vef	vaf / óf	váfum / ófum	ofinn
eta[2]	et	át	átum	etinn
fela[3]	fel	fal	fálum	fólginn
fregna	fregn	frá	frágum	freginn
sjá (af *séa)	sé (flt. sjám[4])	sá	sám	sénn
vera[5]		var	várum	verit

Nútíð í framsh. og viðtengh. af *vera* myndast af tveimr öðrum stofnum (framsh. *em, ert, er, erum, eruð, eru;* viðtengh. *sjá [sé], sér, sé, sém, séð, sé).* 2. og 3. pers. eint. í viðtengh. er og stundum *verir, veri* (í óskandi setningum). Í hinum elztu ritum hafa þær myndir, sem byrja með *ver- s,* í stað *r,* og enn fremr nútíðarmyndirnar *ert, er* og þátíðarmyndirnar *var, vart.*

78. gr. Þriðji flokkr.

	nafnh.	nút.	þát. eint.	þát. flt.	hlutto. fort.
A)	a, e (hljóðvarp)	e	ó (-óg	ó	a
B)	a, á (ɔ: *aga) æ (hljóðv.)	e, æ	breytist í ó)		e (12. gr., athgr. 3)

1) Þátíð nú vanalega *tróð,* flt. *tróðum.*

2) Nú *éta* (*jeta*).

3) Nú vanalega *fela, faldi, földum, falinn* (einkum í þýðingunni *leyna*), en þátíð er líka *fól,* flt. *fólum* (einkum í sambandinu: *að fela e-m e-ð á hendr*).

4) Nú: *sjá, sé, sjáum, sá, sáum, séðr.*

5) Nú: *vera, er, var, vórum* eða *vorum. verið,* nút. í viðtengh. af þessu orði beygist nú svo: *sé, sért* (sbr. 72. gr., athgr. 2), *sé, séum, séuð, séu.*

nafnh.	nút.	þát. eint.	þát. flt.	hlutto. fort.
A) fara	fer	fór	fórum	farinn
hefja	hef	hóf	hófum	hafinn
B) draga	dreg	dró	drógum	dreginn
flá	flæ	fló[1]	flógum	fleginn

Þannig beygjast og:

A) ala	el	ól	ólum	alinn
gala[2]	gel	gól	gólum	galinn
grafa	gref	gróf	grófum	grafinn
hlaða	hleð	hlóð	hlóðum	hlaðinn
kala	kel	kól	kólum	kalinn
mala[2]	mel	mól	mólum	malinn
skafa	skef	skóf	skófum	skafinn
skapa[3]	—	skóp	skópum	—
vaða	veð	óð (24. gr., c)	óðum	vaðinn
vaxa	vex	óx	óxum / uxum (yngra)	vaxinn
sverja	sver	sór	sórum	svarinn
B) aka	ek	ók	ókum	ekinn
gnaga[4]	gneg	gnó	gnógum	gneginn
skaka[5]	skek	skók	skókum	skekinn
taka	tek	tók	tókum	tekinn
klá[6]	klæ	kló	klógum	kleginn
slá	slæ	sló (sbr. 94. gr. a)	slógum	sleginn

1) Nú líka veik í þát.: *fláði*, flt. *fláðum*.

2) Nú líka eptir hinni veiku beygingu (*mala* vanalega): *gala — galaði*, *mala — malaði — malaðr*.

3) Í öllum öðrum myndum en þát. beygist *skapa* eptir hinni veiku beygingu í fornmálinu (nút. *skapa*, hlutto. fort. *skapaðr*); í þát. er brúkað bæði *skapaða* og *skóp*. Auk þessa er í fornmálinu brúkuð nútíðarmyndin *skepja*, *skapða* (*-ta*), *skapiðr* og *skapðr* (*-tr*). Nú: *skapa — skapaði* (*skóp*)— *skapaðr*.

4) Vanalega er þó þessi sögn veik (*gnaga*, *gnagaða*) eins og nú (*naga — nagaði*).

5) Nú vanal. *skekja* í nafnh.; sjaldan *skaka*, *skakaði* eptir h. v. beyg.

6) Nú horfið (nema um hesta: *kljást* [ɔ: klóra hvor öðrum], ef til vill sama orðið); nú er hin veika sögn *klóra*, *klóraði* brúkuð í þess stað. Af sama stofni er hin áhrifalausa sögn *klæja*, *klæjaði*.

nafnh.	nút.	þát. eint.	þát. flt.	hlutto. fort.
þvá[1]	þvæ	þ(v)ó	þ(v)ógum	þveginn
hlæja (f. *hlagja)	hlæ	hló	hlógum	hleginn

Afbrigðilegar eru:

deyja	dey	dó	dóm[2]	dáinn
geyja	gey	gó	góm	(gáinn)
standa	stend	stóð	stóðum	staðinn

79. gr. Fjórði flokkr.

nafnh.	nút.	þát. eint.	þát. flt.	hlutto. fort.
í		ei (-eig getr breyzt í -é)	i	i
bíta	bít	beit	bitum	bitinn
stíga	stíg	steig / sté	stigum	stiginn

Þannig beygjast og:

drífa	dríf	dreif	drifum	drifinn
gína	gín	gein	ginum	gininn
grípa	gríp	greip	gripum	gripinn
hníga	hníg	hneig / hné	hnigum	hniginn
hníta	hnít	hneit	hnitum	hnitinn
hrífa	hríf	hreif	hrifum	hrifinn
hrína	hrín	hrein	hrinum	hrininn
hvína	hvín	hvein	hvinum	hvininn
klífa	klíf	kleif	klifum	klifinn
líða	líð	leið	liðum	liðinn
líta	lít	leit	litum	litinn
ríða	ríð	reið	riðum	riðinn

1) Nú vanalega veik: *þvo*, *þvoði*
2) Nú *dóum*. Stundum er þessi sögn líka veik: þát. *deyði*.

nafnh.	nút.	þát. eint.	flt.	hlutto. fort.
rífa	ríf	reif	rifum	rifinn
rísa	rís	reis	risum	risinn
rísta[1]	ríst	reist	ristum	ristinn
ríta[2]	rít	reit	ritum	ritinn
síða	síð	seið	siðum	siðinn
síga	síg	seig, sé	sigum	siginn
skína	skín	skein	skinum	skininn
skríða	skríð	skreið	skriðum	skriðinn
slíta	slít	sleit	slitum	slitinn
sníða	sníð	sneið	sniðum	sniðinn
svíða	svíð	sveið	sviðum	sviðinn
svífa	svíf	sveif	svifum	svifinn
þrífa	þríf	þreif	þrifum	þrifinn
svíkja	svík	sveik	svikum	svikinn
víkja	vík	veik	vikum	vikinn

Afbrigðilegar eru:

bíða	bíð	beið	biðum	beðinn
spýja[3] (af *spíva)	spý	spjó (af *speiv)	spjóm	—

80. gr. **Fimti flokkr.**

nafnh.	nút.	þát. eint.	flt.	hlutto. fort.
jó, jú; ú	ý	au(-aug getr orðið -ó)	u	o

jó fyrir framan tannstaf, jú fyrir framan góm- og varastaf

bjóða	býð	bauð	buðum	boðinn
fljúga	flýg	flaug / fló	flugum	floginn
lúka[4]	lýk	lauk	lukum	lokinn

1) Stundum einnig með *i* eptir hinni veiku beygingu (*rista*, *risti*, *rista*) eins og nú (*rista*, *risti*, *risti*).

2) Einnig með *i* eptir hinni veiku beygingu (*rita*, *ritaða*), eins og nú (*rita*, *rita*, *ritaði*, *ritaðr*).

3) Nú einnig veik: *spýja*, *spúa*, *spú*, *spúi*, *spúði*, flt. *spúðum*.

4) Nú *ljúka* í nafnh. Einnig veik í fornm. *lykja*, *lukða* (-*ta*).

5

Þannig beygjast og:

nafnh.	nút.	þát. eint.	þát. flt.	hlutto. fort.
brjóta	brýt	braut	brutum	brotinn
fljóta	flýt	flaut	flutum	flotinn
frjósa	frýs	fraus[1]	frusum	frosinn
gjósa	gýs	gaus	gusum	gosinn
gjóta	gýt	gaut	gutum	gotinn
hljóta	hlýt	hlaut	hlutum	hlotinn
hnjóða[2]	hnýð	hnauð	hnuðum	hnoðinn
hnjósa	hnýs	hnaus	hnusum	hnosinn
hrjóða	hrýð	hrauð	hruðum	hroðinn
hrjósa	hrýs	hraus	hrusum	(hrosinn)
hrjóta	hrýt	hraut	hrutum	hrotinn
kjósa	kýs	kaus[3]	kusum / kurum	kosinn / korinn
ljósta	lýst	laust	lustum	lostinn
njóta	nýt	naut	nutum	notinn
rjóða	rýð	rauð	ruðum	roðinn
sjóða	sýð	sauð	suðum	soðinn
skjóta	skýt	skaut	skutum	skotinn
þjóta	þýt	þaut	þutum	þotinn
þrjóta (persónul.)	þrýt	þraut	(þrutum)	þrotinn
drjúpa	drýp	draup	drupum	dropinn
fjúka	fýk	fauk	fukum	fokinn
kljúfa	klýf	klauf	klufum	klofinn
krjúpa	krýp	kraup	krupum	kropinn
ljúga	lýg	laug / ló	lugum	loginn
rjúfa	rýf	rauf	rufum	rofinn
rjúka	rýk	rauk	rukum	rokinn
smjúga	smýg	smaug / smó	smugum	smoginn
strjúka	strýk	strauk	strukum	strokinn
lúta	lýt	laut	lutum	lotinn

1) Í fornmálinu einnig *frøra (frera)*, *frørinn (frerinn)* (94. gr. a).

2) Nú einnig veik: *hnjóða, hnjóðaði.*

3) Þátíð og hlutto. fort. einnig *køra*, *kørinn* (94. gr. a); nú líka *kjöri*, *kjörinn.*

nafnh.	nút.	þát. eint.	þát. flt.	hlutto. fort.
súga[1]	sýg	saug / só	sugum	soginn
súpa	sýp	saup	supum	sopinn

81. gr. Sjötti flokkr.

A) 1. Í þát. eint. og flt. e, nafnh. og hlutto. fort. a með eptirfarandi tveimr samhljóðöndum.

nafnh.	nút.	þát. eint	þát. flt.	hlutto. fort.
blanda[2]	blend	blett	blendum	blandinn
falda[2]	feld	felt	feldum	faldinn
falla	fell	fell[3]	fellum[3]	fallinn
halda	held	helt[3]	heldum[3]	haldinn
hanga[4]	—	hekk[3]	hengum[3]	hanginn
Með óreglul. hljóðvarpi í hluttaksorðinu (sbr. 78. gr. B).				
fá (f. *fanga)	fæ (flt. fám[5])	fekk[3]	fengum	fenginn
ganga	geng	gekk	gengum	genginn

A) 2. Í þát. eint. og flt. é, nafnh. og hlutto. fort. á, ó, ei með eptirfarandi einföldum samhljóðanda.

nafnh.	nút.	þát. eint.	þát. flt.	hlutto. fort.
blása	blæs	blés	blésum	blásinn
gráta	græt	grét	grétum	grátinn
láta	læt	lét	létum	látinn
ráða	ræð	réð[6]	réðum	ráðinn
blóta[7]	blœt	blét	blétum	blótinn
heita	heit[8]	hét	hétum	heitinn

1) Nú *sjúga* í nafnh.; einnig sem veik sögn: *soga* — *sogaði*.

2) Nú eftir hinni veiku beygingu: *blanda, blandaði; falda, faldaði. blanda* er og opt veikt í fornmálinu, en *falda* sjaldan.

3) Nú með é (je): *féll, hélt, hékk, fékk; féllum, héldum, héngum.*

4) Veik í nút. *hangi.* — Jafnhliða þátíðarmyndinni *hékk* er nú og brúkuð myndin *hangdi.*

5) Nú *fáum.*

6) Nú einnig *réði* í þát.

7) Snemma einnig eptir hinni veiku beygingu (*blóta, blótaða*) eins og nú (*blóta, blótaði*).

8) Nú ávalt *heiti* í nút.; í fornmálinu hafði sögnin þá mynd í nút. að eins í merkingunni: *„að bera nafn“.*

nafnh.	nút.	þát. eint.	þát. flt.	hlutto. fort.
leika	leik	lék	lékum	leikinn

B) Í þát. eint. **jó**; flt. **jó**; **jogg, jugg**; nafnh. og hlutto. fort. **au, ú, öggv**:

nafnh.	nút.	þát. eint.	þát. flt.	hlutto. fort.
auka	eyk	jók	jókum (jukum)	aukinn
ausa	eys	jós	jósum (jusum)	ausinn
hlaupa	hleyp	hljóp	hljópum (hlupum)	hlaupinn
búa	bý	bjó	bjoggum bjuggum	búinn
höggva	høgg(13.gr.)[1]	hjó	hjoggum hjuggum	höggvinn

82. gr. Hversu hættir og persónur myndast í hverjum einstökum flokki, má sjá af eftirfarandi dœmum: I. A) *binda*, I. B) *støkkva* (með *ø* sökum v, 11. gr., d), II. *gefa*, III. *fara*, IV. *grípa*, V. *skjóta*, VI. A) *falla*, VI. B) *hlaupa:*

---

1) Nú *hegg* í nútíð.

		I. A)	I. B)	II.	III.	IV.	V.	VI. A)	VI. B)
					Nútíð:				
					framsöguháttr:				
Eint.	1.	bind	støkk[1]	gef	fer	gríp	skýt	fell	hleyp
	2.	bindr	støkkr[1]	gefr	ferr[2]	grípr	skýtr	fellr	hleypr
	3.	bindr	støkkr[1]	gefr	ferr[2]	grípr	skýtr	fellr	hleypr
Flt.	1.	bindum	støkkum[1]	gefum	förum	grípum	skjótum	föllum	hlaupum
	2.	bindið (-t)	støkkvið (-t)	gefið (-t)	farið (-t)	grípið (-t)	skjótið (-t)	fallið (-t)	hlaupið (-t)
	3.	binda	støkkva	gefa	fara	grípa	skjóta	falla	hlaupa
					viðtengingarháttr:				
Eint.	1.	binda (-i)	støkkva (-i)	gefa (-i)	fara (-i)	grípa (-i)	skjóta (-i)	falla (-i)	hlaupa (-i)
	2.	bindir	støkkvir	gefir	farir	grípir	skjótir	fallir	hlaupir
	3.	bindi	støkkvi	gefi	fari	grípi	skjóti	falli	hlaupi
Flt.	1.	bindim[3]	støkkvim[3]	gefim[3]	farim[3]	grípim[3]	skjótim[3]	fallim[3]	hlaupim[3]
	2.	bindið (-t)	støkkvið (-t)	gefið (-t)	farið (-t)	grípið (-t)	skjótið (-t)	fallið (-t)	hlaupið (-t)
	3.	bindi	støkkvi	gefi	fari	grípi	skjóti	falli	hlaupi
					boðháttr:				
Eint.	2.	bitt	støkk	gef	far	gríp	skjót	fall	hlaup
Flt.	1.	bindum	støkkum[4]	gefum	förum	grípum	skjótum	föllum	hlaupum
	2.	bindið (-t)	støkkvið (-t)	gefið (-t)	farið (-t)	grípið (-t)	skjótið (-t)	fallið (-t)	hlaupið (-t)
					nafnháttr:				
		binda	støkkva	gefa	fara	grípa	skjóta	falla	hlaupa
					hluttaksorð:				
		bindandi	støkkvandi	gefandi	farandi	grípandi	skjótandi	fallandi	hlaupandi

1) Nú *stekk, stekkr, stekkr, stökkvum* o. s. frv.
2) Nú 2. pers. *ferð*, 3. pers. *fer*.
3) Nú -um: *bindum, stökkvum, gefum, förum, grípum, skjótum, föllum, hlaupum.*
4) Nú *stökkvum.*

		I. A)	I. B)	II.	III.	IV.	V.	VI. A)	VI. B)
					Þátíð:				
					framsöguháttr:				
Eint.	1.	batt	stökk	gaf	fór	greip	skaut	fell[1]	hljóp
	2.	bazt	stökkt[1]	gaft[1]	fórt[1]	greipt[1]	skauzt	fellt[1]	hljópt[1]
	3.	batt	stökk	gaf	fór	greip	skaut	fell	hljóp
Flt.	1.	bundum	stukkum	gáfum	fórum	gripum	skutum	fellum	hljópum, hlupum
	2.	bunduð (-t)	stukkuð (-t)	gáfuð (-t)	fóruð (-t)	gripuð (-t)	skutuð (-t)	felluð (-t)	hljópuð (-t) hlupuð
	3.	bundu	stukku	gáfu	fóru	gripu	skutu	fellu	hljópu, hlupu
					viðtengingarháttr:				
Eint.	1.	bynda (-i)	stykkva (-i)[2]	gæfa (-i)	fœra (-i)	gripa (-i)	skyta (-i)	fella (-i)	hlypa (-i)
	2.	byndir	stykkvir	gæfir	fœrir	gripir	skytir	fellir	hlypir
	3.	byndi	stykkvi	gæfi	fœri	gripi	skyti	felli	hlypi
Flt.	1.	byndim[3]	stykkvim[3]	gæfim[3]	fœrim[3]	gripim[3]	skytim[3]	fellim[3]	hlypim[3]
	2.	byndið (-t)[3]	stykkvið (-t)[3]	gæfið (-t)[3]	fœrið (-t)[3]	gripið (-t)[3]	skytið (-t)[3]	fellið (-t)[3]	hlypið (-t)[3]
	3.	byndi[3]	stykkvi[3]	gæfi[3]	fœri[3]	gripi[3]	skyti[3]	felli[3]	hlypi[3]
					hluttaksorð:				
		bundinn	stokkinn	gefinn	farinn	gripinn	skotinn	fallinn	hlaupinn

1) Nú -st í 2. pers. og é í þát. af *falla*: *stökkst, gafst, fórst, greipst, féllst, hljópst.*
2) *v* fellr nú niðr: *stykki, stykkir, stykkjum, stykkjuð, stykkju.*
3) Nú -um, -uð, -u: *byndum, stykkjum, gæfum, færum, gripum, skytum, féllum, hlypum* o. s. frv.

B. Veika beygingin.

83. gr. Frummyndirnar (kennimyndirnar) eru nafnháttr nútíðar, þátíð í framsöguhætti og hluttaksorð fortíðar t. d.:

færa — *færða* — *færðr*

Nútíð hefir hinar sömu endingar sem í sterku beygingunni; en þát. í framsh. hefir í 1. pers. eint. endinguna **-ða** (seinna **-ði**), í 2. **-ðir**, og í 3. **-ði**; í flt. og í viðtengh. eru endingarnar hinar sömu og í sterku beygingunni, þegar **-ð** er skeytt framan við þær; hluttaksorð fortíðar endar á **-ðr**. Í stað **-ða**, **-ðr** kemr í vissum samböndum **-da** eða **-ta**, **-dr** eða **-tr**.

Athgr. Breytingar þær, sem nú eru orðnar á endingunum, eru taldar í 72. gr., athgr. 2.

84. gr. Hinar veiku sagnir skiptast í 4 flokka; í þrem hinum fyrstu endar þátíðin á **-ða** (**-da**, **-ta**), en í hinum fjórða á **-aða**. Þar sem **-ða** og **-ðr** (í þrem hinum fyrstu flokkum) er bætt við sjálfa rótina, gilda þessar reglur:

1. Eptir hljóðstafi og eptir **f**, **g**, **r**, **m** (**mb**), **k** og **p** fer **ð**: *ná, náða, náðr; krefja, krafða, krafiðr* og *krafðr; vígja, vígða, vígðr; heyra, heyrða, heyrðr; dæma, dæmða, dæmðr; vekja, vakða, vakiðr* og *vakðr; hleypa, hleypða, hleypðr*. Eptir **lf**, **lg**, **ng**, **m** (**mb**) kemr seinna **d** og eptir **k** og **p** á sama hátt **t** í stað **ð**: *fylgja, fylgda* (eldra *fylgða), fylgdr* (eldra *fylgðr*)*; hleypa, hleypta, hleyptr* o. s. frv.

2. Eptir **l** og **n** fer **ð**, þegar rótarsamstafan er stutt, en **d** (í sumum orðum **t**), þegar hún er löng: *velja, valða, valiðr* og *valðr; una, unða, unat; fylla, fylda, fyldr; nefna, nefnda, nefndr; mæla, mælta, mæltr*. Seinna kemr **d** í stað **ð** einnig í þeim orðum, sem hafa stutta rótarsamstöfu.

3. Eptir hljóðstafi breytist **ðð** í **dd**: *fæða, fædda, fæddr*.

4. Eptir **t** og **s** fer **t**: *feita, feitta, feittr; lýsa, lýsta, lýstr*.

5. Eptir **d**, **ð** og **t** með undanfarandi samhljóðanda fellr **ð** niðr (sbr. 23. gr.): *senda, senda* (f. **send-da* úr

**send-ða*), *sendr* (f. **send-dr* úr **send-ðr*), *gyrða*, *gyrða* (f. **gyrð-ða*), *gyrðr* (f. **gyrð-ðr*); *hrista*, *hrista* (f. **hrist-ta* úr **hrist-ða*), *hristr* (f. **hrist-tr* úr **hrist-ðr*).

6. Á undan endingunum í þátíð (**-ða**, **-da**, **-ta**) og í hlutto. fort. (**-ðr**, **-dr**, **-tr**) breytist tvöfaldr samhljóðandi vanalega í einfaldan: *kenna, kenda, kendr; sleppa, slepta, sleptr* (sbr. 5. gr., 7).

Athgr. Í núverandi máli endar þátíðin á *-ði*, *-di*, *-ti* (hlutto. fort. á *-ðr*, *-dr*, *-tr*) samkvæmt hinum yngri reglum, er taldar eru í 84. gr. 1—4. Hins vegar fá þau orð, er enda á *ð* og *d* með undanfarandi samhljóðanda (*rð*, *ld*, *nd*), í þát. og hlutto. fort. vanalega *t* í stað hins eldra *ð*, *d*; 84. gr., 5: *hirða*, þát. *hirti*; hlutto. fort. *hirtr*; *gelda*, þát. *gelti*, hlutto. fort. *geltr*; *benda*, þát. *benti*, hlutto. fort. *bentr*; þó vanalega *senda*, þát. *sendi*, hlutto. fort. *sendr*.

85. gr. Fyrsti flokkr.

Í þát. er bœtt við endingunni **-ða** (**-da**, **-ta**), í hluttaksorði fort. **-ðr** (**-dr**, **-tr**). Allar sagnir eptir þessum flokki hafa langa rótarsamstöfu. Það er einkennilegt fyrir þessar sagnir að þær hafa **j** í stofninum, sem veldr hljóðvarpi, sem helzt gegnum alla beyginguna; þetta *j* kemr fram í eint. nút. sem **i**, og verðr hún því tvíkvæð; þar á móti fellr það niðr á undan **i**, og enn fremr á undan **a** og **u**, nema í þeim sögnum, þar sem rótin endar á **g** og **k**. Dœmi:

A) 1. Þátíð endar á **-ða**, hlutto. á **-ðr** eptir **f**, **r**, **m** (**mb**) og **p** (seinna á **-da**, **-dr** eptir **lf**, **m** (**mb**) og á **-ta**, **-tr** eptir **p**).[1]

nafnh.	nút.	þát.	hlutto. fort.
deyfa	deyfi	deyfða	deyfðr
erfa	erfi	erfða	erfðr
skelfa	skelfi	skelfða (-da)	skelfðr (-dr)
fœra	fœri	fœrða	fœrðr
heyra	heyri	heyrða	heyrðr
stýra	stýri	stýrða	stýrðr
dreyma	dreymi	dreymða (-da)	dreymðr (-dr)
dœma	dœmi	dœmða (-da)	dœmðr (-dr)
kemba	kembi	kembða (-da)	kembðr (-dr)
gleypa	gleypi	gleypða (-ta)	gleypðr (-tr)

1) Nú á *-ði*, *-di*, *-ti* og *-ðr*, *-dr*, *-tr* samkv. sömu reglum.

nafnh.	nút.	þát.	hlutto. fort.
hleypa	hleypi	hleypða (-ta)	hleypðr (-tr)
kippa	kippi	kipða (-ta)	kipðr (-tr)

A) 2. Þátíð endar á -da, og hluttaksorð á -dr eptir l og n (sbr. A, 4):[1]

deila	deili	deilda	deildr
fella	felli	felda	feldr
fylla	fylli	fylda	fyldr
kenna	kenni	kenda	kendr
nefna	nefni	nefnda	nefndr
renna	renni	renda	rendr

A) 3. Eptir ð með undanfarandi hljóðstaf breytist ðð í þát. og í hlutto. í dd[1]:

beiða	beiði	beidda	beiddr
eyða	eyði	eydda	eyddr
fœða	fœði	fœdda	fœddr

A) 4. Þátíð endar á -ta, og hlutto. á -tr eptir t með undanfarandi hljóðstaf, og eptir s, og enn fremr stundum eptir l og n (sbr. A, 2):[1]

bœta	bœti	bœtta	bœttr
feita	feiti	feitta	feittr
veita	veiti	veitta	veittr
hvessa	hvessi	hvesta	hvestr
leysa	leysi	leysta	leystr
missa	missi	mista	mistr
mæla	mæli	mælta	mæltr
spilla	spilli	spilta	spiltr
inna	inni	inta	intr
nenna	nenni	nenta	nentr

A) 5. Eptir d, ð og t með undanfarandi samhljóðanda fellr ð niðr, svo að 1. pers. eint. í þát. fær sömu mynd og nafnh.:

benda	bendi	benda	bendr
gelda	geldi	gelda	geldr
senda	sendi	senda	sendr
gyrða	gyrði	gyrða	gyrðr
hirða	hirði	hirða	hirðr
virða	virði	virða	virðr

1) Nú *-di*, *-dr* (A, 2—3), og *-ti*, *-tr* (A, 4) samkv. sömu reglum.

nafnh.	nút.	þát.	hlutto. fort.
festa	festi	festa	festr
hitta	hitti	hitta	hittr
hrista	hristi	hrista	hristr

Athgr. Í núverandi máli hafa flest af þeim orðum, er hér til teljast, í stað *-da* og *-ða* í þát. og hlutto. fort. *-ti*, *-tr* (*benti*, *gyrti* o. s. frv.; sjá 84. gr., athgr.) og gera þannig greinarmun á 1. pers. nút. og þát.

B) 1. Í þeim sögnum, þar sem rótin endar á **g** og **k**, er **j** skotið inn á undan **a** og **u**. Þát. og hlutto. endar á **-ða**, **-ðr** (eptir **lg** og **ng** seinna **-da**, **-dr**, eptir **-k**, **-ta**, **-tr**)[1]:

fylgja	fylgi	fylgða (-da)	fylgðr (-dr)
tengja	tengi	tengða (-da)	tengðr (-dr)
vígja	vígi	vígða	vígðr
drekkja	drekki	drekða (-ta)	drekðr (-tr)
fylkja	fylki	fylkða (-ta)	fylkðr (-tr)
merkja	merki	merkða (-ta)	merkðr (-tr)

B) 2. Í nokkrum sögnum, þar sem rótin endar á **v** (með undanfarandi **g** eða **k**) fellr *v* niðr í beygingunni nema á undan **a** og **i**. Í nokkrum sögnum endar nafnh. bæði á *-va* og seinna á *-ja*[2]:

{byggva / byggja	{byggvi / byggi	bygða	bygðr
sløngva[3]	sløngvi	sløngða (-da)	sløngðr (-dr)
støkkva	støkkvi	støkða (-ta)	støkðr (-tr)
søkkva	søkkvi	søkða (-ta)	søkðr (-tr)

Til þessara sagna telst og:

gøra eða gera[4] (eldra gørva, gerva)	gøri, geri (gørvi, gervi)	{gørða / gerða	—

Sem hlutto. fort. er brúkað lýsingarorðið *görr* (einnig *gørr*, *gerr*, þf. *görvan* o. s. frv., beygist sem *fölr*, 50. gr.).

---

1) Nú hafa þessar sagnir *-ði*, *-di*, *-ti* í þát. samkv. hinum yngri reglum í 84. gr.

2) Nú hafa þessar sagnir *-ði*, *-di*, *-ti* í þát. samkv. hinum yngri reglum í 84. gr.

3) Nú *slengja*, *slengi*, *slengdi*, *slengdr*, líka veik *slöngva*, *slöngvaði*.

4) Nú: *gera*, *gjöra*; *geri*, *gjöri*; *gerði*, *gjörði*; *gerðr*, *gjörðr*.

86. gr. Nokkrar sagnir beygjast í nút. eptir þessum flokki, en eru óreglulegar í þát. og hlutto. fort.

nafnh.	nút.	þát. framsh.	þát. viðtengh.	hlutto. fort.
sœkja	sœki	sótta[1]	sœtta[1]	sóttr
yrkja	yrki	orta[1]	yrta[1]	ortr
{þykkja[2] / þikkja	{þykki / þikki	þótta	þœtta	þóttr

87. gr. Annar flokkr.

Þátíð fær viðbótina **-ða** (**-da, -ta**), hlutto. fort. **-ðr** (**-dr, -tr**), en í mörgum sögnum einnig **-iðr** (sem er hin elzta ending og í núverandi máli hefir breytzt í **-inn**). Allar sagnir eptir þessum flokki hafa stutta rótarsamstöfu. Það er einkennilegt fyrir þenna flokk, að stofn sagnanna endar á **j**, sem helzt í nútíð (flt.) á undan **a** og **u** og veldr hljóðvarpi (einkum **a**—**e** og **u**—**y**). Hins vegar vantar hljóðvarpið í þát. framsh. og hlutto. fort., en þar kemr frumhljóðið (**a**, **u**) fram. Þát. í viðtengh. hefir eins og nút. *i*-hljóðvarp. Eint. nút. framsh. er einkvæð. Dœmi:[3]

A) Með **a** að rótarstaf:

nafnh.	nút.	þát.	hlutto. fort.
berja	ber	barða	bariðr, barðr
dvelja	dvel	dvalða (-da)	dvaliðr, dvalðr (-dr)
etja	et	atta	attr

1) Nú: *sótti* (*sókti*), *sækti; orti* (t. d. kvæði) og *yrti* (t. d. jörðina), eins í viðtengh.

2) 3. pers. eint. í nút. í framsh. hafði í fornmálinu opt myndina *þykki* (*þikki*) f. *þykkir* (*þykkir*), einkum er *mér* og *þér* fór eptir. — Nú beygist þessi sögn þannig: *þykja, þyki, þótti, þætti, þótt(r)*.

3) Nú *-ði, -di, -ti* í þát. samkv. hinum yngri reglum í 84. gr. Í staðinn fyrir endinguna *-iðr* í hlutto. fort. eru í núverandi máli brúkaðar myndir með endingunni *-inn* (*barinn* o. s. frv., sem beygist samkv. 49. gr. c, niðrl.). Hvað snertir aðra pers. eint. í nút. í framsh. *berð* o. s. frv., sjá 72. gr., athgr. 2.

nafnh.	nút.	þát.	hlutto. fort.
fremja	frem	framða (-da)	framiðr, framðr (-dr)
hvetja	hvet	hvatta	hvattr
krefja	kref	krafða	krafiðr, krafðr
kveðja	kveð	kvadda	kvaddr
kvelja	kvel	kvalða (-da)	kvaliðr, kvalðr (-dr)
telja	tel	talða (-da)	taliðr, talðr (-dr)
temja	tem	tamða (-da)	tamiðr, tamðr (-dr)
vekja	vek	vakða (-ta)	vakiðr, vakðr (-tr)
velja	vel	valða (-da)	valiðr, valðr (-dr)

Þannig beygist einnig:

leggja	legg	lagða	lagiðr, lagðr

B) Með u að rótarstaf:

dylja	dyl	dulða (-da)	duliðr, dulðr (-dr)
flytja	flyt	flutta	fluttr
hylja	hyl	hulða (-da)	huliðr, hulðr (-dr)
smyrja	smyr	smurða	smurðr
spyrja[1]	spyr	spurða	spurðr
styðja	styð	studda	studdr
stynja	styn	stunða (-da)	stunit, stunt[2]

Til þessara sagna telst og:

hyggja	hygg	hugða	hugt eða hugat[2]

C) Með i að rótarstaf:

skilja	skil	skilða (-da)	skiliðr, skilðr (-dr)
þilja[3]	þil	þilða (-da)	þiliðr, þilðr (-dr)

D) Með þær sagnir, þar sem rótin endar á langan hljóðstaf, er farið sem með sagnir, er hafa stutta rótarsamstöfu.

dýja (= skekja)	dý	dúða	(dúiðr, dúðr)
gnýja (=láta hátt)	gný	gnúða	(gnúit, gnútt)
knýja	ký	knúða	knúiðr, knúðr
hlýja[4]	hlý	hlúða	(hlúit, hlútt)

1) Nú vanalega *spurja* í daglegu tali.
2) Nú *stunið*, *hugað*.
3) Nú *þilja*, *þiljaði*, *þiljaðr*.
4) Nú líka *hlúa* og *hlú* í nafnh. og *hlúi* í nút.

nafnh.	nút.	þát.	hlutto. fort.
lýja[1]	lý	lúða	lúiðr, lúðr
rýja[2]	rý	rúða	rúiðr, rúðr
æja[3]	æ	áða	áit, átt
heyja[4]	hey	háða	háiðr, háðr
þreyja (seinna þrá)[5]	þrey (þrá)	þráða	þráðr

88. gr. Þessar sagnir eru óreglulegar að því leyti, að þær halda hljóðvarpinu í þát. og hlutto. fort.:

selja	sel	selda	seldr
setja	set	setta	settr

flýja (eldra flœja[6])	flý	flýða	flýiðr, flýðr
frýja[7]	frý	frýða	frýiðr, frýðr.

89. gr. Þriðji flokkr.

Þátið fær viðbótina **-ða** (**-da**, **-ta**)[8] og hlutto. fort. **-aðr**, sjaldan **-ðr** (**-dr**, **-tr**). Rótarsamstafan er vanalega stutt; 1. pers. eint. í nút. í framsh. endar á **i**, en þó verðr eigi hljóðvarp nema í þát. í viðtengh.; 2. pers. eint. í boðhætti endar á **i**, sem þó hefir snemma fallið niðr í mörgum sögnum[9]. Til þessa flokks teljast ekki mörg orð, en þó teljast nokkrar af hinum algengustu sögnum til hans, t. d.:

---

1) Nú líka *lýi* í nút.

2) Nú líka *rúa*, *rú* í nafnh. og *rýi* og *rúi* í nút.

3) Nú líka *á* í nafnh. og *ái* í nút.; *áð* í hlutto. fort,

4) Nú líka *há* í nafnh. og *heyi* og *hái* í nút.

5) Nú *þreyi* og *þrái* í nút.; *þráði* og *þreyði* í þát., og *þráðr* og *þreyðr* í hlutto. fort.

6) Nú *flýja* og *flúa*, *flýði* og *flúði*, *flúinn*.

7) Nú *frýja*, *frýja*, *frýjaði* (og *frýði*), *frýjað*.

8) Nú *-ði*, *-di*, *-ti* samkv. framantöldum reglum.

9) Nú er *-i* að eins haldið í myndinni *þegi* í 2. pers. eint. í boðh.

nafnh.	nút.	þát. framsh.	þát. viðtengh.	hlutto. fort.
duga	dugi	dugða	dygða[1]	dugat[2]
horfa	horfi	horfða	hyrfða[1]	(horfat) horft
lifa	lifi	lifða	lifða	lifat
sama[2]	sami	samða(-da)	semða(-da)	samat
skorta	skorti	skorta	skyrta	(skortat) skort
spara[3]	spari	sparða	sperða	sparat, spart
trúa	trúi	trúða	trýða	trúat
una	uni	unða (-da)	ynða (-da)	unat
vaka	vaki	vakða (-da)	vekða (-ta)	vakat
þola	þoli	þolða(-da)	þylða(-da) / þølða	þolat, þolt
þora	þori	þorða	þyrða / þørða	þorat

Með úrfelling hljóðstafs samkv. 17. gr. b.:

gá	gái	gáða	gæða	gáðr (hvk. gát)[4]
ná	nái	náða	næða	náðr (hvk. nát)[5]

90. gr. Sérstaklega óreglulegar eru:

hafa[6]	hefi	hafða	hefða	hafðr

Í eint. í nút. í framsh. er hljóðvarp (*hefi, hefir, hefir,* en í flt. *höfum, hafið, hafa;* í viðtengh. *hafa* o. s. frv.; 2. pers. eint. í boðh. *haf).*

segja	segi	sagða	segða	sagðr
þegja	þegi	þagða	þegða	þagat,[7] þagt

---

1) Viðtengh. í þát. hefir nú í sumum sögnum hljóðvarp, en í sumum ekki og fellr þá saman við þát. í framsh. (*dygði, horfði, lifði, skorti, trýði, yndi, vekti, þyldi, þyrði*).

2) Þessi sögn er nú ekki brúkuð, en aptr *sœma* og *sóma*, *sœmi* og *sómi*, *sœmdi* og *sómdi*.

3) Nú *spara*, *sparaði*.

4) Í stað: **gáaðr*, (**gáat*). Nú: *gá*, *gái*, *gáði*, *gáði*, *gáðr*. (*gáð*).

5) Í stað: **náaðr* (**náat*). Nú: *ná*, *næ* — *nái*, *náði* — *næði*, *náðr* (*náð*).

6) Nú: *hafa*, *hef* (þú, hann *hefr*) — *hafi*, *hafði* — *hefði*, *hafðr*.

7) Nú: *þagað*.

segja og *þegja* hafa hljóðvarp í nút. sökum **j**; 2. pers. eint. í boðh. er *seg*, en aptr *þegi*.

nafnh.	nút.	þát. framsh.	þát. viðtengh.	hlutto. fort.
kaupa	kaupi	keypta	keypta	keyptr
ljá (úr *léa)	lé	léða	léða	léðr, hvk. lét[1]
tjá (úr *téa)	té	téða	téða	téðr, hvk. tét[1]

91. gr. Fjórði flokkr.

Þátíð fær viðbótina **-aða**;[2] hlutto. fort. **-aðr**. 1. pers. eint. í nút. í framsh. endar á **a**. Hljóðvarpið vantar einnig í þát. í viðtengh.; 2. pers. eint. í boðh. endar á **a**. Í þeim orðum, þar sem stofninn endar á **j** eða **v**, haldast þessir stafir og hljóðvarp það, er þeir valda, gegnum alla beyginguna. Eptir þessum flokki beygist megnið af ísl. sögnum, t. d.:

nafnh.	nút.	þát.	hlutto. fort.
elska	elska	elskaða	elskaðr
kalla	kalla	kallaða	kallaðr
slitna	slitna	slitnaða	slitnaðr

og þannig beygjast allar þær sagnir, sem myndaðar eru með afleiðsluendingunni **-na** (hefjisagnir [inchoativa]: *batna*, *vakna* o. s. frv.).

Með hljóðstafs úrfelling samkv. 17. gr. b.:

spá	spá[3]	spáða	spáðr (hvk. spát[4])
strá	strá[3]	stráða	stráðr
þjá	þjá[3]	þjáða	þjáðr

1) Myndirnar *lét*, *tét* eru ekki hvk. af kk. *léðr*, *téðr* heldr af hinni eldri mynd *lénn* (sem örsjaldan kemr fyrir), **ténn*. Þessar sagnir beygðust upprunalega eptir hinni *sterku* beygingunni. Nú: *ljá*, *ljæ*, *léði*, *léðr* (*léð*); *tjá*, *tjái*, *tjáði* og *téði*, *tjáðr* og *téðr* (*tjáð* og *téð*).

2) Nú: *-aði* í þát. samkv. framantöldum reglum.

3) Nú: *spái*, *strái*, *þjái*.

4) Nú: *spáð*.

Með **j** og **v** í stofninum:

nafnh.	nút.	þát.	hlutto. fort.
byrja	byrja	byrjaða	byrjaðr
eggja	eggja	eggjaða	eggjaðr
herja	herja	herjaða	herjaðr
bölva	bölva	bölvaða	bölvaðr
stöðva	stöðva	stöðvaða	stöðvaðr

92. gr. Hversu hættir og persónur myndast í hverjum einstökum flokki, má sjá af eptirfarandi dœmum: I. A) *dœma,* I. B) *byggva* (í fornmálinu á elztu tímum) eða *byggja,* II. A) *temja,* II. B) *hylja,* III. *vaka,* IV. *kalla:*

Nútíð.

		I. A)	I. B)	II. A)	II. B)	III.	IV.
		framsöguháttr:					
Eint.	1.	dœmi	byggvi	byggi	tem	hyl	vaki	kalla
	2.	dœmir	byggvir	byggir	temr	hylr	vakir	kallar
	3.	dœmir	byggvir	byggir	temr	hylr	vakir	kallar
Flt.	1.	dœmum	byggum	byggjum	temjum	hyljum	vökum	köllum
	2.	dœmið (-t)	byggvið	byggið (-t)	temið (-t)[1]	hylið (-t)[1]	vakið (-t)	kallið (-t)
	3.	dœma	byggva	byggja	temja	hylja	vaka	kalla
		viðtengingarháttr:					
Eint.	1.	dœma (-i)	byggva	byggja (byggi)	temja (temi)	hylja (hyli)	vaka (-i)	kalla (-i)
	2.	dœmir	byggvir	byggir	temir	hylir	vakir	kallir
	3.	dœmi	byggvi	byggi	temi	hyli	vaki	kalli
Flt.	1.	dœmim[2]	byggvim[2]	byggim[2]	temim[2]	hylim[2]	vakim[2]	kallim[3]
	2.	dœmið (-t)	byggvið	byggið (-t)	temið (-t)	hylið (-t)	vakið (-t)	kallið (-t)
	3.	dœmi	byggvi	byggi	temi	hyli	vaki	kalli
		boðháttr:					
Eint.	2.	dœm	bygg	bygg	tem	hyl	vaki[3]	kalla
Flt.	1.	dœmum	byggum	byggjum	temjum	hyljum	vökum	köllum
	2.	dœmið (-t)	byggvið	byggið (-t)	temið	hylið (-t)	vakið	kallið (-t)
		nafnháttr:					
		dœma	byggva	byggja	temja	hylja	vaka	kalla
		hluttaksorð:					
		dœmandi	byggvandi	byggjandi	temjandi	hyljandi	vakandi	kallandi

1) Þær sagnir, sem hafa **j** í stofninum, halda því nú alstaðar á undan *i*: *temjið*, *hyljið*; þó fellr **j** niðr á undan **i**, sem í fornmálinu, þegar *g* eða *k* fer á undan: *hrekið*, *hyggið*.
2) Nú -um: *dœmum*, *byggjum*, *temjum*, *hyljum*, *vökum*, *köllum*.
3) Nú *vak*.

		I. A)	I. B)	II. A)	II. B)	III.	IV.
				Þátíð:			
				framsöguháttr:			
Eint.	1.	dœmða (-i)[1]	bygða (-i)	tamða (-i)[1]	hulða (-i)[1]	vakða (-i)[2]	kallaða (-i)
	2.	dœmðir	bygðir	tamðir	hulðir	vakðir	kallaðir
	3.	dœmði	bygði	tamði	hulði	vakði	kallaði
Flt.	1.	dœmðum	bygðum	tömðum	hulðum	vökðum	kölluðum
	2.	dœmðuð (-t)	bygðuð (-t)	tömðuð (-t)	hulðuð (-t)	vökðuð (-t)	kölluðuð (-t)
	3.	dœmðu	bygðu	tömðu	hulðu	vökðu	kölluðu
				viðtengingarháttr:			
Eint.	1.	dœmða (-i)[1]	bygða (-i)	temða (-i)[1]	hylða (-i)[1]	vekða (-i)[2]	kallaða (-i)
	2.	dœmðir	bygðir	temðir	hylðir	vekðir	kallaðir
	3.	dœmði	bygði	temði	hylði	vekði	kallaði
Flt.	1.	dœmðim[3]	bygðim[3]	temðim[3]	hylðim[2]	vekðim[3]	kallaðim[3]
	2.	dœmðið (-t)	bygðið (-t)	temðið (-t)	hylðið (-t)	vekðið (-t)	kallaðið
	3.	dœmði	bygði	temði	hylði	vekði	kallaði
				hluttaksorð:			
		dœmðr[1]	bygðr	tamiðr,[4] tamðr[1]	huliðr,[4] hulðr[1]	vakat[5]	kallaðr

1) Seinna kemr *d* í stað *ð*, og svo er ávalt nú: *dœmdi*, *tamdi*, *huldi* o. s. frv.
2) Seinna kemr *t* í stað *ð*, og svo er ávalt nú: *vakti* o. s. frv.
3) Nú **-um, -uð, -u:** *dœmdum*, *bygðum*, *temdum*, *hyldum*, *vektum*, *kölluðum* o. s. frv.
4) Nú *taminn*, *hulinn*.
5) Nú *vakað*.

93\. gr. Í nokkrum sögnum myndast **nútíð** eins og **þátíð** eptir **sterku** beygingunni, og þó beygist **þátíð** þeirra eptir hinni **veiku**. **Boðháttr** er sjaldan hafðr af þessum sögnum, og í sumum vantar hann alveg; í fáeinum myndast **þátíð** í **nafnhætti**. Þessar sagnir eru: a) *eiga*, *mega*, *[knega]*, *knáttu;* b) *kunna*, *unna*, *þurfa*, *muna*, *munu*, *skulu;* c) *vita*[1]; d) að nokkru leyti *vilja*.

a)		eiga			mega		knáttu	
		Nútíð:						
		framsh.	viðth.	boðh.	framsh.	viðth.	framsh.	viðth.
Eint.	1.	á	eiga[3]		má	mega[3]	kná	knega
	2.	átt	eigir	eig	mátt	megir	knátt	knegir
	3.	á	eigi		má	megi	kná	knegi
Flt.	1.	eigum	eigim[3]	eigum	megum	megim[3]	knegum	knegim
	2.	eiguð[2]	eigið	eigið	meguð[2]	megið	kneguð	knegið
	3.	eigu[2]	eigi		megu[2]	megi	knegu	knegi
		nafnháttr:						
		eiga			mega		—	
		hluttaksorð:						
		eigandi			megandi		—	
		Þátíð:						
Eint.	1.	átta[4]	ætta[4]		mátta[4]	mætta[4]	knátta	knætta
		o. s. frv.						
		nafnháttr:						
		—			(máttu)		knáttu	
		hluttaksorð:						
		áttr			mátt		—	

1) Flestar þessar sagnir fá síðar í 2. og 3. pers. flt. í nút. í framsh. í stað endinganna *-uð*, *-u* endingarnar *-ið*, *-a*, sem snemma má finna í sögnunum *unna* og *muna*. (Þar á móti af *munu*, *skulu* að eins *munuð*, *munu; skuluð*, *skulu)*.

2) Nú: *eigið*, *eiga; megið*, *mega*.

3) Nú: *eigi*, *megi; eigum*, *megum*.

4) Nú: *átti*, *ætti; mátti*, *mætti* o. s. frv.

b) kunna unna þurfa muna munu skulu

Nútíð.

framsöguháttr:

		kunna	unna	þurfa	muna	munu	skulu
Eint.	1.	kann	ann[1]	þarf	man	mun (man)	skal
	2.	kannt	annt	þarft	mant[2]	munt (mant)	skalt
	3.	kann	ann	þarf	man	mun (man)	skal
Flt.	1.	kunnum	unnum	þurfum	munum	munum	skulum
	2.	kunnuð[3]	[unnuð] unnið	þurfuð[3]	[munuð] munið	munuð	skuluð
	3.	kunnu[3]	[unnu] unna	þurfu[3]	[munu] muna	munu	skulu

viðtengingarháttr:

		kunna	unna	þurfa	muna	munu	skulu
Eint.	1.	kunna[4]	unna[4]	þurfa[4]	muna[4]	myna[4] (muna)	skyla[4] (skula)
		o. s. frv.					

boðháttr:

kunn unn — mun — —

nafnháttr:

kunna unna þurfa muna munu skulu

hluttaksorð:

kunnandi unnandi þurfandi munandi (munandi) skulandi

Þátíð:

framsöguháttr:

		kunna	unna	þurfa	muna	munu	skulu
Eint.	1.	kunna[5]	unna[5]	þurfta[5]	munða (-da)[5]	munda[5] (mynda)	skylda[5]
		o. s. frv.					

---

1) Nú einnig: *unni*, þát. *unti* (þó örsjaldan).
2) Nú: *manst.*
3) Nú: *kunnið, kunna; þurfið, þurfa.*
4) Nú: *kunni, unni, þurfi, muni, muni, skuli* o. s. frv.
5) Nú: *kunni, unni, þurfti, mundi, mundi, skyldi.*

viðtengingarháttr:

Eint. 1.	kynna[1]	ynna[1]	þyrfta[1]	mynða(-da)[1]	mynda[1] (munda)	skylda[1]
	o. s. frv.					

nafnháttr:

(kunnu)	—	—	—	mundu	skyldu

hluttaksorð:

kunnat[2]	unnat[2] / unnt[2]	þurft	munat[2]	—	—

c) vita — d) vilja

Nútíð:

	framsh.	viðth.	boðh.	nafnh.	framsh.	viðth.	nafnh.
Eint. 1.	veit	vita[4]		vita	vil	vilja[4]	vilja
2.	veizt	vitir	vit		vill, vilt	vilir	
3.	veit	viti		hlutto.	vill,	vili	hlutto.
Flt. 1.	vitum	vitim[4]	vitum	vitandi	viljum	vilim[4]	viljandi
2.	vituð[3]	vitið	vitið		vilið	vilið	
3.	vitu[3]	viti			vilja	vili	

Þátíð:

	framsh.	viðth.	hlutto.	framsh.	viðth.	nafnh.
						vildu
Eint. 1.	vissa[5]	vissa[5]	vitat[5]	vilda[5]	vilda[5]	hlutto.
	o. s. frv.			o. s. frv.		viljat[5]

94. gr. a) Fáeinar sagnir fá veika þátíð með endingunni **-ra**, en beygjast að öðru leyti eptir sterku beygingunni:

---

1) Nú: *kynni, ynni, þyrfti, myndi, mundi* og *myndi, skyldi.*

2) Nú: *kunnað, unnað, unnt, munað.*

3) Nú: *vitið, vita.*

4) Nú: *viti, vilji,* flt. *vitum, viljum.* — Nú helzt **j** í *vilja* á undan öllum þeim endingum, sem byrja með hljóðstaf: *viljið* o. s. frv.

5) Nú: *vissi, vissi; vildi, vildi.*

6) Nú: *vitað, viljað.*

nafnh.	nút.		þát.		hlutto. fort.
	eint.	flt.	eint.	flt.	
gnúa	gný	gnúm[1]	gnøra[2]	gnørum	gnúinn
			gnørir	gnøruð	
			gnøri	gnøru	
snúa	sný	snúm[1]	snøra[2]	snørum	snúinn
gróa	grœ	gróm[1]	grøra[2]	grørum	gróinn
róa	rœ	róm[1]	røra[2]	rørum	róinn
sá[3]	sæ	sám	søra	sørum	sáinn

Í þátíð er einnig ritað *e* í stað *ø: snøra* eða *snera* o. s. frv. — Enn fremr hefir *slá* í þátíð *sløra, slera* jafnframt *sló* (78. gr.); *frjósa, kjósa* í þátíð *frøra, frera, køra* jafnframt, *fraus, kaus* (80. gr.).

b) Eindœma er sögnin *valda;* hún beygist þannig:

	Nútíð:		Þátíð:		
	framsh.	viðth.	framsh.	viðth.	hlutto.
Eint.	1. veld	valda[4]	olla (eða olda)[4]	ylla (eða ylda)[4]	valdit[4]
2.	3. veldr	boðh.			
Flt.	1. völdum	vald	o. s. frv.	o. s. frv.	

95. gr. **Sig-mynd.**

Sigmyndin (eða miðmyndin) myndast af gjörmyndinni með því að bœta við hana hinu aftrbeygilega fornafni, þannig að **-sk** (stytt úr **sik**, 60. gr.), seinna **-st** er bœtt við nafnh. og hlutto. og enn fremr við 2. og 3. pers. í eint. og flt. Á undan þessu **-sk** (**-st**) fellr endingar-**r** sagnarinnar niðr, og tannstafirnir **t** og **ð**

1) Nú: *núum, snúum, gróum, róum.* — Forskeytið *g* í *gnúa* fellr nú niðr: *núa, ný* o. s. frv.

2) Nú: *néri (nøri), snéri (snøri), gréri (grøri), réri (røri)* o. s. frv.

3) Nú: *sá, sái, sáum, sáði, sáðum, sáðr* og *sáinn.*

4) Nú: *valdi, olli, ylli* eða *olli, valdið.* — Annars er nú stundum mynduð sérstök sögn af þátíðarmyndinni *olli,* sem beygist svo: nafnh. *olla,* nút. *olli,* þát. *olli,* hlutto. *ollað.*

renna saman við hið eptirfarandi s og breyta því í z, t. d nafnh. *þykkja-sk*, seinna *þykkja-st;* nút. 2. og 3. pers. eint. í framsh. *þykkisk* eða *þykkist* (fyrir **þykkir-sk);* 2. og 3. pers. flt. *þykkizk* eða *þykkizt* (fyrir **þykkið-sk), þykkja-sk* eða *þykkja-st.* — Fyrsta pers. flt. myndast sömuleiðis með því að bæta -sk (vanal. stytt í -k), seinna -st, við gjörmyndina, og mynd 1. pers. flt. er einnig brúkuð sem 1. pers. eint.; þó hefir eint. því nær ávalt endinguna -k (ekki -sk) og vanalega -umk (ekki -imk) í viðtengh., t. d. nút. í framsh. í eint. og flt.: *þykkjumsk* eða vanalega *þykkjumk* (seinna *þykkjumst);* í viðtengh. í eint. *þykkjum(s)k,* sjaldan *þykkim(s)k* (seinna *þykkjumst,* sj. *þykkimst*), flt. *þykkim(s)k* (seinna *þykkimst).*

Athgr. Nú myndast sig-mynd sagna ávalt með því móti, að -st er bætt við gjörmyndina, og gilda hinar sömu reglur og í fornmálinu, að því er snertir *r* og tannstafina *t* og *ð;* þó ber þess að gæta, að hvorki rennr *ð* saman við eptirfarandi *s*, né fellr *r* burtu, þegar þeir stafir heyra stofni sagnanna til (*ræðst, réðst; berst, barst; ferst, fórst*). — Í daglegu tali er nú opt höfð endingin -ustum í stað -umst í 1. pers. flt. í nút. og þát. (*komustum; förustum, fórustum; berjustum, börðustum; elskustum, elskuðustum* í stað *komumst, kómumst; förumst, fórumst* o. s. frv.).

96. gr. a) **Samsettar myndir.**

Þær tíðir sagnanna, sem vantar, og öll þolmyndin eru samsettar og myndast með hjálparsögnunum, sem hér segir:

Fortíð og þáfortíð myndast af hlutto. fort. og nútíð og þátíð af *hafa* (í nokkrum sögnum af *vera*). Í hinum elztu ritum lagar hlutto. af áhrifssögnum sig í þessu sambandi við *hafa* vanalega eptir nafnorðinu í kyni, tölu og falli (*ek hefi þýddan draum þinn; fjandinn hafði hann blindaðan);* en seinna er hlutto. vanalega haft í hvk. í eint. (*ek hefi þýtt draum þinn; fjandinn hafði blindat hann).* — Framtíð og skildagatíð myndast af nafnhætti nútíðar, forframtíð og þáskildagatíð af nafnhætti fortíðar og nútíð og þátíð af *munu:*.

fortíð: ek hefi kallat
þáfortíð: ek hafða kallat
framtíð: ek mun kalla
skildagatíð: ek munda kalla
forframtíð: ek mun hafa kallat
þáskildagatíð: ek munda hafa kallat

Athgr. Í forframtíð og þáskildagatíð er hjálparsögninni *hafa* stundum slept, þar sem hún ætti að standa. Þetta hendir og mjög opt sögnina *vera*.

Hinar samsettu tíðir í sig-mynd myndast á sama hátt:

fortíð: ek hefi kallazk
þáfortíð: ek hafða kallazk
framtíð: ek mun kallask
skildagatíð: ek munda kallask

Athgr. Nú er reglan fyrir samsetning tíða hin sama og í fornmálinu, en sem eðlilegt er koma hinar nýju endingar hinna ósamsettu orða í stað hinna fornu (*ég hef kallað*, *hafði kallað*; *ég hef kallazt*, *hafði kallazt*).

96. gr. b) **Þolmynd.**

Þolmyndin myndast með hjálparsögninni *vera* og hlutto. fortíðar. Í nútíð, framtíð og skildagatíð (sjaldan endranær) má brúka *verða* í sömu merkingu sem *vera*. (Eigi allsjaldan er miðmyndin brúkuð í sömu þýðingu og þolmynd.)

nútíð: ek em (verð) kallaðr
þátíð: ek var kallaðr
fortíð: ek hefi verit kallaðr
þáfortíð: ek hafða verit kallaðr

Athgr. Þó eru myndir nút. og þát. opt brúkaðar líka í sömu þýðingu og fortíð og þáfortíð.

Framtíð: ek mun (vera eða verða) kallaðr
skildagatíð: ek munda (vera eða verða) kallaðr
forframtíð: ek mun hafa verit kallaðr
þáskildagatíð: ek munda hafa verit kallaðr.

Athgr. 1. Vanalega eru þó myndir framtíðar og skildagatíðar einnig brúkaðar í stað forframtíðar og þáskildagatíðar. — Hjálparsögninni *vera* (*verða*) er optast nær slept í framtíð og skildagatíð.

Athgr. 2. Þolmynd er nú mynduð með sama hætti og í fornmálinu, og verðr því myndin hin sama, þegar hinar nýju ósamsettu myndir koma í stað hinnar fornu (*ég er kallaðr*, *var kallaðr*, *hef verið kallaðr* o. s. frv.). — Nú er og *verða* (ekki *vera*) optast brúkað í framtíð og skildagatíð.

Atviksorð.

97. gr. Aviksorðin fá stigbreyting eins og lýsingarorðin með því að bœta við frumstigsmyndina annaðhvort **-r** og **-st** með *i*-hljóðvarpi eða **-ar** og **-ast**. Hvorugkyn lýsingarorða er opt haft að atviksorði, og er þá hvorugkynsmynd lýsingarorðsins einnig höfð í miðstigi og yfirstigi (*brátt*, *bráðara*, *bráðast*; *títt*, *tíðara*, *tíðast* o. s. frv.).

a) **-r** og **-st**:

frumstig:	miðstig:	yfirstig:
lengi (um tíma) / langt hvk. (um stað)	lengr (um tíma) / lengra hvk. (um stað)	lengst
skamt hvk.	skemr (um tíma) / skemra hvk. (um stað)	skemst
fjarri	firr	first
nær, nærri	nær(r)	næst
görva, gørva, gerva (görla, gørla, gerla)	gørr, gerr	gørst, gerst

b) **-ar** og **-ast** (í flestum atviksorðum):

opt	optar	optast
víða	víðara (hvk.) / víðar (seinna)	víðast
vandliga	vandligar	vandligast

og þannig stigbreytast öll þau atviksorð, sem hafa afleiðsluendinguna *-liga* (*blíðliga*, *makliga* o. s. frv.).

aptr	aptar	aptast

norðr	norðar	norðast nyrzt (seinna)
suðr	sunnar	sunnast syðst (seinna)
austr	austar	austast
vestr	vestar	vestast
út, úti	útar, utar	útast, utast ýzt, yzt

---

sjaldan	sjaldnar	sjaldnast
niðr, niðri, neðan	neðar	neðast, neðst (seinna)
upp, uppi, ofan	ofar	ofast (øfst, efst)

Athgr. Í nokkrum orðum má mynda stigbreytingu með hvorumtveggja hætti.

fram	fremr, framar	fremst, framast
síð	síðr (= minnr) síðar (= seinna)	sízt (= minnst) síðast (= seinast)
inn, inni	innar	innst

Athgr. Í miðstigi er opt ritað bæði *-arr* og *-ar* (*optarr* og *optar* o. s. frv.); sömuleiðis *nærr* og *nær* o. s. frv. — Í stað endingarinnar *-ast* í yfirstigi finnst eigi allsjaldan *-arst* með *r* frá miðstigi (*ofarst, síðarst* o. s. frv. = *ofast, síðast* o. s. frv.).

98. gr. Í nokkrum atviksorðum er miðstig og yfirstig myndað af öðrum stofni en frumstigið:

vel	betr	bezt
illa	verr	verst
lítt (hvk.)	minnr (miðr)	min(n)st
mjök	meir(r)	mest
gjarna	heldr	helzt
—	fyrr	fyrst
—	hindar (= síðar)	—

Athgr. Miðstig hefir nú ávalt einfalt *r*. — *fjarri* hefir nú myndina *fjærri* — *fjær* — *fjærst*. — Í *sjaldan* er nú opt skotið *k* inn á milli *s* og *j* (*skjaldan*). — *mjök* og *gjarna* hafa nú myndirnar *mjög* og *gjarnan*.

Málfræðisorð og skammstafanir.

afbrigðilegr, *anomalus.*
andandi, *spirans.*
aptrbeygilegt fornafn, *pronomen reflexivum.*
aptrhljóð, d. *efterlyd, udlyd,* þ. *auslaut.*
athgr. = athugagrein.
atviksorð, *adverbium.*
atvo. = atviksorð.
áherzla, *accentus.*
áhrifsl. = áhrifslaus.
áhrifslaus, *intransitivus.*
áhrifssögn, *verbum transitivum.*
blístrstafr, *sibilans.*
boðh. = boðháttr.
boðháttr, *imperativus.*
d. = danska.
deilitala, *numerale distributivum.*
dumbstafr, *muta.*
e. = enska.
ef. = eignarfall.
eiginnafn, *nomen proprium.*
eignarfall, *genetivus.*
eignarfornafn, *pronomen possessivum.*
einkvæðr, *monosyllabus.*
eint. = eintala.
eintala, *singularis.*
f. = fyrir.
fleirkvæðr, *polysyllabus,*
fleirtala, *pluralis.*
flt. = fleirtala.
forframtíð, *futurum exactum.*
forn. = fornafn.
fornafn, *pronomen.*
fornd. = forndanska.
fornm. = fornmál.
fornsœ. = fornsœnska.
fors. = forsetning.
forsetning, *præpositio.*
forskeyti, *præfixum.*
fort. = fortíð.
fortíð, *perfectum.*
framhljóð, d. *forlyd,* þ. *anlaut.*
framsh. = framsöguháttr.
framsöguháttr, *indicativus.*
framt. = framtíð.
framtíð, *futurum.*
frb. = framborið.
frumstig, *positivus.*
frumtala, *numerale cardinale.*
gjörmynd, *activum.*
got. = gotneska.
gómstafr, *palatalis.*
gr. (eptir tölustaf) = grein.
gr. = gríska.
greinir, *articulus.*
hálfhljóðr, *semivocalis.*
hljóðorpinn, d. *omlydt,* þ. *umgelautet.*
hljóðskipti, d. *aflyd,* þ. *ablaut.*
hljóðstafr, *vocalis.*
hljóðv. = hljóðvarp.
hljóðvarp, d. *omlyd,* þ. *umlaut.*
hljóðvarpslaus, d. *uomlydt,* þ. *unumgelautet.*
hljóðverpa, d. *omlyde,* þ. *umlauten.*
hluttaksorð, *participium.*
hlutto. = hluttaksorð.
hvk. = hvorugkyn.
hvorugk. = hvorugkendr.
hvorugkendr, *neutrius generis.*
hvorugkyn, *neutrum.*
karlkendr, *masculini generis.*
karlkyn, *masculinum.*
kk. = karlkyn.
klofning, d. *brydning,* þ. *brechung.*
kvennk. = kvennkendr.
kvennkendr, *feminini generis.*
kvennkyn, *femininum.*
kvk. = kvennkyn.
lat. = latína.
lengd, *quantitas.*
lýsingarorð, *adjectivum.*

margföldunartala, *adjectivum multiplicativum.*
meginhluti, stofn, sem endar á hljóðstaf, styttr á þann hátt, að endastafrinn er tekinn aptan af.
miðmynd (= sigmynd), *reflexivum.*
miðstig, *comparativus.*
mst. = miðstig.
nafnh. = nafnháttr.
nafnháttr, *infinitivus.*
nafnorð, *substantivum.*
nefhljóð, *nasalis.*
nefnifall, *nominativus.*
neitunarviðskeyti, *suffixum negativum.*
nf. = nefnifall.
nút. = nútíð.
nútíð, *præsens.*
óákveðið fornafn, *pronomen indefinitum.*
pers. = persóna.
persóna, *persona.*
persónul. = persónulaus.
persónulaus (um sagnir), *impersonalis.*
persónulegt fornafn, *pronomen personale.*
raðartala, *numerale ordinale.*
rót, *radix,* d. *rod,* þ. *wurzel.*
sagnorð (= sögn), *verbum.*
samhljóðandi, *consonans.*
samtenging, *conjunctio.*
sbr. = samanber.
sigmynd (= miðmynd), *reflexivum.*
sj. = sjaldan.
skildagatíð, *futurum in præterito, conditionalis.*
spurnarfornafn, *pronomen interrogativum.*
stofn, *thema,* d. *stamme,* þ. *stamm.*
sœ. = sœnska.
sögn (= sagnorð), *verbum.*
tannstafr, *dentalis.*
tillíking, *assimilatio.*
tilvísunarfornafn, *pronomen relativum.*
tvíhljóðr, *diphthongus.*
tvíkvæðr, *disyllabus.*
tvít. = tvítala.
tvítala, *dualis.*
töluatviksorð, *adverbium numerale.*
töluorð, *numerale.*
v. beyg. = veik beyging.
vara-andandi, *labialis spirans.*
varastafr, *labialis.*
viðskeyti, *suffixum.*
viðtengh.,viðth. = viðtengingarháttr.
viðtengingarháttr, *conjunctivus.*
vísiforn. = vísifornafn.
vísifornafn, *pronomen demonstrativum.*
yfirstig, *superlativus.*
yst. = yfirstig.
þ. = þýzka.
þáfortíð, *plusquamperfectum.*
þágufall, *dativus.*
þáskildagatíð, *futurum exactum in præterito* (*conditionalis exact.*).
þát. = þátíð.
þátíð, *præteritum (imperfectum).*
þf. = þolfall.
þgf. = þágufall.
þolfall, *accusativus.*
þolmynd, *passivum.*

Þegar stjarna (*) stendr fyrir framan orðmyndir, táknar hún, að þær myndir finnist ekki, en sé þó hinar upprunalegu, sem þær myndir, er tíðkast, eru komnar af.